

LATVIJAS BANKA
EIROSISTĒMA

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS 2018

ISSN 1691-1202

Finanšu stabilitāte – tāds finanšu sistēmas (finanšu starpnieki, tirgi un tirgus infrastruktūra) stāvoklis, kādā tā spēj izturēt šokus, neradot nozīmīgus finanšu starpniecības un kopējo finanšu pakalpojumu piedāvājuma traucējumus.

Sistēmiskais risks – risks, ka, vienam dalībniekam nespējot nokārtot savas saistības, arī citi dalībnieki nespēs nokārtot savas saistības noteiktajā termiņā, izraisot tālāku ietekmi, kas apdraud finanšu sistēmas stabilitāti vai uzticamību, tautsaimniecības izaugsmi un labklājību.

"Finanšu Stabilitātes Pārskata" mērķis ir veicināt sabiedrības izpratni par Latvijas finanšu sistēmas attīstību un vērst uzmanību uz sistēmiskiem riskiem, kas varētu apdraudēt Latvijas finanšu sistēmas stabilitāti.

"Finanšu Stabilitātes Pārskatā" analizēta un novērtēta Latvijas finanšu sistēmas darbība un riski, īpašu uzmanību pievēršot kredītiestāžu darbībai, balstoties uz finanšu tirgus datiem līdz 2018. gada marta beigām, ekonomiskajiem datiem līdz 2018. gada marta beigām vai pārskata sagatavošanas brīdī pieejamiem datiem un kredītiestāžu, NFS un finanšu infrastruktūras datiem līdz 2018. gada marta beigām. Prognozes balstītas arī uz jaunākajiem pieejamiem datiem.

"Finanšu Stabilitātes Pārskatā" izmantots kredītiestāžu dalījums divās grupās, jo Latvijas kredītiestāžu sektoru veido divi atšķirīgi segmenti. 1. kredītiestāžu grupu veido kredītiestādes, kuras pēdējo triju gadu laikā vairāk nekā 50% no kredītportfeļa izsniegušas iekšzemes klientiem un kuras vairāk nekā 50% no noguldījumu apjoma piesaistījušas no iekšzemes klientiem. Šo kredītiestāžu finansējuma lielāko daļu veido iekšzemes noguldījumi un finansējums no to Ziemeļvalstu mātes bankām. 2. kredītiestāžu grupā ietilpst pārējās kredītiestādes, kuras galvenokārt apkalpo ārvalstu klientus un piesaista ārvalstu klientu noguldījumus.

Aprēķinot ROE, kopējo kapitāla rādītāju, pirmā līmeņa kapitāla rādītāju, pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītāju, FKTK noteikto likviditātes rādītāju, kā arī likviditātes un kredītriska jutīguma un stresa testu rezultātu, netiek iekļauti Latvijas Republikā reģistrēto ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati.

Figūrīkavās ietvertie dati atbilst iepriekšējā gada atbilstošajam periodam.

Sagatavojot grafiskos attēlus un tabulas, izmantoti šādi datu avoti: 1.1. un 1.2. att. – EK, 1.3. un 1.4. att. – Bloomberg, 1.1. tabula – kredītiestāžu finanšu pārskati, 1.5. att. – CSP, 1.6. att. – EK, 1.7. att. – CSP, 1.8. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz Latvijas Bankas datiem, 1.9. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz Latvijas Bankas, CSP un FKTK datiem, 1.10. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz Latvijas Bankas un CSP datiem, 1.11. att. – Latvijas Banka un Bloomberg, 1.12. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz CSP, SIA "Latio", SIA "Ober Haus Real Estate Latvia" un SIA "Arco Real Estate" datiem, 1.13. att. – Eurostat, 1.14. att. – CSP, 2.1. un 2.2. att. – Latvijas Banka, 2.3. att. – Latvijas Banka, 2.4. att. – Latvijas Banka un FKTK, 2.5.–2.7. att. – Latvijas Banka, 2.8. att. – FKTK, 2.9. att. – Latvijas Banka, 2.10. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz FKTK datiem, 2.11.–2.14. att. – Latvijas Banka un FKTK, 2.1. tabula – FKTK un ECB, 2.2. tabula – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz Latvijas Bankas datiem, 2.15. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz Latvijas Bankas datiem, 2.16.–2.20. att. – Latvijas Banka, 2.21. att. – FKTK, 2.22. att. – ECB, FKTK un Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz FKTK datiem, 2.23. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz FKTK datiem, 2.24. att. – ECB, FKTK un Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz ECB un FKTK datiem, 2.3. un 2.4. tabula – Latvijas Bankas aprēķini, 3.1. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz Latvijas Bankas, FKTK un CSP datiem, 3.2. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz Latvijas Bankas datiem, 3.3. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz CSP datiem, 3.4. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz Latvijas Bankas un CSP datiem, 3.5. un 3.6. att. – Latvijas Banka, 3.7. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz EIOPA, FKTK, Lietuvas bankas un Pensionikeskus datiem, 3.8. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz OECD datiem un Valsts fondēto pensiju likumu, 3.9. un 3.11. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz FKTK datiem, 4.1.–4.3. att. un P1.2.–P2.5. att. – Latvijas Banka, P2.1. att. – Latvijas Bankas veiktā kredītiestāžu aptauja, P2.2. att. – Latvijas Banka un CSP, P2.3.–P2.5. att. – Latvijas Banka, P3.1. un P3.2. tabula – FKTK, P4.1.–P4.3. att. – Latvijas Bankas veiktā kredītiestāžu aptauja.

SATURS

KOPSAVILKUMS	4
1. MAKROFINANSIĀLĀ VIDE UN KREDITĒŠANAS ATTĪSTĪBA	7
1. ielikums. Nodokļu regulējuma pārmaiņu sākotnējā ietekme uz nefinanšu sabiedrību finansu rādītājiem	11
2. ielikums. Grozījumi valsts atbalsta programmā mājokļa iegādei	15
2. KREDĪTIESTĀŽU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI	17
3. ielikums. Pārmaiņas 2. kredītiestāžu grupā	17
4. ielikums. Pārmaiņas kredītiestāžu sektorā saistībā ar Luminor Bank AS izveidi	21
5. ielikums. Likviditātes prasību pārmaiņas	23
6. ielikums. Likviditātes stresa testu rezultāti	24
7. ielikums. Aktīvu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas regulējuma pārmaiņas	27
8. ielikums. Kredītiestāžu kopējo kapitāla prasību pārmaiņas	33
9. ielikums. Kredītriska šoku absorbētspēja	34
3. NEBANKU FINANŠU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI	38
10. ielikums. Kopfinansējuma attīstības perspektīvas Latvijā – riski un iespējas	40
4. SISTĒMISKI NOZĪMĪGAS MAKSĀJUMU UN NORĒĶINU SISTĒMAS	47
PIELIKUMI	
1. Risku panelis – analītisks rīks Latvijas finanšu stabilitātes sistēmisko risku analīzei	50
2. Uz Latvijas Bankas aptauju balstītais mājāsaimniecību kredītņēmēju novērtējums	54
3. Kredītiestāžu darbības rādītāji	57
4. Kredītiestāžu aptauja par iespējamiem finanšu stabilitātes riskiem un finanšu stresa indekss	60

SAĪSINĀJUMI

- AS – akciju sabiedrība
- ASV – Amerikas Savienotās Valstis
- BRRD – Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija Direktīva 2014/59/ES, ar ko izveido kredītiestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību atvēršanas un noregulējuma režīmu un groza Padomes Direktīvu 82/891/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2001/24/EK, 2002/47/EK, 2004/25/EK, 2005/56/EK, 2007/36/EK, 2011/35/ES, 2012/30/ES un 2013/36/ES, un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 1093/2010 un (ES) Nr. 648/2012
- CDS – kredītriska mijmaiņas līgums (*credit default swap*)
- CRD IV – Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/36/ES par piekļuvi kredītiestāžu darbībai un kredītiestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību prudenciālo uzraudzību, ar ko groza Direktīvu 2002/87/EK un atceļ Direktīvas 2006/48/EK un 2006/49/EK
- CRR – Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Regula (ES) Nr. 575/2013 par prudenciālajām prasībām attiecībā uz kredītiestādēm un ieguldījumu brokeru sabiedrībām, un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 648/2012
- CSD SE – centrālais vērtspapīru depozitārijs *Societas Europaea*
- C-SNI – cita sistēmiski nozīmīga iestāde (*other systemically important institution*)
- CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
- DENOS – LCD vērtspapīru norēķinu sistēma
- DVP – ar naudas norēķiniem saistīti vērtspapīru pārvēdumi jeb piegāde pret samaksu (*delivery versus payment*)
- EBI – Eiropas Banku iestāde
- ECB – Eiropas Centrālā banka
- EIOPA – Eiropas Apdrošināšanas un aroda pensiju iestāde (*European Insurance and Occupational Pensions Authority*)
- EK – Eiropas Komisija
- EKS – Latvijas Bankas elektroniskā kliringa sistēma (EKS sistēma)
- ENI – elektroniskā naudas iestāde
- ES – Eiropas Savienība
- ESI – ekonomiskā noskaņojuma rādītājs (*economic sentiment indicator*)
- ESRK – Eiropas Sistēmisko risku kolēģija
- EURIBOR – eiro starpbanku piedāvājuma procentu likmju indekss (*euro interbank offered rate*)
- FinCEN – ASV Valsts kases Finanšu noziegumu apkarošanas tīkls (*Financial crimes enforcement network*)
- FKTK – Finanšu un kapitāla tirgus komisija
- IIN – iedzīvotāju ienākuma nodoklis
- IKP – iekšzemes kopprodukts
- IM – ievainojama mājsaimniecība
- INK – ienākumus nenesošie kredīti
- IT – informācijas tehnoloģijas
- LCD – Latvijas Centrālais depozitārijs
- LSK – likviditātes seguma koeficients (*liquidity coverage ratio*)
- LTV – aizdevuma apjoma un tā nodrošinājuma vērtības attiecība (*loan to value*)
- MFI – monetārā finanšu iestāde
- MI – maksājumu iestāde
- MM – maksāspējīga mājsaimniecība
- NFS – nebanku finanšu sektors
- NGF – Latvijas Noguldījumu garantiju fonds
- NILLTF – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un terorisma finansēšana
- NVS – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
- OECD – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (*Organisation for Economic Co-operation and Development*)
- PKR – pretcikliskā kapitāla rezerve
- PTAC – Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
- ROA – aktīvu atdeve (*return on assets*)
- ROE – kapitāla atdeve (*return on equity*)
- RSA – riska svērtie aktīvi
- SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību
- SNV – saistību nepildīšanas varbūtība
- SNZ – zaudējumi, kas var rasties saistību nepildīšanas gadījumā
- SRMR – Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. jūlija Regula (ES) Nr. 806/2014, ar ko izveido vienādus noteikumus un vienotu procedūru kredītiestāžu un noteiktu ieguldījumu brokeru sabiedrību noregulējumam, izmantojot vienotu noregulējuma mehānismu un vienotu noregulējuma fondu, un groza Regulu (ES) Nr. 1093/2010
- TARGET2 – otrās paaudzes TARGET sistēma (Eiropas Vienotā automatizētā reālā laika bruto norēķinu sistēma (*Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system*; TARGET))
- TARGET2-Latvija – TARGET2 komponentsistēma Latvijā, kuras darbību nodrošina Latvijas Banka kopīgi ar tām ECBS centrālajām bankām, kuras piedalās TARGET2 sistēmā
- UIN – uzņēmumu ienākuma nodoklis
- UPNP – uzraudzības pārbaudes un novērtējuma process
- VAS – valsts akciju sabiedrība
- VID – Valsts ieņēmumu dienests

KOPSAVILKUMS

Latvijas kredītiestāžu sektoru vēsturiski veido divas atšķirīgas grupas – kredītiestādes, kas galvenokārt apkalpo iekšzemes klientus¹ un kredītiestādes, kas galvenokārt apkalpo ārvalstu klientus². **Būtiskākās pārmaiņas Latvijas finanšu sistēmas attīstībā vērojamas 2. kredītiestāžu grupā.** 2016. un 2017. gadā šo kredītiestāžu aktīvi un finansējums (pamatā ārvalstu klientu noguldījumi) saruka aptuveni par trešdaļu, bet ārvalstu klientu veiktie maksājumi – vēl vairāk. To noteica Latvijā un pasaulē pastiprināti NILLTF novēršanas pasākumi³, kā arī tiešo korespondentattiecību ASV dolāros pārtraukšana no sadarbības partneru puses. 2018. gadā 2. grupas kredītiestāžu darbība saruka vēl straujāk (t.sk. kredītiestādes mazināja augsta riska klientu un ASV dolāru lomu to darbībā) un lielākā ārvalstu klientus apkalpojošā kredītiestāde ABLV Bank, AS paziņoja par pašlikvidāciju pēc ASV veiktajiem pasākumiem NILLTF risku mazināšanai⁴. Ārvalstu klientus apkalpojošo kredītiestāžu darbība turpinās sarukt, jo 2018. gada aprīlī Latvijā tika veikti papildu NILLTF novēršanas pasākumi (t.sk. noteikts aizliegums veikt darījumus ar čaulas veidojumiem). Tādējādi NILLTF novēršanas regulējums Latvijā pašlaik ir viens no stingrākajiem Eiropā. Līdz šim 2. grupas kredītiestādes spēja absorbēt darbības apjoma kritumu, saglabājot augstus likviditātes un kapitāla rādītājus iepriekšējos periodos uzkrāto peļņas rezervju, kā arī uzrauga noteikto individuālo papildu kapitāla un likviditātes prasību dēļ. Tomēr straujais peļņas kritums un pārmaiņas kopējā risku tolerancē nozīmē, ka **2. grupas kredītiestāžu nākotne atkarīga no spējas veikt darbības modeļa pārmaiņas.** Kredītiestādes šajā grupā nav pilnīgi viendabīgas, un tās risina aktīvu dialogu ar FKTK par to turpmākajiem darbības modeļiem.

2. grupas kredītiestāžu nelielā sasaiste ar citām kredītiestādēm un iekšzemes tautsaimniecību ierobežo ar šīm iestādēm saistīto tiešo risku izplatību uz pārējo finanšu sistēmu, finanšu starpniecības nepārtrauktību, kā arī reālo tautsaimniecību. Tomēr apjomīga pakalpojumu sniegšana paaugstināta riska klientiem rada reputācijas riskus, papildu izmaksas un resursu iesaisti arī pārējam finanšu sektoram un valstij kopumā. Tādējādi konsekvēnti pasākumi šo risku mazināšanai ir svarīgi finanšu stabilitātes stiprināšanai, pat ja īstermiņā tie var samazināt IKP pieaugumu. Kredītiestādēm, nebanku finanšu iestādēm un uzraugošajām institūcijām jānodrošina atbilstība NILLTF novēršanas prasībām augstā līmenī, un ar paaugstinātu riska pakāpi saistītajām darbībām jābūt pārvaldāmā apjomā, lai novērstu potenciālos NILLTF, reputācijas, likviditātes u.c. riskus. Turklāt tirgus dalībniekiem būtu jāsniedz ieguldījums ar šo risku uzraudzību saistīto izmaksu finansējumā proporcionāli to NILLTF riska līmenim.

Tā kā Latvija ir maza valsts ar atvērtu tautsaimniecību, finanšu stabilitātei ļoti svarīgas ir pārmaiņas ārējā makrofinansālajā vidē. Pašlaik tās kopumā vērtējamas pozitīvi – **ārējais pieprasījums aug un ārējie riski mazinās,** lai gan ekonomiskais noskaņojums eiro zonā ir svārstīgs un dažādi ģeopolitiski riski turpina uzturēt nenoteiktību.

¹ 1. kredītiestāžu grupas kredītiestādes, kuras pēdējo triju gadu laikā vairāk nekā 50% no kredītportfeļa izsniegušas iekšzemes klientiem un kuras vairāk nekā 50% no noguldījumu apjoma piesaistījušas no iekšzemes klientiem. 2018. gada marta beigās 1. grupas kredītiestāžu daļa iekšzemes kredītu tirgū bija 88% un iekšzemes noguldījumu tirgū – 93%.

² 2. kredītiestāžu grupas kredītiestādes, kuras galvenokārt apkalpo ārvalstu klientus un piesaista ārvalstu klientu noguldījumus.

³ Paaugstinātas NILLTF novēršanas prasības un uzraugošo institūciju kapacitāte, kredītiestādēs veikti atbilstības kontroles auditi, pārskafīts klientu loks, veiktas risku samazināšanas procedūras un palielināti resursi stingrāku prasību izpildei (sk. Latvijas Bankas 2017. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" ielikumu "Stingrāku NILLTF novēršanas prasību ieviešana Latvijā").

⁴ 2018. gada februārī FinCEN publicēja tiesību akta priekšlikumu saskaņā ar ASV Patriota akta 311. sadaļu atzīt ABLV Bank, AS par iestādi, kas rada būtiskus NILLTF riskus, un piemērot tai aizliegumu tieši vai tās vārdā atvērt vai uzturēt korespondentkontu ASV. FinCEN paziņojums tūlīt ietekmēja ABLV Bank, AS darbību – darījuma partneri pārtrauca sadarbību ar ABLV Bank, AS, un sākas noguldījumu aizplūde. ABLV Bank, AS likviditātes rezerves bija augstas, taču reputācijas triecienu dēļ tās spēja pārdot likvidos aktīvus bija ierobežota. ABLV Bank, AS tika noteikti debeta operāciju ierobežojumi. Noguldījumu nepieejamības periodam pārsniedzot noteikto laika limitu, ECB atzina ABLV Bank, AS par tādu finanšu iestādi, kas nonākusi vai nonāks finanšu grūtībās, savukārt Vienotā neregulējuma valde paziņoja, ka tās neregulējums nav sabiedrības interesēs. ABLV Bank, AS paziņoja par nodomu uzsākt pašlikvidāciju. Likumā noteiktajā termiņā tika sāka garantēto noguldījumu izmaksa no ABLV Bank, AS līdzekļiem, neizmantojot NGF līdzekļus.

Reģionālā līmenī saglabājas bažas par mājsaimniecību parāda augsto līmeni un nesabalansēto nekustamā īpašuma tirgus attīstību Zviedrijā un Norvēģijā. Abās valstīs notikusi mērena mājokļu cenu korekcija, bet mājsaimniecību parāds turpina augt. Krasa nekustamā īpašuma cenu korekcija un ar to saistīta izaugsmes palēnināšanās caur konfidences un tirdzniecības kanāliem varētu negatīvi ietekmēt Latvijas aizņēmējus, kredītēšanu un kredītiestāžu finanšu rādītājus. Ekonomiskā izaugsme, fiskālā situācija un radniecīgo kredītiestāžu finanšu rādītāji abās valstīs saglabājas spēcīgi, stiprinot potenciālo risku absorbētspēju.

Lielāks ārējais pieprasījums uzlabo iekšzemes makrofinansiālo vidi – tautsaimniecības izaugsme ir spēcīga, aizņēmēju ienākumi un maksātspēja turpina augt, un turpina sarukt iekšzemes kredītportfeļa kredītrisks. Sākot ar 2018. gadu, valstī stājušies spēkā vairāki grozījumi valsts nodokļu sistēmā (t.sk. attiecībā uz iedzīvotāju ienākumu aplikšanu ar nodokļiem un UIN). Kopumā tie veicinās aizņēmēju maksātspējas pieaugumu un uzņēmumu iespējas stiprināt kapitalizāciju un investēt.

Vienlaikus arvien aktuālāki kļūst turpmāko izaugsmi ierobežojošie faktori – atbilstoša darbaspēka un produktīvu investīciju trūkums. Augošais darbaspēka trūkums var slāpēt izaugsmes potenciālu, kā arī palielināt spiedienu uz darbaspēka izmaksām. Turklāt produktivitāti palielinošās investīcijas joprojām ir samērā nelielas.

Iekšzemes kredītēšana pamazām atjaunojas, tomēr tās attīstība kopumā joprojām ir samērā lēna – gan aizņēmēji, gan aizdevēji saglabā piesardzību. Lai gan nekustamā īpašuma cenas aug, nelielās mājokļu pieejamības rādītāju un nekustamā īpašuma tirgus aktivitātes līmeņa pārmaiņas, kā arī hipotekārās kredītēšanas diezgan lēnā attīstība liecina, ka kredītēšanas un nekustamā īpašuma tirgus atrodas cikla attīstības sākuma fāzē, bet **cikliskie riski joprojām ir zemi.** Tādējādi arī PKR norma joprojām noteikta 0% līmenī.

Augot mājsaimniecību un uzņēmumu ienākumiem, turpina palielināties arī iekšzemes noguldījumu atlikums, ar kuru 1. grupas kredītiestādes jau gandrīz pilnībā spēj segt savu iekšzemes kredītportfeli. 1. grupas kredītiestāžu likviditātes rādītāji pārsniedz minimālās uzraudzības prasības, un to finansējuma un likviditātes riski saglabājas ierobežoti. Arī to kapitalizācijas un atdeves rādītāji kopumā ir visai augsti. Stresa testu rezultāti liecina, ka **1. grupas kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos makroekonomiskos šokus ir augsta. Ņemot vērā ekonomisko izaugsmi Latvijā un ārvalstīs, 1. grupas kredītiestāžu pelnītspējas priekšnosacījumi kopumā uzlabojas.** Vienlaikus tām jārēķinās ar augošu konkurenci (gan no kredītiestāžu, gan nebanku puses), augošo dažādu prasību slogu, kā arī nepieciešamību turpināt veikt ieguldījumus digitalizācijā un jaunu pakalpojumu izstrādē.

Nordea Bank AB un DNB ASA apvienojot darbību Baltijas valstīs un nodibinot Luminor Bank AS, Latvijas tirgū izveidots lieluma ziņā nozīmīgs dalībnieks (otra lielākā kredītiestāde valstī), kas ar laiku pārtaps par Igaunijā bāzētās Luminor Bank AS filiāli. Luminor Bank AS ir tiešā ECB uzraudzībā, tā ir atzīta par C-SNI, un tai ir noteikta augstākā (2%) C-SNI rezerves prasība.

C-SNI prasības ieviešana pilnā apmērā un metodoloģijas maiņa individuālo prasību noteikšanā palielina vidējo svērto kapitāla prasību kredītiestādēm. Sākot ar 2018. gada 30. jūniju, visām par C-SNI atzītajām finanšu iestādēm jāpilda C-SNI kapitāla rezerves prasības pilnā apmērā (1.5–2% no RSA). Kopš 2017. gada beigām augusi FKTK noteiktā vidējā svērtā individuālā kapitāla prasība, FKTK mainot individuālo kapitāla prasību noteikšanas metodoloģiju tās uzraugamajām kredītiestādēm. Turpmāk kredītiestāžu kapitālu var ietekmēt arī gaidāmās ES tiesību aktu pārmaiņas pēc CRD IV/CRR, BRRD un SRMR pārskatīšanas.

Nebanku finanšu sektors strauji attīstās. Turpina augt mājsaimniecību uzkrājumi pensijai valsts fondēto pensiju shēmā un privātajos pensiju plānos. Vienlaikus to mājsaimniecību skaits, kuras veido brīvprātīgus

ilgtermiņa uzkrājumus, joprojām ir neliels. 2017. gadā tika ierobežotas pensiju plānu pārvaldīšanas izmaksas un palielināts dzīvības apdrošināšanas līguma minimālais termiņš (IIN atmaksas saņemšanas vajadzībām). **Nebanku izsniegto kredītu atlikums aug ātrāk nekā kredītiestāžu izsniegto kredītu atlikums**, un to loma tautsaimniecības kreditēšanā pieaug. Lai gan 2016. gadā tika noteikti patēriņa kredīta maksimālo izmaksu ierobežojumi, mājsaimniecību procentu maksājumi par nebanku īstermiņa aizdevumiem vēl arvien ir diezgan lieli. Tomēr kopumā NFS aktīvu līmenis joprojām ir samērā neliels un NFS pakalpojumu pieejamības nepārtrauktība ir augsta.

Latvijas Bankas veiktā sistēmiski nozīmīgo finanšu tirgus infrastruktūru risku novērtējuma rezultāti liecina, ka **TARGET2-Latvija un DENOS saglabājās zema likviditātes un operacionālā riska iespējamība**. Šīs infrastruktūras nodrošina to dalībniekiem un visai finanšu sistēmai efektīvu un drošu maksājumu un norēķinu vidi, un to raita darbība veicina finanšu stabilitāti.

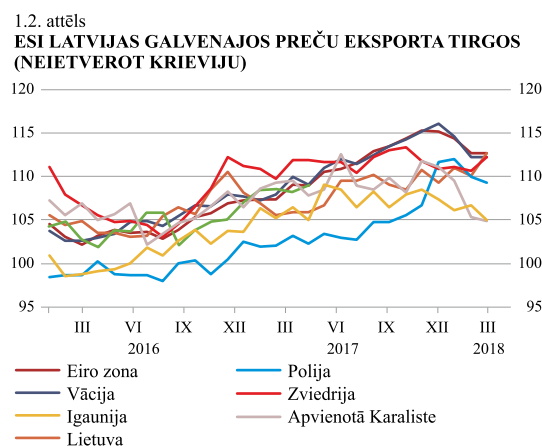
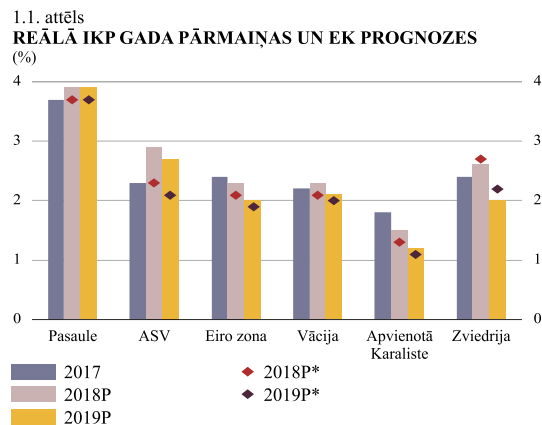
1. MAKROFINANSIĀLĀ VIDE UN KREDITĒŠANAS ATTĪSTĪBA

Ārējie makrofinansiālie riski finanšu stabilitātei kopumā ir mazinājušies, jo gan galveno tirdzniecības partnervalstu, gan pasaules ekonomiskās izaugsmes izredzes ir uzlabojušās. Saskaņā ar EK novērtējumu⁵ pasaules IKP izaugsmes temps 2017. gadā sasniedza 3.8% un tuvākajos gados tas varētu būt aptuveni 4% (sk. 1.1. att.), veicinot Latvijas ārējā pieprasījuma pieaugumu. Globālo izaugsmi veicina tirdzniecības izaugsme un vadošo centrālo banku atbalstošā monetārā politika. Lai gan pēdējā laikā vērojama monetārās politikas diverģence (ECB un ES valstu centrālās bankas, kā arī Japānas Banka turpina īstenot stimulējošu monetāro politiku, savukārt *Bank of England* un ASV Federālo rezervju sistēma uzsākušas monetārās politikas normalizēšanu), kopumā vadošo centrālo banku monetārā politika veicina labvēlīgus finansēšanas nosacījumus.

Eiropā ekonomiskā izaugsme kopumā kļuvusi spēcīgāka. Taču 2018. gada sākumā ekonomiskā noskaņojuma rādītāji atkal pasliktinājās, un vairāki riska faktori var negatīvi ietekmēt ekonomiskās izaugsmes nostiprināšanos. 2017. gadā eiro zonas tautsaimniecība uzrādīja augstāko IKP izaugsmi pēdējos 10 gados (2.4%) un konfidences rādītāji sasniedza rekordaugstu līmeni. Gaidāms, ka tuvākajos gados saglabāsies līdzīga izaugsme (sk. 1.1. att.). Tomēr 2018. gada sākumā novērotais eiro zonas ekonomiskā noskaņojuma rādītāju sarukums (sk. 1.2. att.) un svārstīguma pieaugums finanšu tirgos atgādina, ka eiro zonā pastāv gan noturīgas izaugsmes, gan finanšu stabilitātes riski. Vairāki globālie ģeopolitiskie faktori, t.sk. ASV protekcionisma kāpums, kas var būtiski ietekmēt Eiropas konkurētspēju un pasliktināt globālās tirdzniecības nosacījumus, eiro zonas iekšpolitiskie notikumi un Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES, kā arī ar ASV monetārās politikas normalizēšanas ātrumu saistītā nenoteiktība var ietekmēt gan eiro zonas tautsaimniecības attīstību, gan riska prēmiju korekcijas ātrumu finanšu tirgos.

Globālā finanšu tirgus noskaņojums kļuvis svārstīgāks, saglabājoties bažām par riska apetītes

⁵ *European Economic Forecast. Spring 2018.* European Commission Institutional Paper, No. 077, May 2018.

noturīgumu. Kopumā finanšu tirgus attīstību joprojām veicina nozīmīgi atbalstošās monetārās politikas pasākumi un spēcīga globālā izaugsme. 2018. gada sākumā akciju indeksi sasniedza rekordaugstu līmeni vai bija tuvu tam. Vienlaikus straujais akciju cenu kritums un ilgstoši zemo svārstīguma rādītāju pieaugums februāra sākumā⁶ (sk. 1.3. att.) liecina, ka noskaņojums un svārstīgums finanšu tirgos var mainīties ātri, īpaši bezprecedenta monetārās politikas normalizācijas apstākļos. Pagaidām etalonobligāciju procentu likmju kāpums ir diezgan lēns un neliecina par riska prēmiju krasu pārskatīšanu.

⁶ Februāra stresa epizode finanšu tirgos daļēji bija saistīta ar labāku, nekā gaidīts, ASV ekonomisko datu publicēšanu, augot bažām par inflācijas spiediena kāpumu un attiecīgi straujāku monetārās politikas normalizēšanu, nekā gaidīts. Stresa un svārstīguma pieaugums finanšu tirgos izraisīja būtiskus zaudējumus svārstīgumam piesaistītajiem finanšu instrumentiem, padziļinot korekciju finanšu tirgos.

Cikliskā augšupeja eiro zonā veicina banku finanšu rādītāju uzlabošanu. Slikto kredītu īpatsvars eiro zonas banku sektorā sarūk, uzlabojot banku pelnītspēju. 2017. gadā eiro zonas banku vidējais ROE⁷ pieauga līdz 6.0% (2016. gadā – 3.5%). Arī banku kapitalizācija ir palielinājusies stiprinot to noturību pret šokiem. Stimulējošās monetārās politikas ietekmē augot kredītu pieprasījumam un piedāvājumam un kredītiestādēm nosakot nedaudz mazāk stingrus kredītu nosacījumus, eiro zonā pakāpeniski atjaunojas privātā sektora kreditēšana.

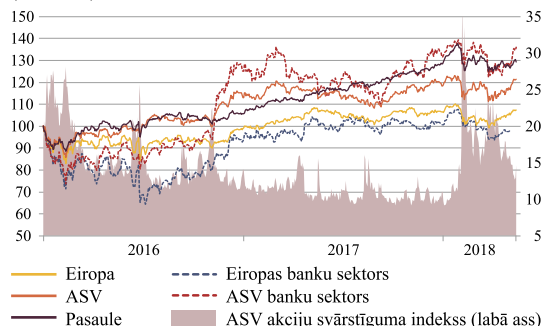
Vienlaikus eiro zonas finanšu stabilitātes riski kopumā nav būtiski mazinājušies. Lai gan saskaņā ar tirgus analītiķu prognozēm eiro zonas banku sektora pelnītspēja varētu turpināt uzlaboties, to joprojām ierobežo diezgan zemā izmaksu efektivitāte un nepietiekamās ienākumu avotu dažādošanas iespējas. Turklāt slikto kredītu īpatsvars vairāku eiro zonas valstu banku bilancēs joprojām ir augsts.

Atsevišķās eiro zonas valstīs vērojams mājokļu un komerciālo nekustamo īpašumu cenu pieaugums, kas apvienojumā ar kreditēšanas kāpumu un lielajiem māsaimniecību un nefinanšu sabiedrību parādiem eiro zonas valstu bankām ir potenciāls ievainojamības avots.

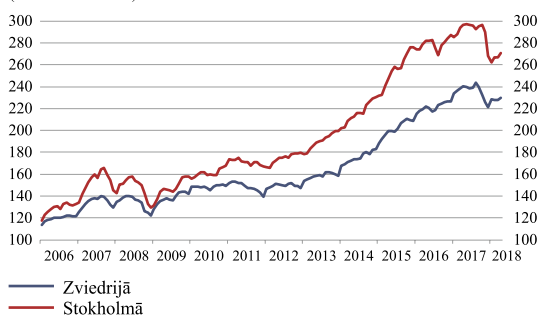
Krasas riska prēmiju pārcenošanas iespēja saglabājas kā viens no galvenajiem riskiem eiro zonas finanšu sektorā. Negaidīti notikumi vai no tirgus gaidām atšķirīgi datu paziņojumi var veicināt asu un negaidītu tirgus reakciju un aktualizēt ievainojamību banku sektorā (piemēram, augsti aktīvu vērtējumi kopā ar augstu valdības un privātā sektora parādu nastu). Bažas par Eiropas banku sektora attīstību atspoguļojas arī banku sektora akciju vājākā dinamikā salīdzinājumā ar plašā Eiropas akciju indeksa dinamiku (sk. 1.3. att.).

Riski saistībā ar Krievijas makrofinansialās situācijas pasliktināšanos ir ierobežoti, vienlaikus saspīlējuma rašanās daudzu valstu attiecībās ar Krieviju palielina ar globālo attīstību saistītos negatīvos riskus. Naftas un citu dabas resursu cenu kāpums stimulējis Krievijas tautsaimniecības atveseļošanu. Krievijas pieprasījuma atjaunošanās un

1.3. attēls
AKCIJU CENU INDEKSI UN ASV AKCIJU TIRGUS SVĀRSTĪGUMA INDEKSS
(2016 = 100)

1.4. attēls
MĀJOKĻU CENU UZKRĀTAIS PIEAUGUMS ZVIEDRIJĀ
(31.12.2005. = 100)

importa apjoma kāpums sniedz lielu pozitīvu devumu Latvijas ārējā pieprasījuma pieaugumā. Vienlaikus Krievijas tautsaimniecības atveseļošanās tikai uz naftas cenu kāpuma rēķina, neīstenojot strukturālās reformas un pastāvot augstiem ģeopolitiskajiem riskiem, notiek ļoti lēni un varētu nebūt noturīga.

Reģionālā līmenī joprojām saglabājas bažas par augsto māsaimniecību parādu un nesabalansētu nekustamā īpašuma tirgus attīstību Zviedrijā un Norvēģijā. Vairākus gadus vērotais nozīmīgais mājokļu cenu kāpums Zviedrijā un Norvēģijā radījis krasas cenu korekcijas risku. 2017. gadā abu valstu mājokļu tirgū bija mērena cenu korekcija, cenām atsākot augt 2018. gada sākumā. 2018. gada aprīlī salīdzinājumā ar vēsturiski augstāko līmeni iepriekšējā gada augustā Zviedrijas mājokļu cenas (sk. 1.4. att.) bija par 5.5% zemākas, savukārt Stokholmas dzīvokļu cenas bija kritušas par 8.8% salīdzinājumā ar rekordaugsto līmeni 2017. gada martā. Norvēģijā mājokļu cenu sarukums bija nedaudz mērenāks. Veselīga cenu korekcija ir vēlama, un daļēji cenu kritums saistāms ar būvniecības piedāvājuma palielināšanos un māsaimniecību parāda pieauguma ierobežošanai īstenoto makrouzraudzības pasākumu ietekmi.

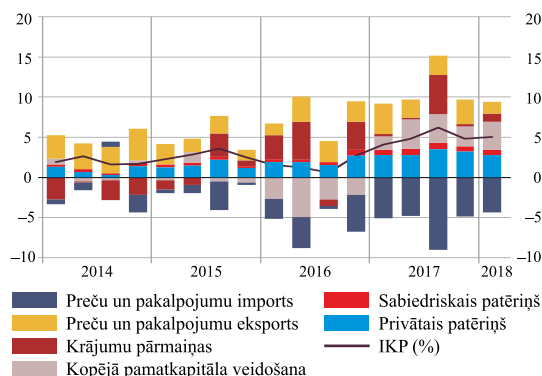
⁷ ECB dati par ECB tieši uzraugāmajām bankām.

Vienlaikus Zviedrijas un Norvēģijas mājsaimniecību parāds ir liels un turpina augt straujāk par mājsaimniecību rīcībā esošajiem ienākumiem. Iepriekšējos gados abās valstīs tika veikti makrouzraudzības pasākumi, lai mazinātu banku sektora un mājsaimniecību ievainojamību. 2018. gada martā Zviedrijā tika ieviestas papildu amortizācijas prasības jaunajiem aizņēmējiem, kuru parāda un ienākumu attiecība pārsniedz 4.5 reizes. Atbilstoši un pietiekami makrouzraudzības un ekonomiskās politikas pasākumi risku mazināšanai ir būtiski finanšu stabilitātei visā Ziemeļvalstu un Baltijas reģionā.

Svarīgi, lai nekustamā īpašuma cenu mazināšanās Zviedrijā un Norvēģijā būtu pakāpeniska un neradītu satricinājumus Ziemeļvalstu un Baltijas tautsaimniecībām. Ziemeļvalstu tautsaimniecības un finanšu sistēmas ir savstarpēji ļoti saistītas. *Nordea Bank AB* plāns pārvietot galveno mītni no Zviedrijas uz Somiju dara Ziemeļvalstu reģionu vēl ciešāk saistītu caur finanšu sektora kanālu, potenciāli paātrinot risku izplatību starp valstīm. Krasa nekustamā īpašuma cenu lejupvērsta korekcija un ar to saistīta izaugsmes palēnināšanās Ziemeļvalstīs caur konfidences un tirdzniecības kanāliem varētu negatīvi ietekmēt Latvijas aizņēmējus, kredītešanu un kredītiestāžu finanšu rādītājus.

Labvēlīga globālā makrofinansālā fona saglabāšanās ir pozitīvs faktors tam, lai korekcija nekustamā īpašuma tirgū turpinātu notikt bez papildu satricinājumiem. Mērenāka nekustamā īpašuma cenu attīstība kombinācijā ar veiktajiem makrouzraudzības un ekonomiskās politikas pasākumiem mazinātu mājsaimniecību sektora ievainojamības pieaugumu. Abās valstīs ekonomiskā izaugsme, fiskālā situācija un radniecīgo banku finanšu rādītāji (sk. 1.1. tabulu) saglabājas spēcīgi, un tas stiprina to spēju absorbēt potenciālos riskus. Šie faktori veicina investoru augsto

1.5. attēls
REĀLĀ IKP GADA PĀRMAIŅU DALĪJUMS
(sezonāli izlīdzināti dati; procentu punktos)

uzticēšanos Ziemeļvalstu bankām, nodrošinot tām labvēlīgus finansējuma piesaistes nosacījumus.

Iekšzemes makrofinansālā vide ir uzlabojusies. 2017. gadā Latvijas tautsaimniecības izaugsme paātrinājās un reālā IKP pieaugums sasniedza augstāko rādītāju (5.0% saskaņā ar sezonāli un ar kalendāro dienu skaitu izlīdzinātiem datiem) pēdējos sešos gados. 2018. gada 1. ceturksnī IKP kāpums joprojām bija straujš (5.1%). Būtisku devumu izaugsmē sniedz investīciju aktivitātes pieaugums (sk. 1.5. att.), ko veicina ES fondu līdzekļu aktīvāka izmantošana un plaša spektra investīciju projekti ar dažādu finansēšanas avotu struktūru. Vienlaikus investīciju apjoms joprojām nav pietiekams straujāka produktivitātes pieauguma nodrošināšanai. Privātais patēriņš turpina balstīt IKP kāpumu, un to galvenokārt veicina stabils algu pieaugums. Arī ekspansīvāka fiskālā politika (pārmaiņas nodokļu regulējumā, valdības investīciju atjaunošanās, straujāka pensiju indeksācija un algu palielināšana sabiedriskajā sektorā) sniedz papildu devumu izaugsmei. Savukārt pasaules ekonomiskās izaugsmes paātrināšanās un spēcīgais ārējais pieprasījums uzlabo eksportējošo nozaru sniegumu. Augot investīcijām, patēriņam un eksportam, arī ekonomiskā noskaņojuma rādītāji

1.1. tabula

ZIEMEĻVALSTU BANKU GRUPU KONSOLIDĒTIE RĀDĪTĀJI 2018. GADA 1. CETURKSŅĪ

(iekavās ietverti dati par 2017. gada 4. ceturksni)

Rādītāji	Swedbank	SEB	Nordea	DNB
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs (%)	24.8 (25.0)	19.0 (18.8)	19.8 (18.4)	16.6 (16.0)
ROE (%)	15.4 (13.1)	11.6 (11.8)	(13.9)	11.0 (10.9)
Standard & Poor's ilgtermiņa kredītreitings	AA- (AA-)	A+ (A+)	AA- (AA-)	A+ (A+)
Moody's Investors Service ilgtermiņa kredītreitings	Aa3 (Aa3)	Aa2 (Aa3)	Aa3 (Aa3)	Aa2 (Aa2)

2017. gadā palielinājās (sk. 1.6. att.). 2018. gada sākumā tie nedaudz saruka, taču kopumā ir virs ilgtermiņa vidējā līmeņa. Nozaru dalījumā IKP izaugsmi visvairāk veicina būvniecības aktivitātes atjaunošanās pēc krituma 2016. gadā un rūpniecība.

2018. gadā saglabāsies diezgan strauja tautsaimniecības izaugsme, taču tā būs nedaudz lēnāka nekā iepriekš. Saskaņā ar Latvijas Bankas prognozi reālais IKP pieaugs par 3.9%. Ekonomiskās izaugsmes palēnināšanos ietekmēs finanšu sektora pievienotās vērtības devuma samazināšanās saistībā ar ārvalstu klientus apkalpojošo kredītiestāžu darbības un peļņitspējas sašaurināšanos (sk. 3. ielikumu).

Vienlaikus arvien būtiskāki kļūst turpmāko attīstību ierobežojošie faktori – atbilstoša darbaspēka un produktīvu investīciju trūkums. Augošais darbaspēka trūkums var slāpēt izaugsmes potenciālu, kā arī palielināt spiedienu uz darbaspēka izmaksām, kas vidējā termiņā var ietekmēt uzņēmumu rentabilitāti un konkurētspēju.

Mājsaimniecību maksātspēja turpina augt, un to galvenokārt nosaka ienākumu kāpums (4% reālā izteiksmē 2017. gadā; sk. 1.7. att.), turpinoties ekonomiskajai izaugsmei, mazinoties bezdarbam un palielinoties pieprasījumam pēc darbaspēka, ko esošais bezdarbnieku sastāvs nespēj kvalitatīvi apmierināt. Sākot ar 2018. gadu, mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu pieaugumu nosaka arī pārmaiņas nodokļu politikā (minimālās algas palielināšana⁸, diferencētā neapliekamā minimuma ieviešana, IIN likmes samazinājums daļai darba ņēmēju⁹). Par mājsaimniecību maksātspējas uzlabošanu liecina diezgan straujais noguldījumu atlikuma pieauguma temps (2017. gadā – 8.2%). Arī mājsaimniecību ilgtermiņa uzkrājumi pensiju plānos un dzīvības apdrošināšanā turpina palielināties¹⁰, tomēr to līmenis joprojām ir zems.

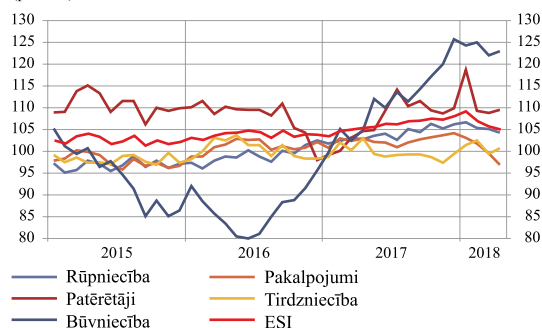
Mājsaimniecību kredītņēmēju finansiālā ievainojamība turpina mazināties, ņemot vērā ienākumu

⁸ No 380 eiro līdz 430 eiro.

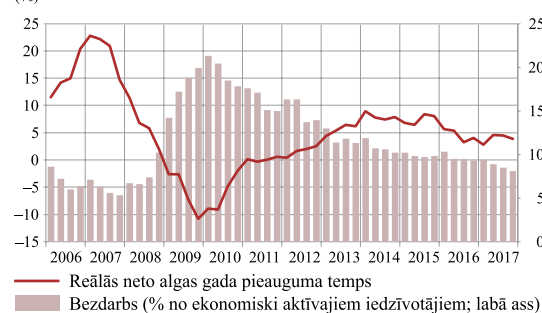
⁹ Darba samaksai līdz 1 667 eiro mēnesī pirms nodokļu samaksas tiek piemērota zemāka IIN likme (20%).

¹⁰ 2017. gadā mājsaimniecību uzkrājumi privātajos pensiju plānos un dzīvības apdrošināšanā pieauga par 12.1%.

1.6. attēls
ESI LATVIJĀ
(punktos)

1.7. attēls
BEZDARBS UN REĀLĀS NETO ALGAS PĀRMAIŅU TEMPS (%)

kāpumu, diezgan zemās procentu likmes un hipotēku kredītu ķīlas vērtības pieaugumu. 2017. gada beigās mājsaimniecību saistību pret MFI un līzingsabiedrībām attiecība pret IKP un mājsaimniecību rīcībā esošajiem ienākumiem samazinājās un bija attiecīgi 20.6% un 33.5%. Aizņēmēji pakāpeniski atmaksā kredītus, un pieaug to mājokļu kredītu īpatsvars, kuri izsniegti periodā pēc krīzes, kad kredītiestādes noteica stingrākus kredītu standartus. Sarūk mājsaimniecību sliktu un norakstīto kredītu apjoms, tādējādi – arī aprēķināto un atzīto procentu ienākumu starpība, stabilizējās privātpersonu maksātspējas lietu skaits. Arī Latvijas Bankas apkopotās mājsaimniecību kredītņēmēju aptaujas rezultāti liecina, ka mājsaimniecību kredītņēmēju finansiālā noturība uzlabojas, tādējādi mazinot ar mājsaimniecību kredītportfeli saistīto kredītiestāžu risku (sk. 1. pielikumu).

Arī nefinanšu sabiedrību maksātspēja uzlabojusies. Apgrozījums aug visās nozarēs, un to veicina ekonomiskās aktivitātes kāpums gan iekšzemē, gan ārvalstīs. 2017. gadā nefinanšu sabiedrību apgrozījums pieauga par 11.7%. Lielākais apgrozījuma kāpums vērojams būvniecībā, un to nosaka ES fondu līdzekļu

apguve un privāto investīciju apjoma pieaugums. Arī rentabilitātes rādītājs¹¹ kopumā uzlabojies (no 3.7% 2016. gadā līdz 4.4% 2017. gadā), lai gan dažās nozarēs vērojams šā rādītāja sarukums (transporta un uzglabāšanas, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarēs). Peļņas apjoma pieaugums pozitīvi atspoguļojas nefinanšu sabiedrību kapitālā. Nefinanšu sabiedrību kapitālam palielinoties straujāk par parāda apjomu,

¹¹ Peļņas pirms nodokļu samaksas attiecība pret apgrozījumu. Peļņa pirms nodokļu samaksas koriģēta, lai izslēgtu nozīmīgākos vienreizējos grāmatvedības efektus.

nefinanšu parāda sloga rādītāji uzlabojas¹². Nefinanšu sabiedrību kopējā parāda attiecība pret IKP 2017. gada beigās bija 68.3%. Taču jāņem vērā, ka nefinanšu sabiedrību rentabilitātes un citu finanšu rādītāju uzlabojums 2017. gadā jāinterpretē piesardzīgi, jo daļēji tas varētu būt saistīts ar vienreizēju ietekmi, uzņēmējiem pielāgojoties jaunajam UIN režīmam, kas stājās spēkā 2018. gadā (sk. 1. ielikumu).

¹² 2017. gada beigās saistību attiecība pret kapitālu bija 1.5 salīdzinājumā ar 1.6 iepriekšējā gadā. Procentu maksājumu seguma rādītājs uzlabojies no 6.7 reizēm 2016. gadā līdz 9.6 reizēm 2017. gadā.

1. IELIKUMS. NODOKĻU REGULĒJUMA PĀRMAIŅU SĀKOTNĒJĀ IETEKME UZ NEFINANŠU SABIEDRĪBU FINANŠU RĀDĪTĀJIEM

Sākot ar 2018. gadu, valsts nodokļu politikā veiktas nozīmīgas pārmaiņas UIN režīmā – reinvestētā peļņa vairs netiks aplikta ar UIN, bet UIN likme sadalītajai peļņai ir palielināta, atcelts atliktais nodoklis, kā arī likvidēti UIN avansa maksājumi. Šādas pārmaiņas izdarītas, lai veicinātu pašu kapitāla īpatsvara pieaugumu nefinanšu sabiedrību bilancē, tādējādi uzlabojot nefinanšu sabiedrību iespējas saņemt finansējumu (t.sk. no kredītiestādēm) to attīstībai, kā arī mazinātu ēnu ekonomikas īpatsvaru, jo tiks radīts papildu stimuls nefinanšu sabiedrībām veikt investīcijas un mazināta to motivācija slēpt peļņu.

Jaunais UIN režīms ietekmēja nefinanšu sabiedrību 2017. gada finanšu rezultātus. Iepriekš uzņēmumu nesadalītā peļņa tika aplikta ar 15% UIN nodokli. **Sākot ar 2018. gadu, UIN vairs nebūs jāmaksā no nesadalītās peļņas, taču sadalītā peļņa tiks aplikta ar augstāku UIN likmi (20%).** Vienlaikus, ja uzkrātā peļņa, kura uzrādīta bilancē 2017. gada beigās, tiek sadalīta dividendēs, aprēķinātajām dividendēm tiek piemērots līdzšinējais nodokļu režīms (UIN netiek piemērots, bet IIN tiek saglabāts 10% apmērā 2018. un 2019. gadā). Tādējādi nefinanšu sabiedrības, kas plānoja izmaksāt dividendes, bija motivētas grāmatot lielāku peļņu 2017. gadā, piemērojot 15% UIN likmi un izmaksājot dividendes vēlāk (nepiemērojot 20% nodokli saskaņā ar jauno UIN režīmu). Tāpēc 2018. un 2019. gadā var gaidīt aktīvāku dividenžu izmaksu, kas var atspoguļoties arī īslaicīgā nefinanšu sabiedrību kopējo kapitāla rādītāju samazinājumā. Iespējama arī īstermiņa ietekme uz likviditātes rādītājiem (veicot dividenžu izmaksu), jo UIN režīma maiņas ietekmē grāmatotā peļņa var neatspoguļot faktisko naudas plūsmu 2017. gadā.

Nefinanšu sabiedrību finanšu rādītājus ietekmēs arī atteikšanās no atliktā nodokļa, sākot ar 2018. gadu. Iepriekš nefinanšu sabiedrības nodokļu vajadzībām drīkstēja piemērot lielāku pamatlīdzekļu nolietojuma likmi, tādējādi palielinot izdevumus un samazinot ar UIN aplikamo bāzi pirmajos gados pēc pamatlīdzekļu iegādes. Nefinanšu sabiedrības drīkstēja uzrādīt lielāku nolietojumu nodokļu vajadzībām nekā finanšu pārskatos, tādējādi uzlabojot to likviditāti. Tāpēc finanšu peļņa bija lielāka nekā ar nodokli aplikamais ienākums, un finanšu pārskatos atšķirības tika atspoguļotas kā atliktā nodokļa saistības. Tas bija īpaši raksturīgs nefinanšu sabiedrībām nozarēs ar lielāku pamatlīdzekļu īpatsvaru, piemēram, apstrādes rūpniecībā un enerģētikā. Jaunajā UIN režīmā paredzēts, ka tiek likvidētas visas pagaidu atšķirības starp pamatlīdzekļu finanšu uzskaites vērtību un nodokļu bāzi. Tas nozīmē, ka nefinanšu sabiedrību finanšu pārskatos vairs netiks atzītas atliktā nodokļa saistības, kas radušās pamatlīdzekļu pagaidu nolietojuma atšķirību rezultātā. Nefinanšu sabiedrības atliktā nodokļa saistības noraksta 2017. gada peļņas vai zaudējumu

aprēķinā, atzīstot kā ieņēmumus un palielinot nefinanšu sabiedrību peļņu pēc nodokļiem¹³. Atliktā nodokļa saistību norakstīšana rada motivāciju izmaksāt dividendes nākamo divu gadu laikā (izmantojot pārejas periodu), tādējādi pastiprinot ietekmi uz nefinanšu sabiedrību kopējiem kapitāla un likviditātes rādītājiem.

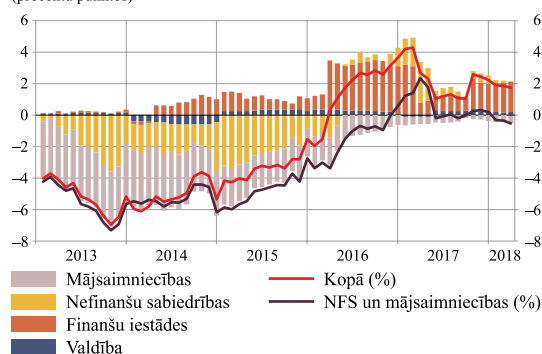
¹³ 2017. gadā, izmantojot atliktā UIN saistību norakstīšanu, uzlabojušies enerģētikas un transporta un uzglabāšanas nozaru kapitāla atdeves rādītāji. Piemēram, AS "Latvenergo" un VAS "Latvijas dzelzceļš" 2017. gada peļņas vai zaudējumu aprēķinā reversēja atliktā UIN saistības attiecīgi par 149 milj. eiro un 22 milj. eiro.

Maksātspējas regulējuma uzlabojumi, t.sk. 2016. gada decembrī veiktie grozījumi Maksātspējas likumā, atspoguļojās juridisko personu maksātspējas lietu skaita sarukumā – 2017. gadā tas kritās par 19%. Turpinoties uzņēmējdarbības vides sakārtošanai, VID un Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistram no reģistriem izslēdzot uzņēmumus, kuri ilgstoši neveic saimniecisko darbību, likvidēto uzņēmumu skaits pārsniedz jaunreģistrēto uzņēmumu skaitu¹⁴.

Neraugoties uz samērā straujo ekonomisko izaugsmi, kredītiestāžu attīstība Latvijā joprojām ir diezgan lēna. Kredītiestāžu izsniegto iekšzemes kredītu atlikuma gada pārmaiņu temps 2018. gada martā bija –3.3%. Kredītu atlikuma kritumu noteica vienreizēja ietekme saistībā ar strukturālām pārmaiņām kredītiestāžu sektorā – 2017. gada septembrī pirms apvienošanās ar DNB ASA *Nordea Bank AB* ceturto daļu sava iekšzemes kredītportfeļa nodeva mātes bankai Zviedrijā, tādējādi samazinot nefinanšu sabiedrībām iekšzemes kredītiestāžu izsniegto aizdevumu atlikumu. Tomēr, arī neņemot vērā šo ietekmi, kredītiestāžu gada pieauguma temps bija visai zems – tikai 1.7% (sk. 1.8. att.). Nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma gada pārmaiņu temps martā bija –5.4% (neietverot strukturālo pārmaiņu ietekmi – –0.5%). Vienlaikus finanšu iestādēm izsniegto kredītu atlikums būtiski audzis. Tas daļēji skaidrojams ar vienas kredītiestādes meitas līzinga sabiedrības finansēšanas modeļa maiņu.

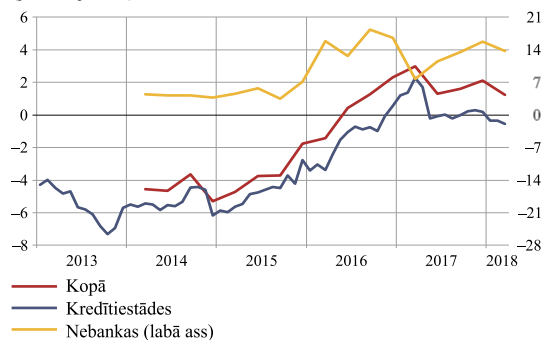
Iekšzemes kredītiestāžu turpina augt nebanku finanšu iestāžu loma. 2017. gada beigās nebanku kredītētāju izsniegto aizdevumu atlikuma attiecība pret kredītiestāžu nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikumu sasniedza 19%. Kredītiestāžu kredītportfelim pieskaitot nebanku

1.8. attēls
IEKŠZEMES KREDĪTU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅU TEMPS* UN TĀ KOMONENTI SEKTORU DALĪJUMĀ (procentu punktos)

* Salīdzināšanas nolūkā nav ietverta vienreizēja ietekme saistībā ar strukturālām pārmaiņām kredītiestāžu sektorā.

1.9. attēls
IEKŠZEMES NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM UN MĀJSAIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅU TEMPS* (procentu punktos)

* Salīdzināšanas nolūkā nav ietverta vienreizēja ietekme saistībā ar strukturālām pārmaiņām kredītiestāžu sektorā.

kredītētāju aizdevumu atlikumu, iekšzemes nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma gada pieauguma temps 2017. gadā būtu par 1.9 procentu punktiem lielāks (2.1%; sk. 1.9. att.). Nebanku kredītētāju kredītportfelī lielāko daļu (74%) veido līzinga aizdevumi, kurus savukārt galvenokārt izsniedz līzinga sabiedrības (kredītiestāžu meitas uzņēmumi); tādējādi faktiski iekšzemes kredītiestāžu attīstība ir nedaudz aktīvāka nekā tad, ja vērā tiek ņemti tikai kredītiestāžu dati (par nebanku kredītiestāžu sk. sadaļu par NFS).

¹⁴ 2017. gadā salīdzinājumā ar 2016. gadu likvidēto uzņēmumu skaits pieauga par 35%.

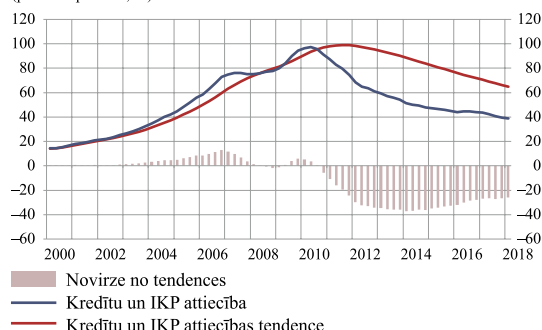
Nebanku kredītētāju aizdevumu iekļaušana iekšzemes kredītēšanas analīzē gan kopumā nemaina secinājumus par kredītēšanas attīstību. Arī pieskaitot nebanku kredītētāju izsniegtos aizdevumus, **iekšzemes kredītēšanas attīstība joprojām būtiski atpaliek no tās ilgtermiņa tendences**. Lai gan kredītēšanas un IKP attiecības novirze no ilgtermiņa tendences sarūk, tomēr tā ir visai negatīva (–27 procentu punkti; sk. 1.10. att.). 2017. gadā iekšzemes privātajam nefinanšu sektoram izsniegto kredītu atlikuma un IKP attiecība ir viena no zemākajām eiro zonas valstu vidū – 40%¹⁵. Lai nodrošinātu noturīgu kredītēšanas izaugsmi, ir svarīga ne tikai labvēlīga ekonomiskā vide, bet arī straujāka ēnu ekonomikas samazināšanās, stabilāka tiesiskā vide, kā arī lielāks strukturālo reformu īstenošanas progress.

Kredītiestāžu no jauna izsniegto kredītu apjoms ir svārstīgs. Uzlabojoties mājsaimniecību finansiālajam stāvoklim, saglabājoties rekordzemām procentu likmēm un turpinoties valsts atbalsta programmai mājokļa iegādei, mājsaimniecībām no jauna izsniegto kredītu apjoms turpina augt. Tomēr no jauna izsniegto kredītu gada pieauguma temps salīdzinājumā ar 2016. gadu ir būtiski palēninājies. 2017. gada aprīlī–2018. gada martā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu no jauna izsniegto kredītu apjoms pieauga par 5%. Savukārt nefinanšu sabiedrību kredītēšanas dinamiku ietekmē svārstīgais lielo aizdevumu pieprasījums, un 2017. gada aprīlī–2018. gada martā nefinanšu sabiedrībām no jauna izsniegto kredītu apjoms salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu pat saruka par 10%.

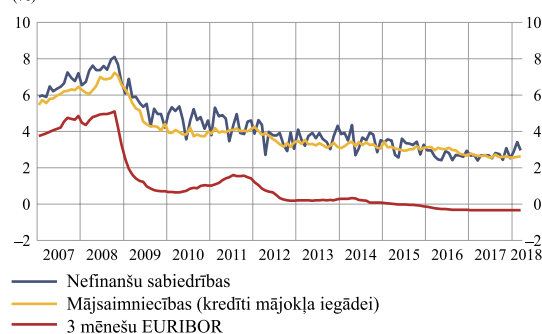
Kredītiestāžu kredītu standarti saglabājas piesardzīgi. Saskaņā ar ECB veiktā banku veiktās kredītēšanas apsekojuma rezultātiem kredītiestādes arī neplāno tos būtiski mainīt. Kredītu reģistra dati par no jauna izsniegto kredītu mājokļa iegādei LTV

¹⁵ Dati atbilst stāvoklim 2017. gada 4. ceturkšņa beigās. Kredītu mērs aptver MFI izsniegtos kredītus nefinanšu sektoram un uzpirktos parāda vērtspapīrus – nefinanšu sabiedrību, mājsaimniecību un mājsaimniecības apkalpojošo biedrību un nodibinājumu saistības pret kredītiestādēm. MFI iestāžu izsniegto kredītu atlikumam pieskaitot nebanku kredītētāju izsniegto aizdevumu atlikumu, 2017. gada septembrī kredītu atlikuma un IKP attiecība bija 47% un tās novirze no ilgtermiņa tendences – –27 procentu punkti.

1.10. attēls
PRIVĀTĀ NEFINANŠU SEKTORA KOPĒJO SAISTĪBU UN IKP ATTIECĪBAS NOVIRZE NO ILGTERMIŅA TENDENCES
(procentu punktos; %)

1.11. attēls
EIRO NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU PROCENTU LIKMES
(%)

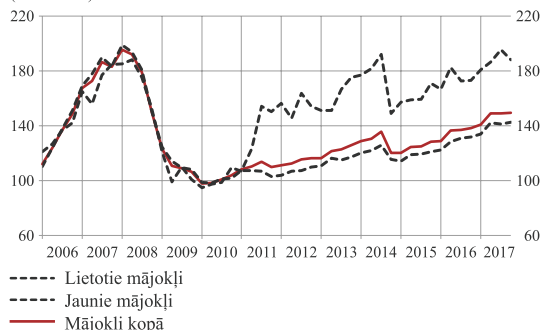
sadalījumu gan liecina, ka LTV no jauna izsniegtajiem kredītiem pakāpeniski palielinās: samazinās no jauna izsniegto kredītu mājokļa iegādei īpatsvars ar LTV zem 70% un pakāpeniski aug kredītu ar LTV 80–85% īpatsvars. Tas daļēji varētu būt skaidrojams ar aktīvi izmantoto valsts atbalsta programmu mājokļa iegādei, kuras dalībniekiem ir mazāk stingra LTV prasība. Tomēr kopumā kredītiestādes ir piesardzīgas – 2017. gadā tikai 11% no jauno mājokļa iegādei izsniegto kredītu atlikuma LTV pārsniedza 85%.

Naudas tirgus indeksi joprojām ir rekordzemā līmenī, un to galvenokārt nosaka Eirosistēmas atbalstošā monetārā politika. No jauna izsniegto kredītu procentu likmes 2017. gadā turpināja sarukt (sk. 1.11. att.). 2017. gada nogalē un 2018. gada sākumā nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu procentu likmes pieauga. To galvenokārt izskaidro kredītiestāžu tirgus struktūras pārmaiņas. Lai gan kopumā procentu likmes Latvijā ir vēsturiski zemākajā līmenī, procentu likmju uzcenojums joprojām ir diezgan augsts, un procentu likmes jaunajiem kredītiem Latvijā salīdzinājumā ar citām Baltijas valstīm un vidēji eiro zonā ir augstākas.

2018. gadā gaidāma iekšzemes nefinanšu sabiedrību kredītportfeļa mērena izaugsme, savukārt mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma gada kāpuma temps pirmo reizi kopš 2008. gada varētu kļūt pozitīvs. ECB veiktā banku veiktās kreditēšanas apsekojuma rezultāti liecina, ka mājsaimniecību un nefinanšu sabiedrību pieprasījums pēc kredītiestāžu kredītiem aug. Mājsaimniecību pieprasījums pēc kredītiem turpinās mēreni palielināties. To veicinās gan kopējā finansiālā stāvokļa uzlabošanās, gan arī valsts atbalsta programma mājokļa iegādei ģimenēm ar bērniem un tās paplašināšana, nosacījumus attiecinot arī uz jaunajiem speciālistiem (sk. 2. ielikumu). Vienlaikus pirms krīzes izsniegto kredītu mājokļa iegādei atmaksas apjoms joprojām ir augstā līmenī (aptuveni vienā līmenī ar tiem kredītiem, kuri izsniegti no jauna) un vēl būtiski ietekmēs mājsaimniecību kredītu atlikumu. Nefinanšu sabiedrību lielāku pieprasījumu pēc kredītiem veicinās spēcīgā ekonomiskā izaugsme, aktīvāka ES fondu līdzekļu apguve un investīciju pieaugums, kā arī zemās procentu likmes. Gaidāms, ka nefinanšu sabiedrību finansiālais stāvoklis turpinās uzlaboties arī 2018. gadā, stiprinot aizņēmēju spēju aizņemties un kredītiestāžu vēlmi kreditēt nefinanšu sabiedrības.

Nekustamā īpašuma tirgus atrodas attīstības augšupejas fāzē. To veicina spēcīgā ekonomiskā izaugsme, mājsaimniecību ienākumu un uzkrājumu kāpums, kā arī valsts atbalsta programma mājokļa iegādei. Lai gan aktivitāte nekustamā īpašuma tirgū 2017. gadā bija nedaudz zemāka nekā 2016. gadā, nekustamā īpašuma cenas turpina strauji augt. 2017. gadā CSP mājokļa cenu indekss palielinājās par 8.1% (sk. 1.12. att.). Cēlās gan jauno, gan lietoto mājokļu cenas. Lietoto mājokļu cenu kāpums skaidrojams ar augošo pieprasījumu pēc cenas ziņā pieejamākiem mājokļiem, šādu mājokļu ierobežoto piedāvājumu, kā arī valsts atbalsta programmas mājokļa iegādei ietekmi uz pieprasījumu, kas ļauj tirgū iesaistīties jauniem pircējiem, kuriem iepriekš trūka naudas līdzekļu sava mājokļa iegādei (pirmajai iemaksai, nodevu samaksai). Savukārt jauno mājokļu segmentā daudzdzīvokļu māju attīstītāji cenšas pielāgoties iekšzemes mājsaimniecību pirktspējai, piedāvājot ekonomiskās klases mājokļus ar mazāku platību (2017. gadā salīdzinājumā ar 2016. gadu jaunuzbūvēto dzīvokļu skaits palielinājās par 8.7%, bet jaunuzbūvēto dzīvokļu kopējā platība samazinājās

1.12. attēls
CSP MĀJOKĻU CENU INDEKSI
(2010 = 100)

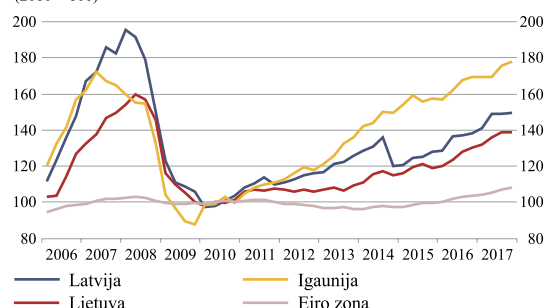
par 3.5%). Jauno projektu tirgū parādījušies arī īres ar izpirkuma tiesībām piedāvājumi, kas ļauj pilnībā vai daļēji īres maksu par dažiem gadiem novirzīt pirmās iemaksas sakrāšanai dzīvokļa iegādei, tādējādi risinot pirmās iemaksas trūkuma problēmu ar privātajiem naudas līdzekļiem. Augšupvērstam spiedienam uz jauno mājokļu cenām vajadzētu mazināties, ņemot vērā to, ka tirgus spiests pārorientēties uz vietējo pircēju un pakāpeniski aug jauno mājokļu piedāvājums. Saskaņā ar izsniegtajām būvatļaujām 2018. gadā ekspluatācijā nododamo daudzdzīvokļu māju paredzētā platība ir par 18.9% lielāka nekā 2017. gadā.

Kopumā mājokļu pieejamība Latvijā būtiski nemainās, jo CSP mājokļu cenu indeksa un Rīgas sērijveida dzīvokļu cenu gada pieauguma temps tikai nedaudz apsteidz iedzīvotāju darba algu kāpuma tempu. Lai gan mājokļu cenu pieauguma temps Latvijā un citās Baltijas valstīs ir viens no straujākajiem eiro zonā, saskaņā ar *Eurostat* datiem mājokļu cenas Latvijā un Lietuvā vēl nav sasniegušas to cenu līmeni, kāds bija periodā pirms krīzes (2017. gada beigās tās bija attiecīgi par 24% un 13% zemākas salīdzinājumā ar vēsturiski augstāko punktu), bet Igaunijā tās jau ir nedaudz augstākas par pirms krīzes sasniegto cenu līmeni (sk. 1.13. att.). Arī mājokļu pieejamība Latvijā un Lietuvā kopš 2010. gada nav būtiski mainījusies, bet Igaunijā tā ir nedaudz pasliktinājusies.

Kopumā cikliskā augšupeja Latvijas tautsaimniecības attīstībā pašlaik nerada nozīmīgus riskus finanšu stabilitātei. Ja dažās eiro zonas valstīs līdz ar ekonomisko izaugsmi aug ar pārmērīgu cenu kāpumu nekustamo īpašumu tirgū saistītie riski, Latvijā kopumā stabilie mājokļu pieejamības rādītāji, joprojām zems

mājsaimniecību parāda līmenis un mērenā hipotekārās kreditēšanas dinamika neliecina par risku kāpumu saistībā ar nekustamā īpašuma tirgu. Ekonomiskā izaugsme, mājsaimniecību ienākumu pieaugums un paplašinātā valsts atbalsta programma mājokļa iegādei, kā arī privātā sektora piedāvājumi pirmās iemaksas sakrāšanai turpmākajos gados veicinās pieprasījuma kāpumu un aktivitāti nekustamā īpašuma un kreditēšanas tirgū.

1.13. attēls
MĀJOKĻU CENU INDEKSI BALTIJĀ UN EIRO ZONĀ
(2010 = 100)

2. IELIKUMS. GROZĪJUMI VALSTS ATBALSTA PROGRAMMĀ MĀJOKĻA IEGĀDEI

Sākot ar 2018. gada 1. martu, tika paplašināta valsts atbalsta programma mājokļa iegādei – turpmāk valsts atbalstu mājokļa iegādei varēs saņemt arī jaunie speciālisti (aizņēmēji, kuri ir ieguvuši vidējo profesionālo vai augstāko izglītību un kuru vecums nepārsniedz 35 gadus), kā arī personas, ar kurām kopā dzīvo un kuru apgādībā ir vismaz viens bērns, kurš nav sasniedzis 24 gadu vecumu (iepriekš valsts atbalstu varēja saņemt ģimenes ar bērniem līdz 18 gadu vecumam).

Garantijas ģimenēm ar bērniem tiks izsniegtas ar līdzšīņiem nosacījumiem, paplašinot potenciālo saņēmēju loku: persona, kuras apgādībā ir viens bērns, var saņemt AS "Attīstības finanšu institūcija Altum" garantiju 10% apmērā no aizdevuma mājokļa iegādei vai būvniecībai (maksimālais apjoms – 10 tūkst. eiro), persona, kuras apgādībā ir divi bērni, – 15% (līdz 15 tūkst. eiro), persona, kuras apgādībā ir trīs vai vairāk bērnu, – 20% (līdz 20 tūkst. eiro). Aizdevuma summa programmas ietvaros nedrīkst pārsniegt 200 tūkst. eiro. Par garantiju ir noteikta vienreizēja maksa 2.5% apmērā no garantijas summas. Vienlaikus ģimenēm tiek piemērota zemāka Zemesgrāmatas valsts nodeva par īpašuma tiesību reģistrāciju (0.5% no darījuma summas; standarta gadījumā – 2%).

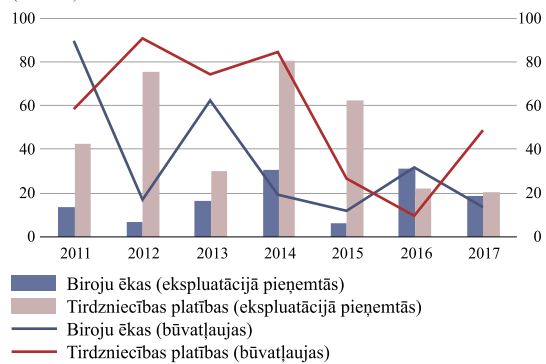
Jaunie speciālisti turpmāk varēs saņemt garantiju mājokļa iegādei vai būvniecībai līdz 20% no aizdevuma summas vai 50 tūkst. eiro. Atšķirībā no ģimenēm ar bērniem jauna speciālistiem netiek piešķirta atlaide valsts nodevai par nekustamā īpašuma reģistrēšanu Zemesgrāmatā. Vienlaikus jauno speciālistu programmas apjoms nav ierobežots, jo garantijas tiks izsniegtas ar tirgus nosacījumiem – bez valsts budžeta finansējuma (par garantiju tiek noteikta gada maksa 4.8% apmērā no garantijas atlikuma).

Vispārējā ekonomiskā noskaņojuma uzlabošanās veicina arī komercīpašumu sektora attīstību. Par tiem pieejams visai maz oficiālu, salīdzināmu un viendabīgu datu, un tas apgrūtina komercīpašumu sektora analīzi. Turklāt jāņem vērā, ka Latvijas komercīpašumu sektora attīstību var ietekmēt atsevišķi lielāki projekti un darījumi, tādējādi neviendabīgums ir komercīpašumu tirgus raksturīga īpatnība. Taču kopumā zemu procentu likmju vide un straujāka tautsaimniecības attīstība reģionā ir radījusi priekšnosacījumus, lai sāktu atjaunoties riska apetīte attiecībā uz komercīpašuma attīstīšanu, turklāt ir parādījusies finanšu sektora

interese par šādu projektu finansēšanu. Saskaņā ar CSP datiem lielākā aktivitāte vērojama tirdzniecības platību segmentā, kurā notiek jauno tirdzniecības centru būvniecība, kā arī esošo tirdzniecības centru paplašināšana. 2017. gadā nodošanai ekspluatācijā paredzēto tirdzniecības ēku platība pieauga piecas reizes salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Turpretī ekspluatācijā nodoto un nodošanai ekspluatācijā paredzēto biroju ēku platība samazinājās pēc pieauguma 2016. gadā (sk. 1.14. att.). 2017. gadā, turpinoties biroju brīvo telpu īpatsvara sarukumam, biroja nomas maksas nedaudz pieauga (par 6% saskaņā ar SIA "Ober Haus Real

Estate Latvia" datiem). Savukārt tirdzniecības telpu nomas maksu amplitūda un neaizpildīto telpu īpatsvars tirdzniecības centros nav būtiski mainījies.

1.14. attēls
BIROJU UN TIRDZNICĪBAS ĒKU JAUNBŪVJU PLATĪBA
(tūkst. m²)

2. KREDĪTIESTĀŽU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI

Latvijas kredītiestāžu sektorā notikušas nozīmīgas pārmaiņas – mainījušies daži lieli tirgus dalībnieki un vērojamas strukturālas pārmaiņas ārvalstu klientus apkalpojošo kredītiestāžu grupā. *Nordea Bank AB* un *DNB ASA* apvienojot darbību Baltijas valstīs un nodibinot *Luminor Bank AS*, Latvijas tirgū izveidots lieluma ziņā nozīmīgs dalībnieks (otra lielākā kredītiestāde valstī), kas ar laiku pārtaps par Igaunijā bāzētās *Luminor Bank AS* filiāli (sk. 4. ielikumu). Savukārt par lēmumu uzsākt pašlikvidāciju 2018. gada martā paziņoja ceturttā lielākā kredītiestāde valstī un lielākā no ārvalstu klientus apkalpojošajām kredītiestādēm *ABLV Bank*, AS pēc tam, kad ECB

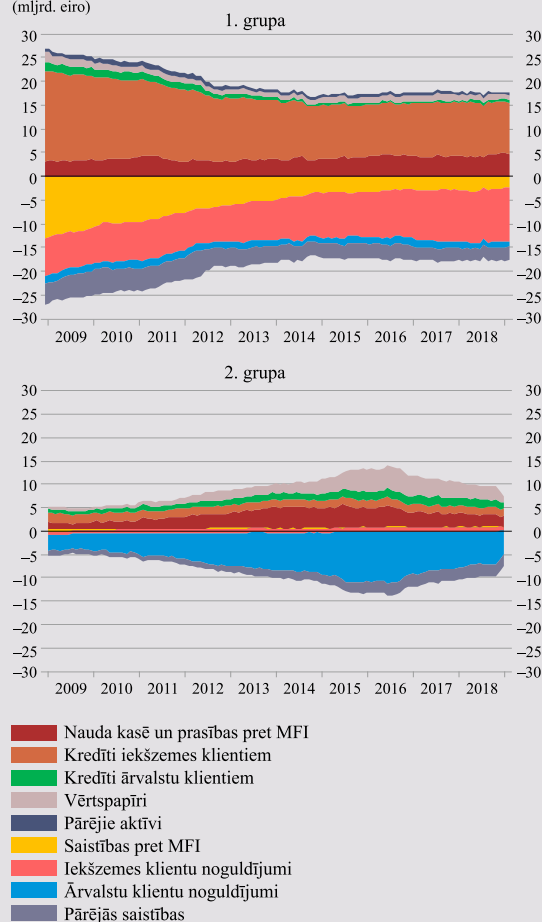
paziņoja, ka kredītiestāde nonākusi vai nonāks finanšu grūtībās, ņemot vērā ASV *FinCEN* paziņojuma izraisīto ietekmi uz kredītiestādes likviditāti un reputāciju. Ar paaugstināta riska ārvalstu klientu apkalpošanu saistīto risku īstenošanās, kā arī iepriekšējos divos gados īstenotie un Latvijas Republikas Saeimas 2018. gada aprīlī pieņemtajos Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma grozījumos ietvertie papildu pasākumi *NILLTF* risku mazināšanai ietekmē ārvalstu klientus apkalpojošo kredītiestāžu darbību, kā arī var turpmāk ietekmēt šādu kredītiestāžu skaitu un nozīmi finanšu sektorā (sk. 3. ielikumu).

3. IELIKUMS. PĀRMAIŅAS 2. KREDĪTIESTĀŽU GRUPĀ

Latvijas kredītiestāžu sektoru vēsturiski veido divas darbības modeļu ziņā atšķirīgas kredītiestāžu grupas. 1. grupas kredītiestāžu pamatdarbība ir finanšu pakalpojumu sniegšana iekšzemes klientiem. To finansējumu galvenokārt veido iekšzemes klientu noguldījumi. Savukārt 2. grupas kredītiestādes lielākoties sniedz pakalpojumus ārvalstu (galvenokārt NVS valstu) klientiem, izmantojot Latvijas ģeogrāfiskā novietojuma, ekonomisko un vēsturisko saišu un iedzīvotāju valodas prasmju sniegtās relatīvās priekšrocības. Šo kredītiestāžu finansējumu galvenokārt veido ārvalstu klientu noguldījumi. Atšķirīgo darbības modeļu dēļ abu grupu kredītiestāžu bilances struktūra un ietekme uz Latvijas tautsaimniecību ir atšķirīga (sk. 2.1. att.).

2. grupas kredītiestādes jau vairāk nekā 20 gadu ir piesaistījušas ārvalstu klientus, kam sniegti galvenokārt ar maksājumiem saistīti pakalpojumi, mazāk – aktīvu pārvaldīšanas pakalpojumi un kredītešanas pakalpojumi. Lai nodrošinātu raitus maksājumus un nepieciešamības gadījumā mobilizētu likviditāti, piesaistītie ārvalstu klientu noguldījumi izvietoti korespondentkontos citās kredītiestādēs un citos likvīdos aktīvos. Galvenais šīs grupas ienākumu avots ir komisijas maksas un likvīdi fiksēta ienākuma finanšu instrumenti.

2.1. attēls
KREDĪTIESTĀŽU BILANCES STRUKTŪRA
(mljrd. eiro)

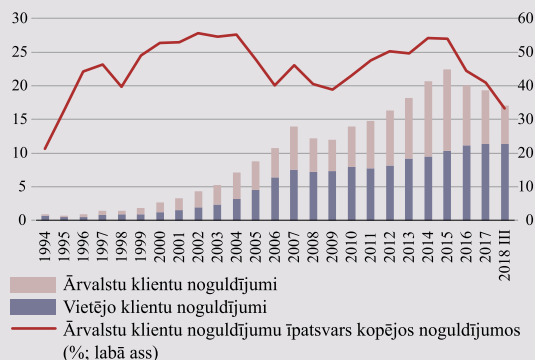

Ārvalstu klientu noguldījumu atlikuma īpatsvars noguldījumu kopējā atlikumā Latvijas kredītiestādēs līdz šim bijis diezgan liels (40–55%; sk. 2.2. att.), taču tā attiecība pret IKP, kā arī finanšu un apdrošināšanas sektora pievienotā vērtība ir zemāka nekā citās valstīs, kuru kredītiestādēm raksturīga ārvalstu klientu apkalpošana. 2017. gadā Latvijā ārvalstu klientu noguldījumu atlikuma attiecība pret IKP (29%) un finanšu un apdrošināšanas sektora devums IKP (4%¹⁶) bija krietni zemāki nekā, piemēram, Luksemburgā (attiecīgi 221% un 27%) un Šveicē (96% un 9.4%¹⁷). Saskaņā ar Latvijas Bankas aplēsēm 2017. gadā 2. grupas kredītiestāžu pievienotā vērtība IKP (gūtā peļņa, atalgojums darbiniekiem un samaksātie nodokļi)¹⁸ veidoja aptuveni 0.9% no IKP. Neietverot šīs grupas lielāko kredītiestādi ABLV Bank, AS, pievienotā vērtība IKP ir vēl mazāka.

2. grupas kredītiestāžu aktīvu īpatsvars kredītiestāžu sektora kopējos aktīvos līdz šim bijis būtisks (45% 2015. gada beigās un 32% 2018. gada marta beigās), taču to tirgus daļa iekšzemes klientu apkalpošanā ir samērā neliela. 2018. gada marta beigās 2. grupas kredītiestādes bija piesaistījušas 7% no iekšzemes klientu noguldījumu atlikuma, un to izsniegto kredītu atlikums veidoja 12% no iekšzemes kredītportfeļa¹⁹ (sk. 2.3. att.). 1. grupas un 2. grupas kredītiestāžu starpbanku saites ir nelielas. 2. grupas kredītiestāžu nelielā sasaiste ar iekšzemes tautsaimniecību un 1. grupas kredītiestādēm ierobežo potenciālo risku pārnesi uz reālo tautsaimniecību un finanšu starpniecības pakalpojumu sniegšanu. Tas pierādījās arī 2018. gada sākumā, kad lielākā 2. grupas kredītiestāde ABLV Bank, AS bija spiesta paziņot par pašlikvidāciju.

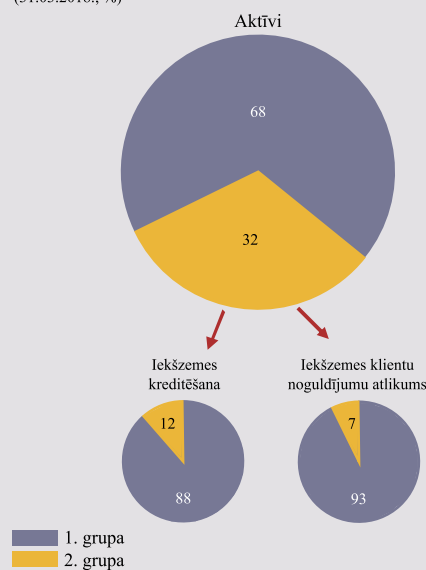
Vienlaikus lielais ārvalstu klientu maksājumu apjoms rada vairākus negatīvus blakusefektus un riskus – valsts kopējā īstermiņa ārējā parāda palielinājumu, riskus saistībā ar ārvalstu klientu noguldījumu potenciālo paaugstināto svārstīgumu, NILLTF un reputācijas riskus, ņemot vērā paaugstināta riska klientu apkalpošanu, kas palielina investoru piesardzību, slogu uzraugošajām institūcijām, kā arī resursu iesaisti valstij un arī pārējam finanšu sektoram. Jau pašlaik vērojams, ka augstāks regulējošo prasību slogs un citi riska ierobežošanas pasākumi ietekmē visu finanšu sektoru neatkarīgi no darbības modeļa. Savukārt pašām kredītiestādēm, kuru darbības modelis vērsts uz ārvalstu klientu (t.sk. paaugstināta riska klientu) apkalpošanu,

2.2. attēls
LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU NOGULDĪJUMU STRUKTŪRA (mijrd. eiro)

Attēlā ietverti dati par kredītiestādēm un ārvalstu kredītiestāžu filiālēm Latvijā. Attēlā nav ietverti Latvijas valdības noguldījumi.

2.3. attēls
KREDĪTIESTĀŽU BILANCES KOMONENTU SADALĪJUMS PA KREDĪTIESTĀŽU GRUPĀM (31.03.2018.; %)

¹⁶ CSP dati par 2017. gadu. Ietver finanšu iestādes un apdrošināšanas sabiedrības, t.sk. centrālo banku.

¹⁷ Eurostat dati par 2016. gadu.

¹⁸ Latvijas Bankas 2018. gada jūnija "Makroekonomisko Norišu Pārskats".

¹⁹ Arī 2015. gada beigās, kad 2. grupas kredītiestāžu aktīvu īpatsvars kredītiestāžu sektora kopējos aktīvos bija vēsturiski vislielākais, to tirgus daļa iekšzemes klientu noguldījumu atlikumā un iekšzemes nebanku klientiem izsniegto kredītu atlikumā bija attiecīgi 10.0% un 13.2%.

jārēķinās ar finansējuma potenciālo svārstīgumu un papildu likviditātes, operacionālajiem, tiesvedības un reputācijas riskiem. Ņemot vērā ASV dolāru maksājumu līdzšinējo nozīmi to darbībā, tās var būtiski ietekmēt arī ASV veiktie pasākumi globālas NILLTF risku mazināšanas ietvaros.

Ņemot vērā ar darbības modeli saistītos riskus, kopš 2011. gada FKTK kredītiestādēm, kuru darbības modelis vērsts uz ārvalstu klientu apkalpošanu, UPNP ietvaros piemēro individuālas papildu kapitāla prasības un kopš 2013. gada – individuālas papildu likviditātes prasības. Individuālo prasību

lielums atkarīgs no riska pakāpes, un to ietekmē kopējās kapitāla un likviditātes prasības atsevišķām kredītiestādēm pārsniedz minimālās prasības gandrīz divas reizes.

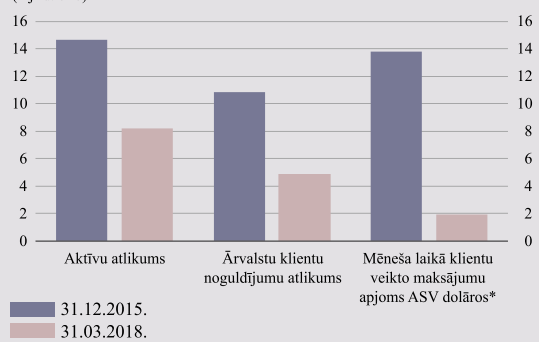
Pēdējos gados Latvijā un arī globāli tika būtiski paaugstinātas NILLTF novēršanas prasības un uzraugošo institūciju kapacitāte, tādejādi 2. grupas kredītiestāžu darbības apjoms kopš 2015. gada ir būtiski sarucis. 2. grupas kredītiestādēs tika veikti apjomīgi atbilstības kontroles auditi, pārskatīts klientu loks, veiktas risku samazināšanas procedūras un palielināti resursi stingrāku prasību izpildei. Darbības apjoma sarukumu ietekmēja arī ASV kredītiestāžu riska mazināšanas pasākumu ietvaros veiktā tiešo korespondentattiecību pārtraukšana. Tādejādi 2. grupas kredītiestādes bija spiestas darījumos ar ASV dolāriem izmantot netiešas korespondentattiecības, piemēram, ar citu kredītiestāžu starpniecību, kas paildzināja un sadārdzināja maksājumu veikšanu ASV dolāros. 2018. gada martā salīdzinājumā ar 2015. gada decembri mēneša laikā klientu ASV dolāros veikto maksājumu apjoms bija par 85% mazāks, bet ārvalstu klientu noguldījumu atlikums – par 55% mazāks (sk. 2.4. att.).

Lai mazinātu NILLTF riskus, 2018. gada aprīlī Latvijā tika pieņemti vēl stingrāki papildu pasākumi, t.sk. aizliegums veikt darījumus ar visriskantāko klientu veidu – čaulas veidojumiem²⁰, kas neveic saimniecisko darbību un rada mazu ekonomisko vērtību vai nerada to un kas ir reģistrēti valstī, kurā normatīvie akti neparedz pienākumu sagatavot un iesniegt finanšu pārskatus.

Līdz šim 2. grupas kredītiestādes spēja absorbēt darbības apjoma kritumu, saglabājot augstus likviditātes un kapitāla rādītājus. To veicināja iepriekšējos periodos uzkrātās peļņas rezerves, kā arī uzrauga noteiktās individuālās papildu kapitāla prasības. Tomēr līdz ar darbības apjoma kritumu šo kredītiestāžu pelnītspēja strauji sarūk jau kopš 2016. gada, un pagaidām nav pazīmju, ka tās būtu spējušas būtiski pielāgot savu darbības modeli.

Sarūkot peļņas iespējām, mainoties riska tolerancei un ņemot vērā regulējuma pārmaiņas, **2. grupas kredītiestāžu darbības modeļu maiņa ir neatliekama.** Šo kredītiestāžu darbības modeļi nav pilnīgi vienādi. Lielākā daļa kredītiestāžu papildus maksājumu pakalpojumiem sniedz arī citus pakalpojumus (aktīvu pārvaldīšana vai kreditēšana), tāpēc pastāv iespējas attīstīt jaunus darbības virzienus. Atsevišķas kredītiestādes, iespējams, paplašinās aktīvu pārvaldīšanas pakalpojumus ārvalstu klientiem, daļa izteikusi nodomu sniegt ārējās tirdzniecības darījumu finansēšanas pakalpojumus, apkalpot specifisku nozaru (piemēram, transporta) uzņēmumus vai pievērsties finanšu tehnoloģiju (*fintech*) jomai. Pēc klientu loka pārskatīšanas daļa 2. grupas

2.4. attēls
2. GRUPAS KREDĪTIESTĀŽU AKTĪVU ATLIKUMS, ĀRVALSTU KLIENTU NOGULĪJUMU ATLIKUMS UN KLIENTU ASV DOLĀROS MĒNEŠA LAIKĀ VEIKTO MAKSĀJUMU APJOMS (mjlrd. eiro)

* Dati par 2015. gada decembri un 2018. gada martu.

²⁰ Noziedzīgi iegūtu līdzekļu un terorisma finansēšanas novēršanas likuma 1. panta 15.¹ punkts.

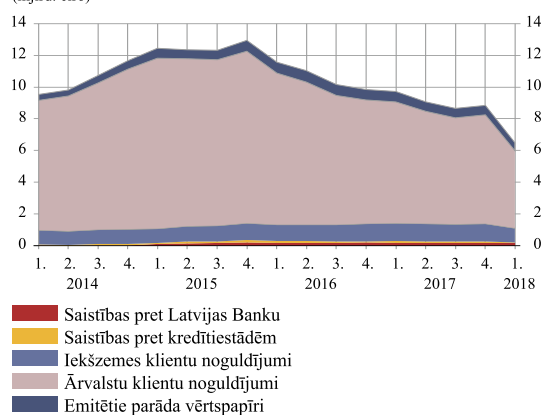
kredītiestāžu, iespējams, turpinās specializēties maksājumu pakalpojumu sniegšanā zemāka riska profila klientiem. Atsevišķas 2. grupas kredītiestādes varētu sākt orientēties uz iekšzemes klientu apkalpošanu. Tomēr, ņemot vērā piesātināto iekšzemes tirgu, 2. grupas kredītiestādēm būtisku tirgus daļu iekšzemes klientu apkalpošanā, visticamāk, būs grūti iegūt. Kredītiestādes pašlaik risina aktīvu dialogu ar FKTK par to turpmākajiem darbības modeļiem. Ņemot vērā gan darbības modeļa problēmas, gan to, ka atsevišķas 2. grupas kredītiestādes ir mazas, varētu notikt konsolidācija izmaksu optimizācijas nolūkā.

Uzraugošo institūciju kapacitātes stiprināšana un pasākumi, kas mazina riskus saistībā ar riskantu klientu apkalpošanu, ir ļoti svarīgi ilgtspējīgai finanšu sektora attīstībai. Lai uzlabotu finanšu sektora spēju pārvaldīt NILLTF riskus, nepieciešamas pārmaiņas gan nacionālā, gan reģionālā līmenī. Efektīvai Latvijas un citu Eiropas valstu NILLTF risku ierobežošanai **nepieciešama koordinēta rīcība visā Eiropas vienotajā tirgū, izveidojot vienotu NILLTF risku novēršanas iestādi.** Lai šāda iestāde darbotos efektīvi, tai nepieciešamas plašas izmeklēšanas un sankciju pilnvaras, kas ļautu ne tikai vairot drošību un veicināt raitāku un aktīvāku informācijas apmaiņu ar valstīm ārpus Eiropas vienotā tirgus, bet arī mazināt iespējamu tirgus kropļošanu, kādai no valstīm nosakot vājākas prasības.

Viena no būtiskākajām un pamanāmākajām pārmaiņām finanšu sektorā ir nozīmīgais 2. grupas kredītiestāžu finansējuma un darbības apjoma kritums (sk. 3. ielikumu un 2.5. att.). Galvenokārt stingrāku NILLTF novēršanas pasākumu ietekmē ārvalstu nebanku noguldījumu atlikums stabili mazinās kopš 2015. gada beigām un 2017. gada beigās tas bija par 36.8% mazāks nekā divus gadus iepriekš. Savukārt 2018. gada 1. ceturksnī ārvalstu nebanku noguldījumu atlikums saruka vēl par 29.7% (vairāk nekā pusi no šā samazinājuma veidoja noguldījumu atlikuma kritums ABLV Bank, AS).

Tādējādi ārvalstu nebanku noguldījumu atlikuma īpatsvars kredītiestāžu sektora kopējā noguldījumu atlikumā un ārvalstu nebanku noguldījumu attiecība pret IKP ir būtiski sarukuši – 2018. gada 1. ceturksņa beigās šie rādītāji bija attiecīgi 32.5% un 21.5% (2017. gada 1. ceturksņa beigās – 42.7% un 35.4% un 2015. gada beigās – 53.4% un 51.0%). Šie rādītāji vēl būtiski mazināsies, kad ABLV Bank, AS zaudēs licenci. **Ārvalstu nebanku noguldījumu atlikums turpinās sarukt, ņemot vērā pastiprinātos NILLTF novēršanas pasākumus** (t.sk. aizliegumu turpmāk veikt darījumus ar čaulas veidojumiem). Kredītiestāžu atteikšanās no īpaši augsta riska klientu apkalpošanas vērtējama kā būtisks solis Latvijas finanšu sektora ilgtspējīgas attīstības veicināšanai.

2.5. attēls
2. KREDĪTIESTĀŽU GRUPAS FINANSĒJUMA DALĪJUMS
(mjlrd. eiro)

2. grupas kredītiestāžu finansējumā mazinājās arī iekšzemes nebanku noguldījumu atlikums²¹. Visvairāk tas saruka ABLV Bank, AS, jo pēc noguldījumu nepieejamības iestāšanās 2018. gada martā tika uzsākta ABLV Bank, AS garantēto noguldījumu izmaksa no ABLV Bank, AS pašas līdzekļiem, neizmantojot NGF līdzekļus. Arī pārējās 2. grupas kredītiestādēs iekšzemes nebanku noguldījumu atlikums saruka (par 12.2% 2018. gada 1. ceturksņa beigās salīdzinājumā ar 2017. gada 4. ceturksņa beigām).

Nozīmīgs finansējuma kritums vienā kredītiestāžu sektora segmentā nozīmē šā segmenta turpmāku sašaurināšanos vai pārveidošanos. 2. grupas kredītiestāžu turpmākās darbības iespējas atkarīgas no tā,

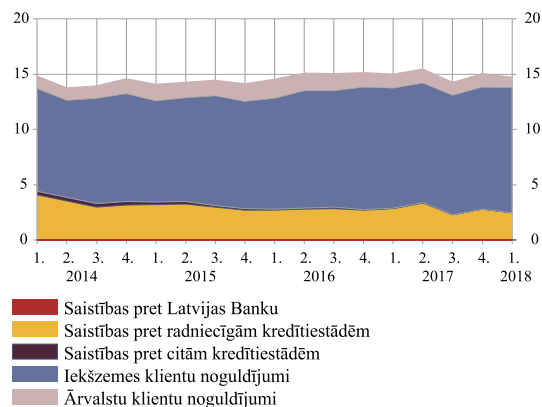
²¹ 2018. gada 1. ceturksņa beigās tas veidoja 14.0% no 2. kredītiestāžu grupas kopējā finansējuma.

kāda veida un cik konkurētspējīgu finansējumu tās turpmāk piesaistīs. Tāpēc no finanšu stabilitātes viedokļa uzmanīgi jāvēro turpmākās finansējuma un aktīvu struktūras pārmaiņas šajā kredītiestāžu grupā un jāvērtē, vai tās neradīs jaunus riskus finanšu stabilitātei.

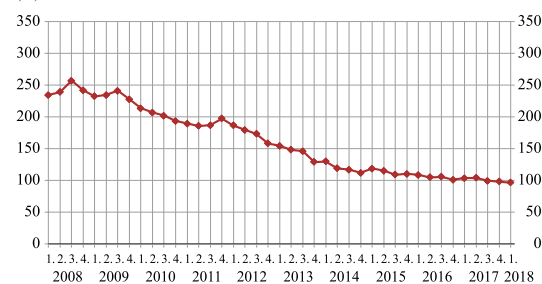
Nemot vērā šo kredītiestāžu ierobežoto iesaisti iekšzemes tautsaimniecībā, ārvalstu nebanku noguldījumu atlikuma kritums nav radījis negatīvu ietekmi uz tautsaimniecības finansēšanu un finanšu starpniecības pakalpojumu nodrošināšanu iekšzemē. Mazāks darbības apjoms, mazāka peļņa un samaksātie nodokļi gan nozīmē to, ka daļa finanšu sektora mazinās savu devumu IKP pieaugumā (sk. 3. ielikumu).

Vienlaikus 1. grupas kredītiestāžu finansējuma tendencēs nav vērojamas pārmaiņas (sk. 2.6. att.). Šo kredītiestāžu finansējumu galvenokārt veido iekšzemes nebanku noguldījumi, un to atlikums (t.sk. īpaši iekšzemes māsaimniecību noguldījumu atlikums) turpina augt. 2018. gada 1. ceturkšņa beigās iekšzemes kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība 1. kredītiestāžu grupā bija 96.5% (101.7% kredītiestāžu sektorā kopumā), kas liecina, ka 1. kredītiestāžu grupa spēj finansēt iekšzemes kredītportfeli ar iekšzemes nebanku noguldījumiem (sk. 2.7. att.). Tādējādi radniecīgo kredītiestāžu neto finansējums turpina mazināties. Īslaicīgas pārmaiņas radniecīgo kredītiestāžu finansējumā 2017. gada 3. ceturksnī bija saistītas ar *Nordea Bank AB* un *DNB*

2.6. attēls
1. KREDĪTIESTĀŽU GRUPAS FINANSĒJUMA DALĪJUMS
(mijlrd. eiro)

2.7. attēls
1. KREDĪTIESTĀŽU GRUPAS IEKŠZEMES KREDĪTU ATLIKUMA UN NOGULDĪJUMU ATLIKUMA ATTIECĪBA
(%)

ASA darbības apvienošanu Baltijas valstīs. Jaunizveidotajā *Luminor Bank AS* pagaidām ir zemāks iekšzemes kredītu segums ar noguldījumiem un attiecīgi lielāka loma radniecīgo iestāžu finansējumam, taču nākotnē plānots to pakāpeniski aizstāt ar iekšzemes nebanku noguldījumiem, kā arī tirgus finansējumu (sk. 4. ielikumu).

4. IELIKUMS. PĀRMAIŅAS KREDĪTIESTĀŽU SEKTORĀ SAISTĪBĀ AR LUMINOR BANK AS IZVEIDI

2017. gadā *Nordea Bank AB* un *DNB ASA* uzsāka šo kredītiestāžu Baltijas struktūrvienību apvienošanu, radot vienu no lielākajām kredītiestādēm Baltijā – *Luminor Bank AS*, kas būs bāzēta Igaunijā un kam būs filiāles Latvijā un Lietuvā. Jaunās kredītiestādes *Luminor Bank AS* izveide paredzēta vairākos posmos. Pirmajā posmā 2017. gada 1. oktobrī visās Baltijas valstīs vienlaikus darbību uzsāka *Luminor Bank AS* kā atsevišķas kredītiestādes. Paredzēts, ka 2018. un 2019. gadā Latvijas un Lietuvas kredītiestādes tiks pārveidotas par filiālēm. *Luminor Bank AS* akcionāru struktūrā 56% veido *Nordea Bank AB* (Zviedrija), bet 44% – *DNB ASA* (Norvēģija), savukārt balsstiesības abiem akcionāriem ir vienādas (attiecīgi 49.9%, bet bankas vadībai – 0.2%).

Luminor Bank AS izveidojusies kā viena no lielākajām kredītiestādēm Latvijā. 2018. gada marta beigās tā ierindojās 2. vietā aktīvu apjoma un no iekšzemes klientiem piesaistīto noguldījumu atlikuma ziņā un 1. vietā iekšzemes klientiem izsniegto kredītu atlikuma ziņā.

Paredzēts, ka Luminor Bank AS galvenais finansējuma avots būs nebanku noguldījumi un tirgus finansējums (kapitāla vērtspapīru emisija). Tādējādi vidējā termiņā paredzēts nozīmīgi samazināt radniecīgo banku finansējumu, kas pagaidām Latvijas Luminor Bank AS ir nozīmīgāks salīdzinājumā ar citām Ziemeļvalstu kredītiestāžu meitas kredītiestādēm. 2018. gada martā Latvijas Luminor Bank AS radniecīgo kredītiestāžu neto finansējums veidoja nedaudz mazāk par 20% no tās kopējiem aktīviem, bet tās iekšzemes kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība bija 125%.

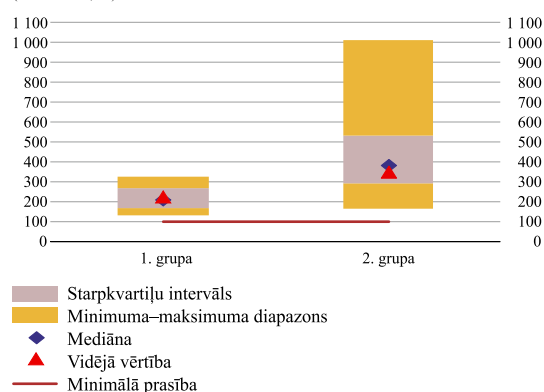
FKTK identificējusi Luminor Bank AS kā vienu no Latvijas citām sistēmiski nozīmīgajām institūcijām, un tai no 2017. gada beigām jāuztur C-SNII kapitāla prasība 1% apmērā, bet no 2018. gada 30. jūnija – 2% apmērā (tiek izpildīts jau pašlaik). Arī ECB no 2018. gada 10. februāra ir pieņēmusi lēmumu klasificēt Luminor Bank AS par nozīmīgu finanšu institūciju un veic tās tiešo uzraudzību.

Latvijas Luminor Bank AS pārtopot par Igaunijas Luminor Bank AS filiāli, tā būs nozīmīgā filiāle Latvijā un vairs nebūs kvalificējama kā cita sistēmiski nozīmīgā institūcija, kurai FKTK varēs piemērot C-SNII kapitāla rezerves prasību. Līdz šim Latvijas kredītiestāžu sektorā ārvalstu banku filiāles nav veidojušas vairāk par 14% no kredītiestāžu sektora kopējiem aktīviem, t.sk. atsevišķas filiāles – 11% no aktīviem. Taču pēc Luminor Bank AS pārveides par Igaunijas kredītiestādes filiāli tās īpatsvars kredītiestāžu sektora kopējos aktīvos būs aptuveni 20%. No vienas puses, pārveide par filiāli kredītiestādes grupas līmenī palīdz optimizēt nepieciešamo kapitāla apjomu, samazina administratīvos izdevumus, kā arī var veicināt finanšu integrāciju Baltijā. Taču, no otras puses, Latvijas Luminor Bank AS kļūstot par Igaunijas mātes kredītiestādes filiāli, tās uzraudzība Latvijā kļūs sarežģītāka, jo uzraudzības iestādei mazināsies pieejamās informācijas apjoms un mazināsies arī uzraudzības iestādes ietekme uz šo filiāli. Filiāļu veidošana ietekmē makrouzraudzības politikas pasākumu efektivitāti – pieaug makrouzraudzības pasākumu savstarpējās pārrobežu atzīšanas loma un makrouzraudzības pasākumu pārrobežu efektu (t.sk. potenciālās arbitrāžas) izvērtējuma nozīme. Atšķirībā no *Nordea Bank AB* un *DNB ASA* mājas valsts lieluma attiecībā pret mītnes valstīm un attiecīgi mātes kredītiestāžu spējas absorbēt potenciālos zaudējumus samērā mazajās mītnes valstīs, Luminor Bank AS grupas mājas valsts Igaunija ir mazāka par Luminor Bank AS filiāļu mītnes valstīm Latviju un Lietuvu. Luminor Bank AS grupas izveides rezultātā Igaunijas kredītiestāžu sektora konsolidēto aktīvu attiecība pret IKP varētu pieaugt vairāk nekā par 30%. Tādējādi būs ļoti svarīgi, kāda būs mājas valsts spēja sniegt finansiālo palīdzību un pārrobežu sadarbība krīzes gadījumā.

Neraugoties uz būtisko ārvalstu nebanku noguldījumu atlikuma sarukumu, kredītiestāžu likviditātes risks saglabājas mērens, jo gan 2. grupas, gan 1. grupas kredītiestādes turpina uzturēt augstas likvīdo aktīvu rezerves. LSK abās kredītiestāžu grupās joprojām krietni pārsniedz gan minimālo 100% prasību, gan vidējos rādītājus ES²² – 2018. gada marta beigās vidējais LSK 1. kredītiestāžu grupā bija 221.2%, bet 2. grupā – 349.4% (sk. 2.8. att.).

Jāpiebilst, ka ārvalstu klientus apkalpojošām kredītiestādēm tiek noteiktas paaugstinātas individuālas likviditātes prasības atkarībā no ārvalstu nebanku klientu noguldījumu atlikuma attiecības pret

2.8. attēls
LSK PA KREDĪTIESTĀŽU GRUPĀM
(31.03.2018; %)

Starpkvartīļu intervāls
Minimuma–maksimuma diapazons
Mediāna
Vidējā vērtība
Minimālā prasība

aktīviem, kā arī tas, ka līdz ar likviditātes prasību saskaņošanu ES no 2018. gada 1. janvāra arī Latvijā veiktas pārmaiņas minimālo likviditātes prasību regulējumā (sk. 5. ielikumu).

²² 2017. gada beigās eiro zonas nozīmīgo banku vidējais LSK bija 144% (ECB. *Financial Stability Review*, May 2018).

5. IELIKUMS. LIKVIDITĀTES PRASĪBU PĀRMAIŅAS

Sākot ar 2018. gadu, minimālās likviditātes prasības kredītiestādēm visā ES ir saskaņotas – tām jāievēro minimālā LSK prasība 100%. LSK prasība nosaka minimālo neapgrūtinātu augstas kvalitātes likvidu aktīvu apjomu, kas kredītiestādēm jāuztur, lai segtu negaidītu īstermiņa finansējuma aizplūdi noteikta stresa scenārijā. LSK aprēķina kā kredītiestādes augstas kvalitātes likvidu aktīvu attiecību pret modelēto neto naudas aizplūdi nākamo 30 dienu periodā.

Sākot ar šo gadu, ES valstīm vairs nav iespējas noteikt patstāvīgas, specifiski nacionālas minimālās likviditātes prasības, kas attiektos uz visu kredītiestāžu sektoru kopumā. Attiecīgi Latvijā vairs nav spēkā FKTK līdzšinējā likviditātes rādītāja minimālā 30% prasība²³, un kredītiestādēm vairs nav jāiesniedz pārskats par likviditātes rādītāja prasību izpildi. Līdz šim papildus FKTK likviditātes rādītāja minimālajai 30% prasībai kredītiestādēm ar darbības modeli, kas orientēts uz ārvalstu klientiem, UPNP ietvaros tika noteiktas individuālas paaugstinātas FKTK likviditātes rādītāja prasības. To lielums bija atkarīgs no ārvalstu klientu noguldījumu atlikuma attiecības pret aktīviem un atsevišķos gadījumos individuālās prasības varēja pārsniegt minimālo prasību gandrīz divas reizes.

Kredītiestādēm ar darbības modeli, kas orientēts uz ārvalstu klientiem, UPNP ietvaros joprojām tiek noteiktas likviditātes rezervju papildu prasības. Tās ir līdzvērtīgas līdz 2018. gadam noteiktajām paaugstinātajām individuālajām FKTK likviditātes prasībām un balstās uz līdzšinējā FKTK likviditātes rādītāja aprēķina principiem, taču to noteikšanai tiek izmantots cits FKTK pārskats ar līdzīgu datu kopumu²⁴. Tomēr jaunais, nedaudz mainītais papildu likviditātes prasību aprēķins ir pagaidu risinājums, jo EBI gatavo līdzvērtīga aktīvu un pasīvu termiņstruktūras pārskata ieviešanu uzraudzības finanšu informācijas pārskatos (COREP), kas tuvāko pāris gadu laikā tiks atteiktas no šā FKTK izstrādātā pārskata. Gaidāmas arī EBI vadlīnijas par paaugstinātu likviditātes risku novērtējumu.

²³ Likvidu aktīvu (nauda kasē; tādas prasības pret Latvijas Banku un maksāspējīgām kredītiestādēm, kuru atlikušais termiņš nepārsniedz 30 dienu, un noguldījumi ar citu termiņu, ja līgumā paredzēta iespēja izņemt tos pirms noteiktā termiņa; ieguldījumi finanšu instrumentos, ja tiem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus) attiecība pret kredītiestādes kārtējam saistībām, kuru atlikušais termiņš nepārsniedz 30 dienu. Saskaņā ar FKTK noteiktajām prasībām šī attiecība nedrīkstēja būt mazāka par 30%.

²⁴ Aktīvu un pasīvu termiņstruktūras pārskats.

ABLV Bank, AS gadījums liecina, ka, neraugoties uz augstiem likviditātes rādītājiem²⁵, kredītiestāde var ciest iznīcinošu likviditātes krīzi, ja to skar nozīmīgs reputācijas trieciens un tā nonāk izolācijā, kā arī ja ASV sankciju gadījumā nozīmīga tās likvidu aktīvu daļa ir ASV dolāros, kurus attiecīgos apstākļos nepieciešamajā laikā nav iespējams pārdot. ABLV Bank, AS rīcībā bija augsti likvidu aktīvu rezerves, kuru lielu daļu veidoja ASV valdības vērtspapīri, kas citos apstākļos būtu bijuši likvidi. Taču pēc ASV FinCEN paziņojuma par plānotajām sankcijām pret ABLV Bank, AS kredītiestāde bija izolēta tirgū, un tieši ASV dolāru likvidu aktīvu pārdošana vai darījumu slēgšana ar partneriem, kuriem ir saiknes ar ASV tirgu,

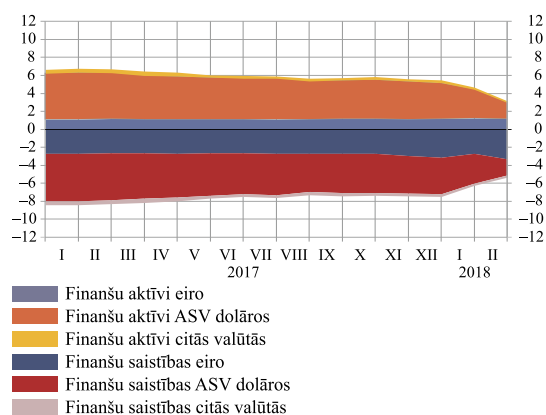
²⁵ ABLV Bank, AS LSK 2018. gada janvāra beigās bija 300.5%.

bija visproblemātiskākā. Tādējādi ABLV Bank, AS likviditātes krīzi radīja reputācijas trieciens, īstenojoties kredītiestādes darbības modeļa potenciālajiem riska aspektiem, nevis nepietiekams likvidu aktīvu apjoms.

ABLV Bank, AS gadījuma ietekmē 2. grupas kredītiestādes strauji samazināja ASV dolāru īpatsvaru gan ārvalstu finanšu aktīvos, gan saistībās (attiecīgi no 74.5% un 56.8% 2017. gada beigās līdz 54.7% un 34.1% 2018. gada 1. ceturkšņa beigās; sk. 2.9. att.). Visā kredītiestāžu sektorā kopumā ASV dolāru īpatsvars ārvalstu finanšu aktīvos un saistībās ir attiecīgi 36.9% un 25.4%. 2. kredītiestāžu grupa arī būtiski samazināja likvidu vērtspapīru (galvenokārt ASV valdības vērtspapīru) atlikumu, aizstājot tos ar noguldījumiem centrālajā bankā.

Likviditātes stresa testu rezultāti, izmantojot LSK un FKTK noteiktās individuālās likviditātes rādītāja prasības 2. grupas kredītiestādēm, liecina, ka, pat notiekot diezgan nozīmīgām finansējuma aizplūdēm, likvidie aktīvi būs pietiekami, lai izpildītu visas normatīvās prasības (sk. 6. ielikumu).

2.9. attēls
2. KREDĪTIESTĀŽU GRUPAS ĀRVALSTU FINANŠU AKTĪVU UN SAISTĪBU VALŪTU DALĪJUMS
(mljrd. eiro)

6. IELIKUMS. LIKVIDITĀTES STRESA TESTU REZULTĀTI

Likviditātes stresa testi balstīti uz 2018. gada marta beigu datiem. Tā kā FKTK likviditātes rādītāja minimālā prasība no 2018. gada vairs nav spēkā, tad, lai novērtētu kredītiestāžu sektora spēju izturēt finansējuma aizplūdes riskus, stresa testā tika izmantots LSK. Visām kredītiestādēm tika piemērots šoks, samazinot ne-MFI klientu noguldījumu²⁶ atlikumu, līdz LSK sasniedz 100%.

Visas 1. grupas kredītiestādes varētu izturēt vismaz 10% lielas ne-MFI noguldījumu papildu aizplūdes. Savukārt 2. grupas kredītiestādes (neraugoties uz to, ka kopš 2017. gada marta ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu atlikums jau samazinājies par 35.8%) varētu izturēt noguldījumu papildu aizplūdes vairāk nekā 30% apmērā (izņemot vienu nelielu kredītiestādi, kura var izturēt vairāk nekā 10% noguldījumu aizplūdes).

Papildus tika veikti stresa testi 2. kredītiestāžu grupai ar standarta²⁷ un diviem īpaši nelabvēlīgiem scenārijiem. Šajos testos izmantots likviditātes rādītājs²⁸, ko FKTK lieto individuālo likviditātes prasību noteikšanai ārvalstu klientus apkalpojošām kredītiestādēm UPNP ietvaros un kas ir līdzvērtīgs FKTK līdzšinējam likviditātes rādītājam. Stresa testu rezultāti rāda, cik lielu ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu aizplūdi kredītiestādes varētu izturēt, līdz to likvido aktīvu apjoms sasniegtu 0, pieņemot, ka kredītiestādēm nav pieejami papildu resursi finansējuma aizplūdes kompensēšanai.

Standarta scenārijā, aizplūstot 20% ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu, 2. grupas kredītiestādes vēl spētu pildīt FKTK papildus noteiktās individuālās likviditātes prasības, un, tikai aizplūstot vairāk nekā 60% noguldījumu, likvido aktīvu apjoms sasniegtu 0.

Pirmā nelabvēlīgā scenārija pieņēmumi paredz, ka nav iespējams ieķīlāt vai pārdot vērtspapīru portfeli,

²⁶ Kredītiestāžu finansējumā dominē ne-MFI noguldījumi.

²⁷ Aizplūst ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumi, un kredītiestādēm nav pieejami papildu resursi finansējuma aizplūdes kompensēšanai.

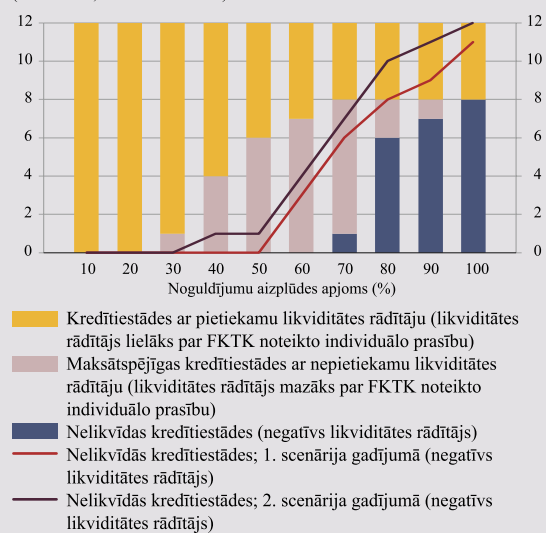
²⁸ Neapgrūtināti likvidie aktīvi (nauda kasē; prasības pret Latvijas Banku un maksāspējīgām kredītiestādēm, kuru atlikušais maksājumu termiņš nepārsniedz 30 dienu, un noguldījumi ar citu termiņu, ja līgumā paredzēta iespēja izņemt tos pirms noteiktā termiņa; ieguldījumi finanšu instrumentos ar dzēšanas (atmaksas, pārdošanas) termiņu līdz 30 dienām, kā arī citi vērtspapīri, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus) nedrīkst būt mazāki par noteiktu procentu no kredītiestāžu kārtējo saistību, kuru atlikušais maksājumu termiņš nepārsniedz 30 dienu, kopsummas.

izņemot Latvijas valdības vērtspapīrus un citu valdību vērtspapīrus, kuriem vismaz viens no trim starptautisko kredītreitingu aģentūru noteiktajiem ilgtermiņa kredītreitingiem ir AAA. Attiecībā uz Latvijas valdības vērtspapīriem tika pieņemts, ka pirmā scenārija ietvaros tie zaudētu 30% no vērtības un tos varētu izmantot Eirosistēmas monetārās politikas operācijās, piemērojot 3.0% diskontu. Otrajā scenārijā papildus pirmā scenārija pieņēmumiem noteikts, ka nevienai kredītiestādei nav pieejamas prasības pret MFI no valsts, pret kuras MFI konkrētajai kredītiestādei ir vislielākais prasību apjoms.

Pirmā scenārija piemērošana būtiski nepasliktina standarta stresa testu rezultātus. 2. grupas kredītiestādes varētu izturēt ne mazāk kā 50% {50%} ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu aizplūdi (sk. 2.10. att.). Otrā scenārija piemērošana samazina spēju izturēt ārvalstu klientu ne-MFI noguldījumu aizplūdi līdz 30% {30%}.

2.10. attēls
2. KREDĪTIESTĀŽU GRUPAS LIKVIDITĀTES STRESA TESTU REZULTĀTI, JA AIZPLŪST ĀRVALSTU NE-MFI KLIENTU NOGULDĪJUMI

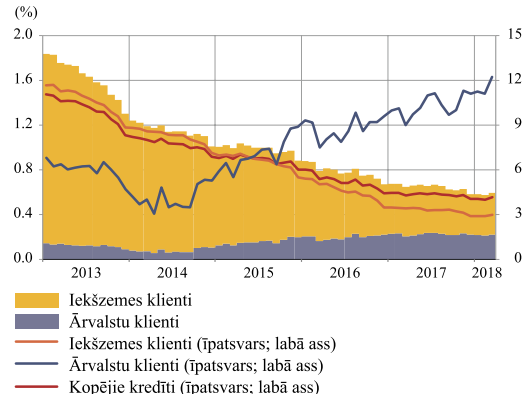
(31.03.2018.; kredītiestāžu skaits)

Arī kredītriska tendences abās kredītiestāžu grupās un attiecībā uz iekšzemes un ārvalstu klientiem izsniegto kredītu portfeli ir atšķirīgas. Iekšzemes klientu kredītrisks turpina samazināties. 87.8% iekšzemes klientiem izsniegto kredītu portfeļa veido 1. grupas kredītiestāžu izsniegto kredītu atlikums, un šīs grupas kredītportfeļa kvalitāte uzlabojas. Savukārt 2. grupas kredītiestāžu kredītportfeļa kvalitāte turpina pasliktināties galvenokārt ārvalstu klientu kredītriska īstenošanās dēļ. Vienlaikus jāatzīmē, ka, sašaurinoties 2. grupas kredītiestāžu kopējai darbībai, būtiski sarucis arī ārvalstu klientiem izsniegto kredītu atlikums un to īpatsvars kredītiestāžu kopējā kredītportfelī.

Spēcīgā tautsaimniecības izaugsme un iekšzemes aizņēmēju maksāspējas pieaugums veicina kredītriska mazināšanos iekšzemes kredītportfelī. Iekšzemes kredītportfeļa kvalitāte turpina uzlaboties – 2018. gada martā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars iekšzemes kredītportfelī bija sarucis līdz 3.0% (pirms gada – 3.4%; sk. 2.11. att.). Arī aprēķinātā saistību nepildīšanas varbūtība iekšzemes kredītportfelim turpina pakāpeniski sarukt, norādot uz kredītriska mazināšanos. Kredītu ar ilgstošu maksājumu kavējumu atlikuma sarukumu joprojām veicina arī

2.11. attēls
IEKŠZEMES UN ĀRVALSTU KLIENTĀM IZSNIEGTO KREDĪTU AR MAKSĀJUMU KAVĒJUMU ILGĀKU PAR 90 DIENĀM ATLIKUMS UN ĪPATSVARŠ ATTIECĪGĀS KREDĪTU GRUPAS KOPEJĀ KREDĪTPORTEFĪ

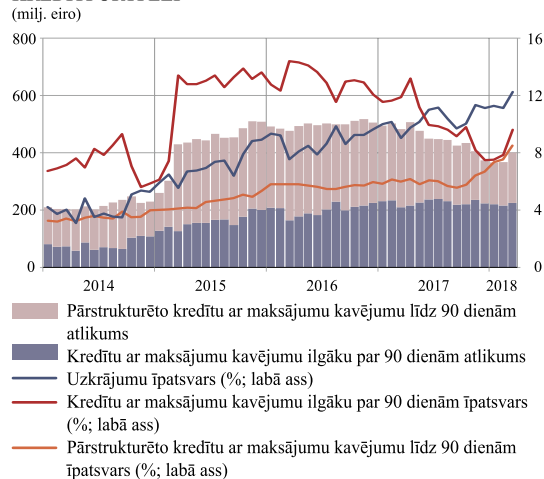
no kredītiestāžu bilancēm norakstītie kredīti, tomēr šā faktora ietekme ar katru gadu sarūk. Ņemot vērā IKP pieauguma prognozes, aizņēmēju maksāspējas turpmāku uzlabošanu, kā arī kredītiestāžu joprojām piesardzīgo kredīvērtēšanas politiku, tiek prognozēts, ka iekšzemes kredītportfeļa kvalitāte turpinās pakāpeniski uzlaboties. To nedaudz veicinās arī prognozētais nelielais iekšzemes kredītportfeļa pieaugums.

Savukārt ārvalstu klientiem izsniegto aizdevumu kredītrisks kredītportfelī turpina īstenoties.

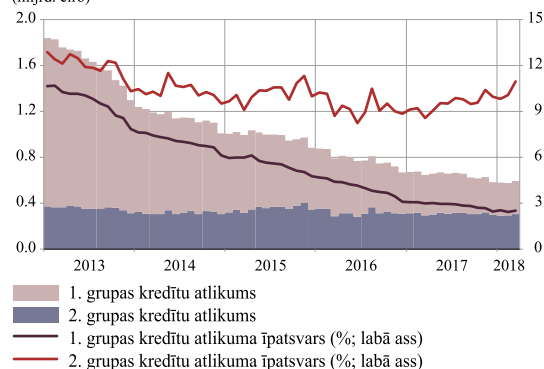
Vienlaikus kredītiestāžu ārvalstu klientu kredītportfelis būtiski sarūk. Lai gan kopējais ārvalstu klientiem izsniegto problēm kredītu (pārstrukturēto kredītu un kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām) atlikums, kā arī to īpatsvars ārvalstu klientu kredītportfelī kopš 2017. gada sākuma lēnām sarūk, tas joprojām ir liels (2018. gada martā problēm kredītu īpatsvars ārvalstu klientu kredītportfelī bija 21.8%). Turklāt vērojama problēm kredītu migrācija no pārstrukturētajiem aizdevumiem uz kredītiem ar ilgstošu maksājumu kavējumu, kas liecina, ka daļai ārvalstu aizņēmēju ir grūtības pildīt saistības arī pēc aizdevumu pārstrukturēšanas. Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars ārvalstu klientu kredītportfelī 2018. gada martā sasniedza 12.2% {9.0%} (sk. 2.12. att.). Īpatsvara pieaugums lielā mērā skaidrojams ar ārvalstu klientu kredītportfeļa apjoma būtisko samazināšanos. 2018. gada martā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada martu tas saruka par 20.7% (pārsvārā īstermiņa kredīti). Tas galvenokārt saistīts ar 2. grupas kredītiestāžu darbības sašaurināšanos kopumā. Mazāks ārvalstu klientu kredītportfelis mazina tā kvalitātes pasliktināšanās riska nozīmīgumu. 2018. gada marta beigās ārvalstu klientiem izsniegto kredītu atlikums veidoja 12.8% {15.2%} no visu kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa. Savukārt ārvalstu klientiem izsniegto kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kopējā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām atlikumā pieaudzis līdz 37.6%.

Turpinot sarukt iekšzemes klientu kredītu ar ilgstošu maksājumu kavējumu atlikumam, arī kopējam kredītu ar ilgstošu maksājumu kavējumu īpatsvaram ir tendence mazināties, neraugoties uz ārvalstu klientiem izsniegto kredītu ar ilgstošu maksājumu kavējumu atlikuma pieaugumu. Ņemot vērā kopējā kredītportfeļa apjoma kritumu, kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars gandrīz nav mainījies – 2018. gada martā tas veidoja 4.2% {4.3%} no kopējā kredītportfeļa atlikuma. Kopējais kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām atlikums salīdzinājumā ar augstāko rādītāju krīzes laikā 2010. gadā sarucis vairāk nekā septiņas reizes. Arī ienākumus nenesošu kredītu un ienākumus nenesošu prasību pret MFI īpatsvars kopējā kredītu un prasību pret MFI atlikumā sarucis un 2017. gada beigās bija 5.6% {6.3%}.

2.12. attēls
PROBLĒMKREDĪTU ATLIKUMS UN ĪPATSVARS, UZKRĀJUMU ĪPATSVARS ĀRVALSTU KLIENU KREDĪTPORTFELĪ

2.13. attēls
KREDĪTU AR MAKSĀJUMU KAVĒJUMU ILGĀKU PAR 90 DIENĀM ATLIKUMS UN ĪPATSVARS KREDĪTIESTĀŽU GRUPU DALĪJUMĀ

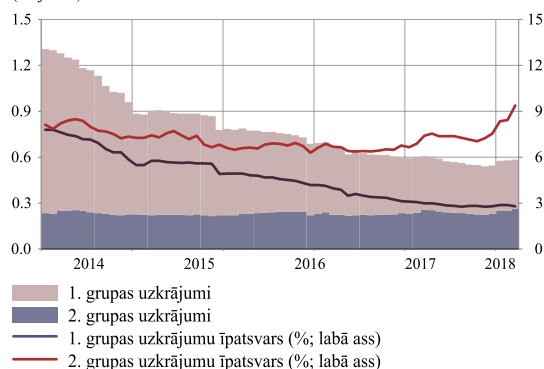

Kredītportfeļa kvalitātes tendences kredītiestāžu grupu dalījumā arvien vairāk atšķiras. 1. kredītiestāžu grupā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars turpina nozīmīgi sarukt (sk. 2.13. att.). 2018. gada martā šādu kredītu atlikuma īpatsvars 1. kredītiestāžu grupas kredītportfelī bija samazinājies līdz 2.5% {3.0%}. Attiecīgi arī uzkrājumu apjoms nedrošajiem kredītiem 1. kredītiestāžu grupā kopumā samazinās, uzlabojot peļņas rādītājus. Savukārt 2. kredītiestāžu grupā kredītu ar ilgstošu maksājumu kavējumu atlikuma īpatsvars tās kopējā kredītportfelī turpina palielināties (2018. gada martā – 11.0% {8.6%}). Attiecīgi uzkrājumu apjoms un to īpatsvars 2. kredītiestāžu grupas kredītportfelī pieauga (sk. 2.14. att.).

Tiek prognozēts, ka kredītiestāžu izsniegtajiem kredītiem izveidoto uzkrājumu apjoms

nedaudz pieaug. To ietekmēs jaunie "Aktīvu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas normatīvie noteikumi", kas stāsies spēkā 2018. gada jūlijā. Šo noteikumu ieviešana nozīmē to, ka kredītiestādēm būs jāveido papildu uzkrājumi, tomēr jauno noteikumu ietekme uz kredītiestāžu kapitalizāciju un pelnītspēju būs ierobežota (sk. 7. ielikumu).

2.14. attēls
KREDĪTIEM IZVEIDOTIE UZKRĀJUMI UN TO ĪPATSVARŠ KREDĪTPORTFELĪ KREDĪTIESTĀŽU GRUPU DALĪJUMĀ
(milj. eiro)

7. IELIKUMS. AKTĪVU KVALITĀTES NOVĒRTĒŠANAS UN UZKRĀJUMU VEIDOŠANAS REGULĒJUMA PĀRMAIŅAS

2017. gadā ECB un EBI izstrādāja²⁹ INK atlikuma samazināšanas vadlīnijas, turklāt 2018. gada 1. janvārī stājās spēkā 9. starptautiskais finanšu pārskatu standarts, kas nosaka būtiskas finanšu aktīvu vērtības samazinājuma atzīšanas pārmaiņas. 2018. gada martā ECB tās tieši uzraugāmajām kredītiestādēm publicēja papildinājumu vadlīnijām par INK uzskaiti (*Addendum to the ECB Guidance to banks on non-performing loans*), kas nosaka prasības uzkrājumu veidošanai kredītiem ar ilgstoši kavētiem maksājumiem. ECB prasības plānots attiecināt uz kredītiem, kas klasificēti kā INK kopš 2018. gada aprīļa, bet prasības stāsies spēkā 2021. gadā.

Arī FKTK izdevusi tās uzraugāmajām kredītiestādēm saistošus normatīvos noteikumus, kas aptver visas aktīvu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas prasības. Noteikumi stāsies spēkā 2018. gada 1. jūlijā un attieksies gan uz esošajiem, gan no jauna klasificētajiem INK bez pārejas perioda. Tas, ka netiek paredzēts pārejas periods, un prasību attiecināšana gan uz esošajiem, gan no jauna klasificētajiem INK padara FKTK prasības stingrākas salīdzinājumā ar ECB prasībām tās tieši uzraugāmajām kredītiestādēm.

Jaunajos FKTK noteikumos paredzētas būtiskas pārmaiņas attiecībā uz uzkrājumu veidošanu INK:

- noteiktas detalizētākas prasības nākotnes naudas plūsmu aplēsei, ko izmanto kredīta atgūstamās vērtības noteikšanai;
- noteiktas prasības kredītiestādei regulāri pārbaudīt izveidoto uzkrājumu atbilstību faktiskajiem zaudējumiem un veikt korekcijas aplēsēs, lai mazinātu atšķirības;
- izvirzītas stingrākas prasības nekustamā īpašuma kā INK nodrošinājuma vērtēšanas procesam;
- atkarībā no INK statusa ilguma un nodrošinājuma noteiktas prasības minimālajam uzkrājumu līmenim;
- turpmāk uzkrājumi būs jāveido paredzamajiem, nevis esošajiem zaudējumiem, un uzraudzības iestādei ir pilnvaras pieprasīt papildu uzkrājumus;
- noteiktas prasības neatgūstamus aktīvus vai to neatgūstamās daļas laikus norakstīt no kredītiestādes bilances. Gan FKTK, gan ECB pieejā paredzēta uzkrājumu veidošana nodrošinātajai INK daļai pēc 2018. gada, kas turpināsies, līdz tiks sasniegti 100% seguma atlikuma norakstīšanai no kredītiestādes bilances;

²⁹ EBI izdevusi kredītiestādes kredītriska pārvaldības prakses un paredzamo kredītu zaudējumu uzskaites vadlīnijas (*EBA guidelines on credit institution's credit risk management practices and accounting for expected credit losses EBA/GL/2017/06*) un ECB – INK uzskaites vadlīnijas bankām (*ECB Guidance to banks on non-performing loans, European Central Bank, March, 2017*).

- mainīta kapitāla korekcijas metode, kas piemērojama gadījumos, kad uzkrājumu iztrūkums pārsniedz grāmatvedībā izveidotos uzkrājumus, – visi atskaitījumi tiks veikti no pirmā līmeņa pamata kapitāla;
- noteikumi neattieksies uz kredītiestādēm, kuras ir tiešā ECB uzraudzībā.

FKTK un ECB uzkrājumu veidošanas pieeja atšķiras. FKTK pieeja nosaka veidot uzkrājumus INK nenodrošinātajai daļai jau pēc pirmā gada INK statusā. Kredītiem, kuriem INK statuss ir vismaz divus gadus, par efektīvu nodrošinājumu tiek uzskatīts tikai nekustamais īpašums, noguldījumi vai augstas kvalitātes vērtspapīri. ECB pieeja paredz veidot uzkrājumus INK nenodrošinātajai daļai pēc diviem gadiem INK statusā. Abas uzraudzības pieejas atšķiras arī uzkrājumu normas piemērošanā INK nodrošinātajai daļai. FKTK normatīvajos noteikumos noteiktas zemākas uzkrājumu normas pirmajos gados, bet tās tiek straujāk palielinātas pēc piektā gada INK statusā. Savukārt ECB papildinājums vadlīnijām par INK uzskaiti paredz vienādu uzkrājumu normas palielinājumu katru gadu (sk. 2.1. tabulu).

2.1. tabula

UZKRĀJUMU NORMA ATKARĪBĀ NO NODROŠINĀJUMA UN INK STATUSA ILGUMA
(%)

INK statuss (gados)	Nenodrošinātā daļa (%)		Nodrošinātā daļa (%)	
	FKTK pieeja	ECB pieeja	FKTK pieeja	ECB pieeja
1–2	100	–	–	–
2		–	–	
3		3	40	
4		12	55	
5		30	70	
6		60	85	
7		100	100	

Sadalot INK portfeli (stāvoklis 2017. gada beigās) atbilstoši INK statusam (gados; sk. 2.2. tabulu), redzams, ka vairākums INK koncentrējas pirmajās trijās kavējuma grupās (līdz trim gadiem) un pēdējā grupā (ilgāk par septiņiem gadiem), kas savukārt saistīta ar krīzes mantojumu. Uzkrājumu veidošanas prasības neattieksies uz kredītiem, kam INK statuss ir mazāks par 1 gadu (42% no kopējā kredītu ar maksājumu kavējumu atlikuma; sk. 2.15. att.). Šī grupa pievienota tikai uzskatāmībai, lai atspoguļotu visu INK portfeli.

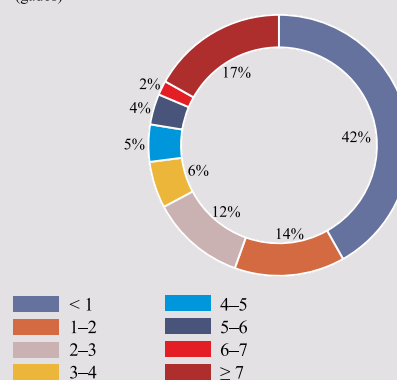
2.2. tabula

INK PORTFELIS³⁰ ATBILSTOŠI INK STATUSAM
(gados)

Grupa (INK statuss gados)	INK (milj. eiro)	INK skaits
<1 gads	237	9 701
[1–2)	77	2 620
[2–3)	66	474
[3–4)	33	431
[4–5)	26	367
[5–6)	21	402
[6–7)	10	349
≥7	95	8 227
Kopā	566	22 571

2.15. attēls

INK ATLIKUMA ĪPATSVARS KOPEJĀ INK PORTFELĪ
ATBILSTOŠI INK STATUSAM
(gados)

³⁰ Salīdzināšanas nolūkos novērtējums aptver visas kredītiestādes (t.sk. arī ECB tieši uzraugāmās kredītiestādes un ārvalstu kredītiestāžu filiāles).

Ilgstoša INK turēšana kredītiestāžu bilancēs negatīvi ietekmē to pelnītspēju un tādējādi arī spēju kreditēt tautsaimniecību. Gaidāms, ka FKTK paaugstināto standartu ieviešana sekmēs piesardzīgāku aktīvu kvalitātes novērtēšanu un adekvātu uzkrājumu veidošanu, veicinot tālāku INK īpatsvara sarakumu kopējā kredītportfelī. Pašreizējos apstākļos, kad kredītiestāžu kredītportfeļa kvalitāte ir ievērojami uzlabojusies un kredītiestāžu kredītrisks kopumā mazinās, FKTK jauno noteikumu piemērošanas ietekme būs ierobežota.

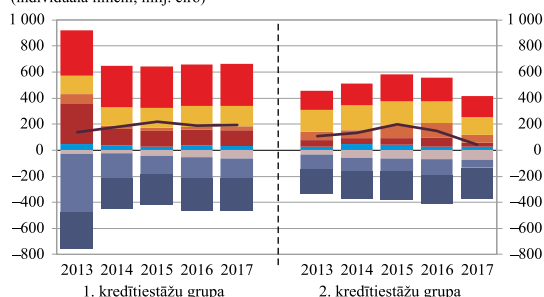
Abu kredītiestāžu grupu pelnītspējas tendences turpina diverģēt – 1. grupas kredītiestāžu peļņa pakāpeniski uzlabojas, savukārt 2. grupas kredītiestāžu peļņa vienlaikus ar darbības sašaurināšanos kopš 2016. gada būtiski sarūk (sk. 2.16. att.). 2. grupas kredītiestāžu peļņas krituma dēļ kredītiestāžu sektora kopējā peļņa 2017. gadā samazinājās par 28.7%³¹, savukārt vidējais svērtais ROE saruka līdz 7.7% (2016. gadā – 10.4%). 2018. gada 1. ceturksnī kredītiestāžu sektora peļņa pirms nodokļu aprēķināšanas³² salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu samazinājās par 22.0%.

1. grupas kredītiestāžu darbību labvēlīgi ietekmē ekonomiskās izaugsmes paātrināšanās, kas veicina majsaimniecību un nefinanšu sabiedrību maksātspējas un finanšu pakalpojumu pieprasījuma pieaugumu. Kredītiestāžu ienākumi no komisijas maksām 2017. gadā pieauga par 2.4%. Savukārt stabilos tīros procentu ienākumus veicina joprojām noturīga procentu likmju starpība (sk. 2.17. att.). Tādējādi **1. grupas kredītiestāžu finansiālās darbības peļņa un kopējā peļņa 2017. gadā**

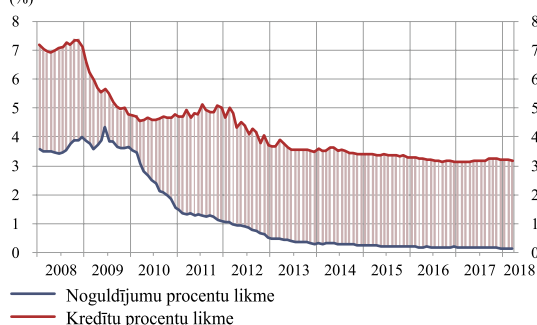
³¹ Šeit un turpmāk šajā nodaļā aprēķinos nav ietverts vienreizējais VISA Europe Limited akciju pārdošanas efekts 2016. gadā un divi vienreizējie efekti 2017. gadā: 1) saskaņā ar pārmaiņām regulējumā AS "Citadele banka" un Signet Bank AS norakstīja atlikto nodokļu aktīvus; 2) Luminor Bank AS veidošanās procesā, pārnesot Nordea Bank AB Latvijas filiāles bilanci uz Luminor Bank AS, peļņas un zaudējumu aprēķinā netika pārnesta Nordea Bank AB Latvijas filiāles 2017. gada pirmajos deviņos mēnešos uzkrātā peļņa.

³² 2018. gada 1. janvārī Latvijā stājās spēkā Uzņēmumu ienākuma nodokļa likuma jauna redakcija, kas nosaka, ka uzņēmumu nesadalītā peļņa netiek aplikta ar UIN, tādējādi kredītiestāžu peļņas vai zaudējumu pārskatos 2018. gadā UIN par attiecīgajā pārskata periodā gūto peļņu netiks aprēķināts. Tādējādi, salīdzināt 2018. gada datus ar 2017. gada datiem, var objektīvāk salīdzināt peļņu un zaudējumus pirms nodokļu aprēķināšanas.

2.16. attēls
KREDĪTIESTĀŽU IENĀKUMU UN IZDEVUMU SADALĪJUMS UN DARBĪBAS REZULTĀTS
(individuālā līmenī; milj. eiro)

2.17. attēls
KREDĪTIESTĀŽU IEKŠZEMES KLIENTIEM IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA PROCENTU LIKMJU STARPĪBA (%)

nedaudz palielinājās (attiecīgi par 1.2% un 1.7%)³³. Arī šo kredītiestāžu ROE uzlabojās (10.7%; iepriekšējā

³³ 2018. gada 1. ceturksnī salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu 1. grupas kredītiestāžu finansiālās darbības peļņa nozīmīgi nemainījās, bet kopējā peļņa pirms nodokļu aprēķināšanas saruka. Tas lielā mērā skaidrojams ar Luminor Bank AS peļņas samazināšanos, iespējams, saistībā ar apvienošanās procesu, t.sk. daļēju aktīvu pārnesi (daļa Nordea Bank AB Latvijas filiāles kredītportfeļa tika atstāta Nordea Bank AB mātes bankas bilancē).

gadā – 9.4%), ievērojami pārsniedzot ES kredītiestāžu vidējos ROE rādītājus³⁴.

1. grupas kredītiestāžu izdevumi uzkrājumiem diezgan strauji saruka (par 9.1%) vienlaikus ar INK īpatsvara kritumu iekšzemes kredītportfelī. Lai gan uzkrājumu samazināšanas ienākumi nedaudz saruka (par 1.6%), uzkrājumu pārmaiņu tīrā ietekme uz 1. kredītiestāžu grupas peļņu bija pozitīva.

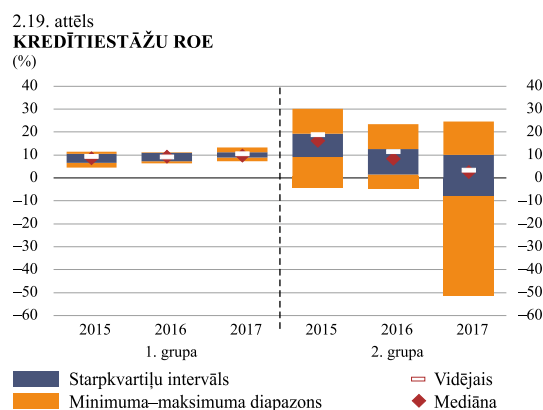
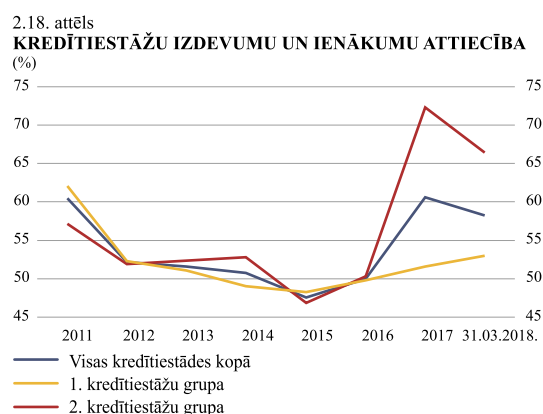
1. grupas kredītiestāžu darbības efektivitāte ir nedaudz pasliktinājusies – izdevumu un ienākumu attiecība 2017. gadā palielinājās līdz 51.6% {49.8%} (sk. 2.18. att.). **Tomēr izdevumu un ienākumu attiecība joprojām ir viena no zemākajām (labākajām) ES³⁵.** Nelielu administratīvo izdevumu pieaugumu noteica galvenokārt informācijas pakalpojumu un datorpakalpojumu izdevumu kāpums. Šo izmaksu palielināšanos ietekmēja vairāku regulējošo prasību pārmaiņas³⁶, gatavošanās *AnaCredit* ieviešanai, kā arī kredītiestāžu ieguldījumi elektronisko pakalpojumu attīstībā (piemēram, zibmaksājumu, mobilo maksājumu un jaunu klientu elektroniskās autorizācijas metožu ieviešana, internetbankas un mobilo aplikāciju pilnveide).

Gaidāms, ka, **saglabājoties spēcīgai ekonomiskajai izaugsmei un pakāpeniski augot kreditēšanas pieprasījumam, 1. grupas kredītiestāžu pelnītspēja būs stabila vai nedaudz palielināsies.** Taču 1. grupas

³⁴ 2017. gadā vidējais ES lielāko kredītiestāžu ROE bija 6.1% (*European Banking Authority, Risk Dashboard Data as of Q4 2017*).

³⁵ 2017. gadā vidējā ES lielāko kredītiestāžu izdevumu un ienākumu attiecība bija 63.4% (*European Banking Authority, Risk Dashboard Data as of Q4 2017*).

³⁶ Piemēram, Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula), Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 6. jūlija Direktīva (ES) 2016/1148 par pasākumiem nolūkā panākt vienādi augsta līmeņa tīklu un informācijas sistēmu drošību visā Savienībā, Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija Direktīva 2014/65/ES par finanšu instrumentu tirgiem un ar ko groza Direktīvu 2002/92/ES un Direktīvu 2011/61/ES, Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 25. novembra Direktīva (ES) 2015/2366 par maksājumu pakalpojumiem iekšējā tirgū, ar ko groza Direktīvas 2002/65/EK, 2009/110/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr. 1093/2010 un atceļ Direktīvu 2007/64/EK, 9. starptautisko finanšu pārskatu standarta ieviešana, stingrākas NILLTF prasības.

kredītiestādēm arvien vairāk jāreķinās ar nebanku finanšu iestāžu (nebanku kreditēšanas un maksājumu pakalpojumu sniedzēji) un 2. grupas kredītiestāžu, no kurām daļa varētu saasināt cīņu par iekšzemes klientiem, konkurences pieaugumu.

2. grupas kredītiestāžu pelnītspējas būtisko sarukumu noteica darījumu ar ārvalstu klientiem apjoma kritums. Sarūkot klientu lokam un darījumu skaitam, 2. grupas kredītiestāžu tīrie procentu ienākumi 2017. gadā samazinājās par 13.3%, bet tīrie komisijas naudas ienākumi – par 17.3%. Krītošies klientu noguldījumu apjomam un darījumu skaitam, ievērojami saruka finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa (par 58.7%). Kopumā **2. grupas kredītiestāžu finansialās darbības peļņa 2017. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinājās par 22.0%, bet kopējā peļņa – par 69.5%** (sk. 2.16. att.). Attiecīgi arī šīs grupas kredītiestāžu ROE saruka no 11.7% 2016. gadā līdz 3.6% 2017. gadā (sk. 2.19. att.). Arī 2018. gada 1. ceturksnī 2. grupas kredītiestāžu peļņa pirms nodokļu aprēķināšanas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu kritusies par trešdaļu.

Sarūkot ienākumu gūšanas avotiem, kā arī augot darbības izmaksām, 2. grupas kredītiestāžu darbības efektivitāte 2017. gadā krasi pasliktinājās – to izdevumu un ienākumu attiecība sasniedza 72.3% {50.3%} (sk. 2.18. att.). Administratīvās izmaksas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pieauga par 8.6%. Kāpums daļēji saistāms ar NILLTF pasākumu pastiprināšanu, kā arī citu regulējošo prasību ieviešanu. Nedaudz pieauga arī nodarbināto atalgojums, taču palielinājumu visvairāk noteica veiktie uzkrājumi tiesvedībai³⁷. Vienlaikus 2. grupas kredītiestādes veic izmaksu optimizāciju, cenšoties samazināt izdevumus.

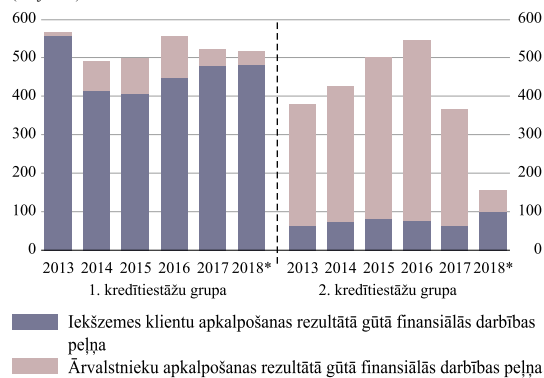
2017. gadā 2. grupas kredītiestāžu uzkrājumi auga lēnāk nekā iepriekš (izdevumi uzkrājumiem saruka par 54.1%). Lai gan vienlaikus saruka uzkrājumu samazināšanas ienākumi, kopējā ietekme uz 2. grupas kredītiestāžu peļņu bija pozitīva.

2. grupas kredītiestāžu peļņa turpinās kristies. 2018. gada aprīlī veiktie grozījumi Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likumā nosaka aizliegumu veikt darījumus ar čaulas veidojumiem un apkalpot to kontus, tādējādi 2. grupas kredītiestāžu klientu loks, darbības apjoms un ienākumi turpinās sarukt. 2. kredītiestāžu grupas kopējā peļņa 2018. gadā samazināsies arī tāpēc, ka tiek likvidēta ABLV Bank AS (2017. gadā ABLV Bank AS peļņa veidoja nozīmīgu daļu no 2. grupas kredītiestāžu peļņas, savukārt 2. grupas kredītiestāžu ROE 2017. gadā, neietverot ABLV Bank AS, būtu negatīva (-0.6%). 2. grupas kredītiestāžu turpmākā pelnītspēja un pastāvēšana atkarīga no spējas mainīt savus darbības modeļus (sk. 3. ielikumu). Kopš 2. kredītiestāžu grupas darbības apjoma samazināšanās pēdējo divu gadu laikā nav novērojams nozīmīgs iekšzemes klientu apkalpošanā gūto ienākumu pieaugums šo iestāžu kopējā peļņas vai zaudējumu aprēķinā (sk. 2.20. att.).

Kredītiestāžu kapitalizācijas līmenis kopumā ir augsts un būtiski pārsniedz noteiktās minimālās

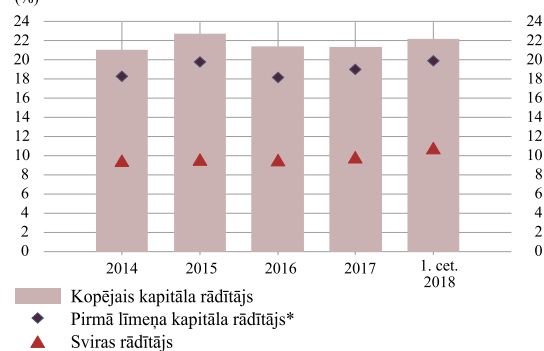
³⁷ AS "Rietumu Banka" veikusi 20 milj. eiro uzkrājumu saistībā ar Parīzes tiesas 32. nodaļas 2017. gada 6. jūlijā izdoto pirmās instances nolēmumu, kas uzliek AS "Rietumu Banka" pienākumu samaksāt sodu 80 milj. eiro apjomā krimināllietas ietvaros un solidāri ar vairāk nekā 20 apsūdzētajiem samaksāt sodu 10.1 milj. eiro apjomā civilīetvaros. 2017. gada 12. jūlijā AS "Rietumu Banka" iesniedza apelācijas sūdzību.

2.20. attēls
KREDĪTIESTĀŽU PAMATDARBĪBAS PEĻŅA KLIENU REZIDENCES UN KREDĪTIESTĀŽU GRUPU DALĪJUMĀ (milj. eiro)

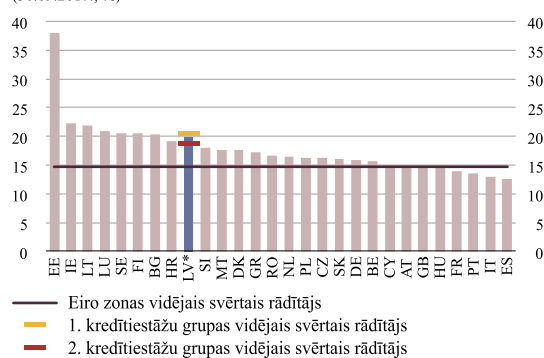
* Annualizēti 1. cet. dati.

2.21. attēls
KAPITĀLA RĀDĪTĀJU DINAMIKA GRUPAS LĪMENĪ (%)

* Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs visām kredītiestādēm atbilst pirmā līmeņa kapitāla rādītājam.

2.22. attēls
KREDĪTIESTĀŽU KONSOLIDĒTĀ LĪMEŅA PIRMĀ LĪMEŅA PAMATA KAPITĀLA RĀDĪTĀJI ES VALSTĪS (30.09.2017.; %)

* Latvijas kredītiestāžu 31.03.2018. dati.

kapitāla prasības un kredītiestāžu vidējo kapitalizācijas līmeni eiro zonā (sk. 2.21. un 2.22. att.). 2017. gada beigās kopējais kapitāla rādītājs konsolidētā līmenī bija vidēji 21.4%, t.sk. pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs – 19.0%. Arī kredītiestāžu vidējais sviras rādītājs ir augsts (2017. gada beigās – 9.8%) un būtiski pārsniedz Bāzeles III standartos ieteikto minimālo 3% līmeni. 2018. gada 1. ceturkšņa beigās trīs minētie rādītāji

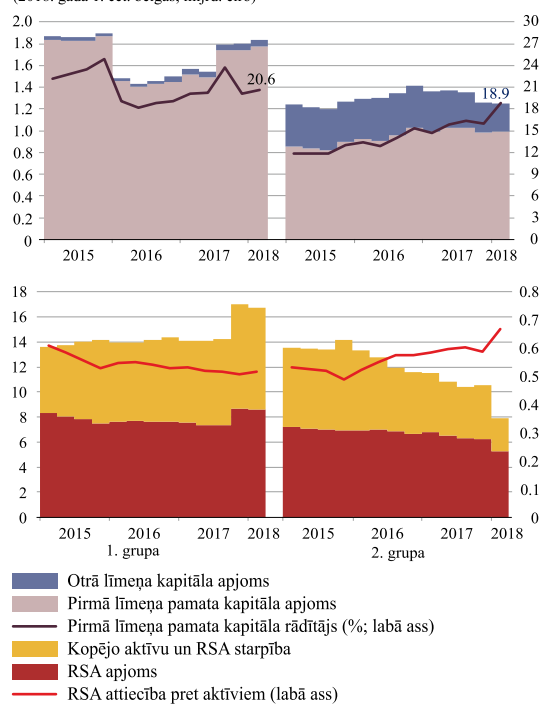
bija attiecīgi 22.3%, 19.9% un 10.8%. Latvijas Bankas veiktā stresa testa un kredītriska jutīguma analīzes rezultāti liecina, ka kopumā kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālo ārējo un iekšējo šoku radīto kredītriska pieaugumu ir samērā augsta (sk. 9. ielikumu).

Latvijas kredītiestāžu sektora kopējā kapitālā dominē augstākās kvalitātes kapitāls, un tā īpatsvars aug. 2017. gada beigās pirmā līmeņa pamata kapitāla īpatsvars kopējā kapitālā veidoja 89.2% (2016. gadā – 84.9%). Kredītiestāžu kapitāla kvalitātes uzlabošanās sekmēja tas, ka vairākas kredītiestādes reinvestēja gūto peļņu. Paredzams, ka pārmaiņas UIN režīmā (ar 2018. gada sākumu uzņēmumu nesadalītā peļņa netiek aplikta ar UIN) veicinās peļņas reinvestēšanu un kredītiestāžu kapitāla stiprināšanu nākotnē.

Kapitāla rādītāju un to komponentu dinamika abās kredītiestāžu grupās atšķiras (sk. 2.23. att.). **1. kredītiestāžu grupā, neņemot vērā vienreizējo efektu ietekmi³⁸, kapitalizācijas rādītāji lēnām, bet noturīgi aug, jo vienlaikus ar kredītēšanas attīstību un iekšzemes ekonomisko izaugsmi palielinās kredītiestāžu darbības apjoms un peļņa.** Gaidāms, ka, turpinoties šīm tendencēm, nākotnē 1. grupas kredītiestāžu kapitalizācija saglabāsies augsta. Visticamāk, kapitalizācijas pieaugums nebūs straujš, jo, saglabājot augstu kapitalizācijas līmeni, vairākas 1. grupas kredītiestādes plāno 2017. gadā gūto peļņu daļēji vai pilnībā izmaksāt dividendēs. 1. kredītiestāžu grupas kopējā kapitāla pieaugumu absolūtā izteiksmē ietekmējusi Luminor Bank AS izveide, kad, pievienojoties AS DNB banka, Nordea Bank AB Latvijas filiāle veica kapitāla ieguldījumu. 2018. gada 1. ceturksnī 1. grupas kredītiestāžu kopējais kapitāla rādītājs bija 21.3% un pirmā līmeņa kapitāla rādītājs – 20.6%.

³⁸ 2016. gada sākumā 1. kredītiestāžu grupas kapitāla rādītāji un to absolūtais pirmā līmeņa pamata kapitāla apjoms saruka, jo divas Ziemeļvalstu banku grupu meitas sabiedrības Latvijā ar ļoti augstu kapitalizācijas līmeni veica plānotu kapitāla samazināšanu, optimizējot kapitāla izmantošanu grupas ietvaros. Savukārt 2017. gada 3. ceturksņa beigās 1. grupas kredītiestāžu rādītāju uz īsu brīdi ietekmēja Luminor Bank AS izveide – pirms konsolidēšanas apvienojamo kredītiestāžu kapitāls tika palielināts (iepriekš Nordea Bank AB Latvijas filiālei nebija jātur kapitāls), bet kredītiestāžu bilanču apvienošana vēl nebija pabeigta. 4. ceturksņa beigās pēc bilanču apvienošanas konsolidētās kredītiestādes kapitāla rādītājā šis īslaicīgā kapitāla palielinājuma efekts vairs nebija novērojams.

2.23. attēls
KREDĪTIESTĀŽU KONSOLIDĒTĀ KAPITĀLA PIRMĀ LĪMEŅA PAMATA KAPITĀLA, OTRĀ LĪMEŅA KAPITĀLA, RSA UN AKTĪVU APJOMS, PIRMĀ LĪMEŅA PAMATA KAPITĀLA RĀDĪTĀJS UN RSA ATTIECĪBA PRET AKTĪVIEM
(2018. gada 1. cet. beigās; mljrd. eiro)

1. kredītiestāžu grupas kapitāla apjoma un RSA pārmaiņas 2017. gada 3. un 4. ceturksnī saistītas ar Luminor Bank AS izveidi.

Vairākām 2. grupas kredītiestādēm ciešot zaudējumus, 2017. gada beigās nedaudz saruka 2. grupas kredītiestāžu pirmā līmeņa kapitāla apjoms. Kapitāla līmeņa samazinājumu nedaudz kompensēja šīs grupas kredītiestāžu aktīvu un RSA kritums. Paredzams, ka arī 2018. gadā šīs grupas kredītiestāžu darbības apjoms un bilances turpinās sarukt. Pasliktinoties šo kredītiestāžu pelnītspējas izredzēm, vairākām kredītiestādēm palielinās kapitalizācijas līmeņa samazināšanās risks. 2018. gada 1. ceturksnī 2. grupas kredītiestāžu aktīvu un RSA aktīvu kritums paātrinājās un to kapitāla apjoms būtiski nemainījās, tāpēc kopējā kapitāla rādītājs un pirmā līmeņa kapitāla rādītājs pieauga attiecīgi līdz 23.8% un 18.9%.

2018. gadā kopējā vidējā svērtā kapitāla prasība kredītiestādēm pieauga līdz 13.8% (sk. 8. ielikumu). Kopējās kapitāla prasības pieaugumu noteica C-SNI prasības ieviešana pilnā apjomā (tas attiecas uz sešām C-SNI) un uzrauga noteikto individuālo prasību palielināšana saistībā ar FKTK individuālo prasību noteikšanas metodoloģijas maiņu (tas attiecas uz FKTK uzraugamajām kredītiestādēm).

8. IELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU KOPEJO KAPITĀLA PRASĪBU PĀRMAIŅAS

Kredītiestāžu kopējo kapitāla prasību veido minimālā prasība, uzrauga noteiktā individuālā prasība un kapitāla rezervju prasības (sk. 2.24. att.). Kapitāla rezervju prasības veido kapitāla saglabāšanas rezerve 2.5% apmērā no RSA, PKR, kas darījumiem ar Latvijas rezidentiem pašlaik noteikta 0% apmērā, ņemot vērā joprojām vājo kreditēšanu un zemos cikliskos riskus, kā arī C-SNI kapitāla rezerve par C-SNI atzītajām kredītiestādēm.

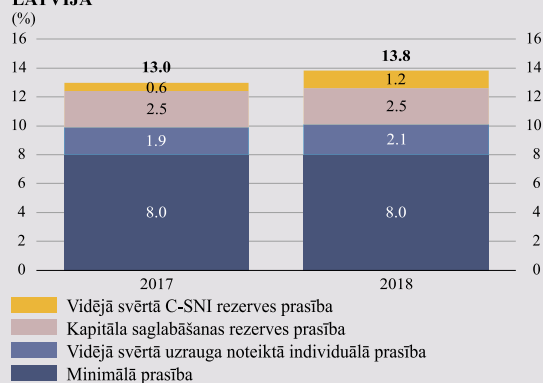
Kopējās vidējās svērtās kapitāla prasības pieaugumu Latvijā ietekmē C-SNI prasības ieviešana pilnā apjomā, sākot ar 2018. gada 30. jūniju. 2017. gada novembrī FKTK Latvijā atkārtoti identificēja C-SNI un par tādām atzina sešas kredītiestādes ("Swedbank" AS, AS "SEB banka",

ABLV Bank AS, AS "Rietumu Banka", AS "Citadele banka" un Luminor Bank AS), kā arī atkārtoti lēma par tām piemērojamo C-SNI kapitāla rezervi³⁹. Tāpat kā līdz šim C-SNI kapitāla rezerves prasības noteiktas 1.5–2.0% apmērā. C-SNI rezervju prasību daļēja izpilde bija jānodrošina kopš 2017. gada 30. jūnija, bet to pilnīga izpilde – ar 2018. gada 30. jūniju. C-SNI kapitāla rezerves pārskatīšanas procesā divām kredītiestādēm mainīts kapitāla rezerves prasības apjoms vai kapitāla rezerves prasība noteikta no jauna: jaunizveidotajai Luminor Bank AS no jauna noteikta 2% kapitāla rezerve un AS "Rietumu Banka" saistībā ar tās aktīvu apjoma sarukumu komercdarbības apjoma krituma dēļ kapitāla rezerves prasība samazināta no 1.75% uz 1.5%.

Kopējās kapitāla prasības pieaugumu veicina arī FKTK noteikto individuālo prasību palielināšana tās uzraugamajām kredītiestādēm. Tas galvenokārt saistīts ar FKTK individuālo prasību noteikšanas metodoloģijas maiņu, kas savukārt tika pielāgota ECB vienotajām vadlīnijām⁴⁰ par UPNP veikšanu mazāk nozīmīgām kredītiestādēm. Pretstatā līdzšinējai individuālo prasību noteikšanas pieejai, kurā tika ņemti vērā riski, kas saistīti ar ārvalstu klientu apkalpošanu, jaunajā metodoloģijā ņemti vērā visi kredītiestādi ietekmējošie riski, t.sk. ar darbības modeli saistītie riski. Tādējādi individuālās prasības tiek noteiktas visām FKTK uzraugamajām kredītiestādēm, nevis tikai ārvalstu klientus apkalpojošām kredītiestādēm.

Turpmāk kredītiestāžu kapitāla prasības un kapitāla līmeni var ietekmēt gaidāmās ES tiesību aktu pārmaiņas – CRD IV/CRR, BRRD un SRMR pārskatīšana. T.s. riskus mazinošo pasākumu pakotnes ietvaros EK priekšlikumā tiek gatavotas vairākas pārmaiņas, kas ietekmēs kredītiestāžu kapitalizācijas novērtējumu un kapitāla prasības (piemēram, UPNP reformēšana, pārmaiņas kapitāla rezervju noteikšanā, sviras rādītāja prasības ieviešana). Tiek diskutēts arī par kredītiestāžu neregulējamības nodrošināšanas palielinājumu – minimālo pašu kapitāla un atbilstīgo saistību apjomu, lai nepieļautu kredītiestāžu glābšanu par nodokļu maksātāju līdzekļiem. Kapitāla instrumentu vai atbilstīgo saistību palielināšana bilances struktūrā nozīmēs potenciālus sarežģītus uzdevumus kredītiestādēm gan investoru piesaistes, gan izmaksu ziņā.

2.24. attēls
KOPEJĀS KAPITĀLA PRASĪBAS KREDĪTIESTĀDĒM
LATVIJĀ

Nevienu kredītiestādi Latvijā nav pirmā līmeņa papildu kapitāla instrumentu, tādējādi prasības pirmā līmeņa kapitālam jāpilda ar pirmā līmeņa pamata kapitālu. Uzrauga noteiktā individuālā prasība un C-SNI rezervju prasība svērtas pret kredītiestāžu RSA apjomu. 2017. gadā norādītas pārejas perioda C-SNI rezervju prasības un 2018. gadā – prasības pilnā apjomā (spēkā ar 30.06.2018.).

³⁹ Informācija par C-SNI prasībām pieejama FKTK interneta vietnē (<http://www.fktk.lv/lv/mediju-telpa/citas-publikacijas/makroprudenciala-uzraudziba/sistemiski-nozimigas-iestades/5485-sistemiski-nozimigas-iestades.html>). Detalizētu informāciju par C-SNI kapitāla rezerves noteikšanas metodoloģiju sk. Latvijas Bankas 2017. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskatā".

⁴⁰ LSI SREP methodology SB/18/105/06a.

9. IELIKUMS. KREDĪTRISKA ŠOKU ABSORBĒTSPĒJA

Latvijas Banka regulāri veic kredītiestāžu jutīguma analīzi⁴¹ un makroekonomiskos stresa testus⁴². Aprēķinos izmantoti kredītiestāžu 2018. gada marta konsolidētie dati. Stresa testu pārvarēšanas kritēriji ir 8.0% kopējais kapitāla rādītājs, 6.0% pirmā līmeņa kapitāla rādītājs un 4.5% pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs⁴³. Minimālās prasības neizpilde vismaz vienam no kapitāla veidiem automātiski nozīmē kapitāla prasību neizpildi. Stresa testa novērtējuma periods ir līdz 2019. gada 1. ceturkšņa beigām. Kredītiem ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām stresa testā noteikti uzkrājumi 60% apmērā, bet šaubīgajiem kredītiem (*unlikely to pay*) – 20% apmērā.

Jutīguma analīzes rezultāti liecina, ka 1. grupas kredītiestāžu spēja absorbēt kredītriska iespējamo pieaugumu kopumā joprojām ir augsta. 2018. gada 1. ceturkšņa beigās 1. grupas kredītiestādes konsolidētā līmenī bez papildu ieguldījumiem kapitālā kopumā spētu absorbēt potenciālu kredītriska kāpumu, kura rezultātā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars pieaugtu par 13.3 procentu punktiem (2016. gadā – par 14.4 procentu punktiem). **Savukārt dažām 2. grupas kredītiestādēm kredītriska šoku absorbētspēja ir pasliktinājusies saistībā ar kredītportfeļa kvalitātes pasliktināšanos.**

Arī makroekonomiskā stresa testa rezultāti liecina, ka 2. grupas kredītiestāžu spēja absorbēt iespējamo ārējo un iekšējo šoku radīto kredītriska pieaugumu ir pasliktinājusies. To galvenokārt noteica kredītiestāžu kredītportfeļa kvalitātes pārmaiņas un dažu 2. grupas kredītiestāžu zemā kapitalizācija. Attiecīgi 2. grupas kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos zaudējumus Krievijas un pārējo NVS valstu riska īstenošanās gadījumā ir sarukusi, un dažām kredītiestādēm būtu nepieciešams stiprināt pirmā līmeņa kapitālu. **Savukārt 1. grupas kredītiestāžu noturība saglabājas laba un veicina INK samazināšanos iekšzemes kredītportfelī.**

Stresa testu scenāriju veidošanā Latvijas Banka izmanto t.s. bāzes modeļu elastības, kuru pamatā ir endogēno mainīgo impulsu reakcijas funkcijas uz eksogēniem šokiem, kur impulsu reakcijas funkcijas iegūtas no Latvijas Bankas makroekonomiskā modeļa. 2017. gada rudenī bāzes modeļu elastību koeficienti tika pārskatīti, lai jaunās elastības labāk atspoguļotu pārmaiņas Latvijas tautsaimniecībā (stabilo un sabalansēto ekonomisko attīstību, zemo fiskālo deficītu un valdības parāda līmeni, mazu tekošā konta deficītu, kas veicina lielāku noturību pret makroekonomiskajiem šokiem).

Makroekonomiskais stresa tests veikts ar mērķi izvērtēt kredītiestāžu spēju absorbēt potenciālu kredītriska pieaugumu ārējās un iekšzemes makrofinansālās vides pasliktināšanās gadījumā. Stresa scenārijā svarīgākie riski ir ārējā pieprasījuma būtiska pasliktināšanās (t.sk. saistībā ar Ziemeļvalstu nekustamā īpašuma

⁴¹ Kredītriska jutīguma analīze rāda, cik lielu kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieaugumu kredītiestāde spētu izturēt tā, lai kredītiestādes kapitāla pietiekamības rādītāji nekļūtu mazāki par minimālajām kapitāla prasībām. Tiek pieņemts, ka kredītiestādes kredītportfelim ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām jābūt izveidotiem uzkrājumiem vismaz 60% apmērā un papildus jāveido uzkrājumi 60% apmērā no kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieauguma apjoma; pārstrukturēto kredītu ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām uzkrājumu normai jābūt vismaz 20% apmērā. Kredītiestāžu kapitāls un RSA tiek samazināti par papildus veicamo uzkrājumu apjomu.

⁴² Makroekonomiskajā stresa testā tiek vērtēta Latvijas kredītiestāžu izturība pret negatīviem makroekonomiskajiem šokiem, kuru īstenošanās ir iespējama, bet ar mazu varbūtību. Kredītriska stresa testu rezultāti ļauj izvērtēt, vai kredītiestāžu kapitāla apjoms ir pietiekams, lai bez papildu kapitāla piesaistes absorbētu zaudējumus, kas var rasties, augot kredītriska līmenim īpaši nelabvēlīgos un pat ārkārtējos makroekonomiskā stresa apstākļos.

⁴³ Latvijas kredītiestāžu kapitāla struktūrai raksturīgi, ka pirmā līmeņa kapitāla prasība tiek pildīta ar pirmā līmeņa pamata kapitālu, tādējādi, kredītiestādēm izpildot pirmā līmeņa kapitāla prasību, vienlaikus tiek izpildīta pirmā līmeņa pamata kapitāla prasība. Tādējādi tiek piemērots diezgan augsts stresa testu pārvarēšanas kritērijs augstas kvalitātes kapitālam.

tirgus cenu potenciālu krasu korekciju) un nenoteiktības pieaugums, kas var negatīvi ietekmēt iekšzemes ekonomisko izaugsmi.

Krievijas makrofinansialās situācijas pasliktināšanās riski ir mazinājušies, ņemot vērā Krievijas spēju piemēroties sankciju režīmam, būtiski pieaugušās naftas cenas, straujāku, nekā prognozēts, Krievijas ekonomisko izaugsmi 2017. gadā un prognozēto mēreno IKP kāpumu 2018. gadā. *Standard & Poor's* paaugstinājusi Krievijas valsts kredītreitingu līdz BBB– līmenim, tādējādi divām no trim lielākajām starptautiskajām kredītreitingu aģentūrām Krievijas valsts kredītreitinga vērtējums ir investīciju kategorijā⁴⁴. Tāpēc 2018. gadā paredzamo zaudējumu norma ieguldījumiem Krievijā un pārējās NVS valstīs stresa scenārijā pazemināta (salīdzinājumā ar 2017. gada stresa testu), SNV samazinot no 25% līdz 20%. Tomēr arī 20% SNV joprojām uzskatāma par diezgan konservatīvu, norādot uz ieguldījumu Krievijā augsto risku (t.sk. ņemot vērā ģeopolitiskos riskus). Pieņēmums par SNZ 75% vērtībā nav mainīts (sk. 2.3. tabulu).

2.3. tabula

MAKROEKONOMISKĀ STRESA TESTA PARAMETRI

(%; procentu punktos)

Kredītriska parametri un makroekonomiskie šoki	Bāzes scenārijs	Stresa scenārijs
Latvija		
Ārējā pieprasījuma krituma šoks	0	15
Investoru konfidences (investīciju) krituma šoks	0	35
Patērētāju konfidences (privātā patēriņa) kritums šoks	0	30
Latvijas IKP gada pārmaiņas 2018. gadā	3.9	-4.1
Latvijas IKP gada pārmaiņas 2019. gadā	3.0	1.0
Latvijas IKP gada pārmaiņas (novirze no bāzes scenārija; 2018. gada 2. ceturksnis–2019. gada 1. ceturksnis)	–	-10.4
3 mēnešu EURIBOR ⁴⁵	-0.295	-0.295
Implīcētā ⁴⁶ varbūtība kredītam, kas ir bez maksājumu kavējuma vai ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām, gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	–	5.5
Varbūtība šaubīgajam kredītam gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	–	19.5
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvara pieaugums iekšzemes klientu kredītportfelī 2019. gada 1. ceturksnī ⁴⁷	-0.2	5.3
Krievija un pārējās NVS valstīs		
Prasības pret MFI, vērtspapīri		
SNV	5	20
SNZ	75	75
Paredzamo zaudējumu norma (<i>loss rate</i>)	3.75	15
Kredīti		
SNV	5	20
SNZ	75	75
Paredzamo zaudējumu norma (<i>loss rate</i>)	3.75	15

⁴⁴ Investīciju kategorijā ir arī *Fitch Ratings* vērtējums (BBB–). *Moody's Investors Service* saglabā zemu investīciju vērtējumu (Ba1).

⁴⁵ 3 mēnešu EURIBOR nākotnes darījumu procentu likmju gada vidējais (*Bloomberg*, 10.04.2018.).

⁴⁶ Šī varbūtība aprēķināta no kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieauguma (4.7%), kas iegūts no Latvijas Bankas kredītriska modeļa ar 2.3. tabulā norādītajiem pieņēmumiem.

⁴⁷ Saskaitīti kopā kredīti, kas migrējuši no kategorijas "bez kavējuma vai ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām" un no kategorijas "šaubīgie kredīti".

Stresa testa bāzes scenārijs balstīts uz Latvijas Bankas 2018. gada jūnija makroekonomiskajām prognozēm. Saskaņā ar prognozēm lielāks ārējais pieprasījums un aktīvāka ES fondu līdzekļu apguve veicinās Latvijas tautsaimniecības izaugsmi un sezonāli izlīdzināts IKP pieauguma temps 2018. gadā sasniegs 3.9%. 2019. gadā ekonomiskā izaugsme būs mērenāka un IKP gada pieaugums būs 3.0%. Attiecībā uz ārvalstu ieguldījumiem bāzes scenārijā izmantoti šādi pieņēmumi: 2017. gadā Krievijas un pārējo NVS valstu klientiem izsniegto kredītu SNV ir 5% un SNZ – 75%, savukārt NVS valstīs emitētajiem vērtspapīriem un prasībām pret NVS valstu MFI SNV ir 5%, bet SNZ – 75%.

Stresa testa stresa scenārijā modelēta ārējās makrofinansiālās vides būtiska pasliktināšanās – liels ārējais pieprasījuma šoks (kritums par 15%), kas līdzīgs iepriekšējā krīzē vērotajam un kam seko būtisks investīciju sarukums (35%) un privātā patēriņa kritums (30%). Turklāt globālās riska apetītes sarukuma dēļ īstenojas arī reģionālie riski saistībā ar nekustamā īpašuma tirgu Ziemeļvalstīs. Stresa scenārijs ieguldījumiem Krievijā un pārējās NVS valstīs padarīts mazāk stingrs salīdzinājumā ar 2017. gada stresa testu. Kredītiestāžu ieguldījumiem NVS valstīs SNV ir 20% un SNZ – 75%.

Scenārijā pieņemts, ka minētie šoki skar Latvijas tautsaimniecību 2018. gada 2. ceturksnī. Latvijas reālā IKP pārmaiņas stresa scenārijā novērtētas, izmantojot Latvijas Bankas makroekonomisko modeli. Stresa scenārija makroekonomiskie parametri atspoguļoti 2.3. tabulā.

Stresa scenārijā ietekme uz iekšzemes klientiem izsniegto kredītu kvalitāti tika novērtēta ar Latvijas Bankas kredītriska modeļa palīdzību un izmantojot pieņēmumus par kredītu migrāciju no šaubīgo kredītu kategorijas un uz to.

Stresa testā pieņemts, ka kredītrisks Lietuvas un Igaunijas aizņēmējiem izsniegtajiem kredītiem pieaug tāpat kā iekšzemes kredītportfelim⁴⁸. Zaudējumi no ārvalstu klientiem izsniegtajiem kredītiem, NVS valstu vērtspapīriem un prasībām pret MFI aprēķināti saskaņā ar scenārijos pieņemtajiem parametriem. Lai precīzāk atspoguļotu iespējamus zaudējumus no ieguldījumiem NVS valstīs, tajās veikto ieguldījumu apjoms precizēts pēc valsts risku pārskatu datiem.

Atbilstoši bāzes scenārija pieņēmumiem gaidāms, ka 2018. gadā kredītiestāžu iekšzemes kredītportfeļa kvalitāte turpinās lēnām uzlaboties. Vienlaikus prognozējams kredītu ar maksājumu kavējumu pieaugums ārvalstu klientu kredītportfelī. Bāzes scenārijā novērtētie zaudējumi no ieguldījumiem NVS valstīs varētu sasniegt 67 milj. eiro jeb 0.3% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Viena kredītiestāde papildus nepieciešamo uzkrājumu dēļ neizpilda minimālo kapitāla prasību jau bāzes scenārijā. Stresa scenārijā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars iekšzemes kredītportfelī līdz 2019. gada 1. ceturksnim pieaugtu par 5.3 procentu punktiem (līdz 8.3%). Stresa testa rezultāti apkopoti 2.4. tabulā.

Stresa scenārija īstenošanās gadījumā novērtētie zaudējumi varētu sasniegt 534.9 milj. eiro jeb 2.4% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Šoka ietekmē divām kredītiestādēm rastos problēmas ar minimālās kapitāla prasības izpildi pirmā līmeņa kapitālam. Trīs kredītiestādes šoka ietekmē nepildītu kapitāla saglabāšanas rezerves prasību. Nevienai kredītiestādei kapitāls nekļūtu negatīvs.

Kredītiestāžu spēja absorbēt būtiskus makrofinansiālās vides pasliktināšanās izraisītus šokus jāvērtē atsevišķi abās kredītiestāžu grupās. Dažu 2. grupas kredītiestāžu noturība pret šokiem vērtējama kā nepietiekama. Krievijas un pārējo NVS valstu vērtspapīros veikto ieguldījumu apjoms ir samazinājies, taču

⁴⁸ Nemodelējot tiem pārmaiņas šaubīgo kredītu kategorijā.

papildu uzkrājumi nepieciešami izsniegtajiem kredītiem, kas klasificēti kā INK. 1. grupas kredītiestādēm joprojām bija laba noturība pret šokiem, un to var skaidrot ar iekšzemes kredītportfeļa kvalitātes uzlabošanos un pietiekamu kapitalizāciju.

2.4. tabula

MAKROEKONOMISKĀ STRESA TESTA REZULTĀTI STRESA SCENĀRIJA GADĪJUMĀ

Rādītājs	Stresa testa rezultāts
Novērtētie zaudējumi (milj. eiro)	534.9
Papildus nepieciešamie uzkrājumi (% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem)	2.4
Kopējais kapitāla rādītājs	
To kredītiestāžu skaits, kuru kopējais kapitāla rādītājs ir mazāks par 8%	1
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	0.3
Pirmā līmeņa kapitāla rādītājs	
To kredītiestāžu skaits, kuru pirmā līmeņa kapitāla rādītājs ir mazāks par 6%	2
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	20.8
Kredītiestāžu aktīvi (% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem)	3.4
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs	
To kredītiestāžu skaits, kuru pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs ir mazāks par 4.5%	1
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	13.2

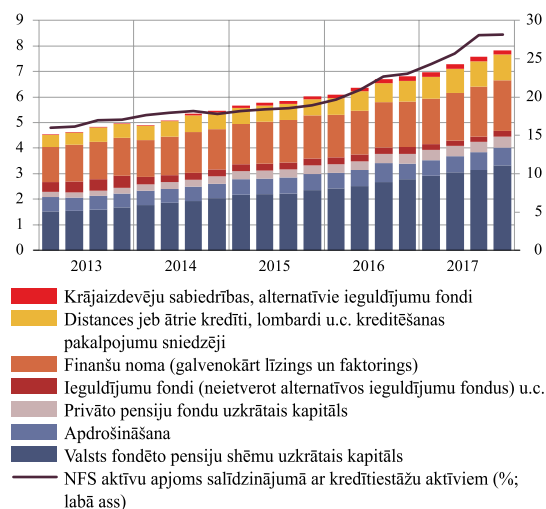
3. NEBANKU FINANŠU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI

NFS turpina strauji attīstīties. 2017. gadā NFS aktīvi pieauga par 15.3%, gada beigās sasniedzot 7.9 mljrd. eiro un to attiecībai pret IKP pieaugot līdz 29.5%, bet attiecībai pret kredītiestāžu sektora kopējiem aktīviem – līdz 27.8%. Līdzīgi kā 2016. gadā kāpumu galvenokārt noteica lielāki mājsaimniecību uzkrājumi pensiju plānos (sk. 3.1. att.). Straujāk pieauga apdrošināšanas sabiedrību aktīvi, un joprojām noturīgi attīstās arī nebanku kredītu tirgus. Vienlaikus NFS nozīme Latvijas finanšu sektorā un tautsaimniecībā salīdzinājumā ar pārējo eiro zonu joprojām ir krietni mazāka. To galvenokārt nosaka zems iedzīvotāju ilgtermiņa uzkrājumu līmenis, kas Latvijā veidojies īsāku laika periodu nekā daudzās citās eiro zonas valstīs.

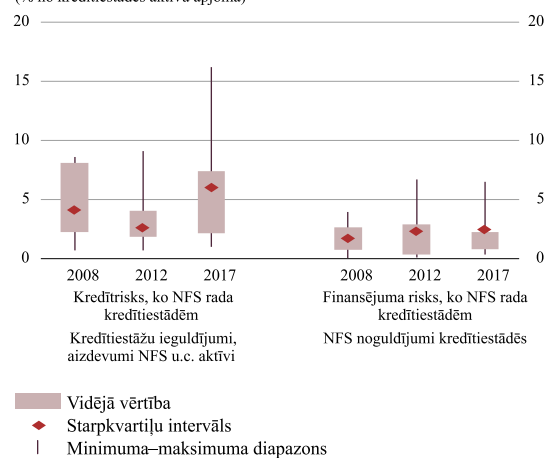
Vairāki Latvijas NFS pakalpojumu veidi (piemēram, līzings un dzīvības apdrošināšana) ir attīstījušies kā kredītiestāžu papildu darbības segmenti. Ilgtermiņā šādas savstarpējās saites starp NFS un kredītiestādēm var veidoties par kredītiestāžu kredītriska vai finansējuma riska avotu, taču līdz šim tas kopumā nav novērots (sk. 3.2. att.).⁴⁹ Latvijas finanšu sistēmā NFS pakalpojumu pieejamības nepārtrauktība ir augsta, jo samērā zemās tirgus koncentrācijas dēļ kāda dalībnieka izstāšanās gadījumā tā sniegtos pakalpojumus Latvijas finanšu sistēmas darbības nodrošināšanā var aizstāt citi tirgus dalībnieki, t.sk. no citām Baltijas valstīm. Lai gan vērojama strauja NFS izaugsme, **joprojām samērā neliels NFS aktīvu apjoms, kopumā neliels kredītriska un finansējuma riska līmenis, ko kredītiestādēm rada saites ar NFS, un augstā pakalpojumu pieejamības nepārtrauktība liecina, ka NFS nerada sistēmiskus riskus finanšu sistēmai.**

2017. gadā strauji pieauga gan mājsaimniecībām, gan nefinanšu sabiedrībām izsniegtie NFS kredīti, kas stimulē mājsaimniecību patēriņu un nefinanšu sabiedrību investīcijas. 2017. gadā iekšzemes mājsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām NFS izsniegto aizdevumu atlikums pieauga par 15.8%, gada beigās sasniedzot

3.1. attēls
NFS AKTĪVI APAKŠSEKTORU DALĪJUMĀ
(mljrd. eiro)

3.2. attēls
LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU SAITES AR NFS
(% no kredītiestādes aktīvu apjoma)

2.1 mljrd. eiro. Nebanku kredītēšanas pakalpojumu sniedzēju kredītportfelis salīdzinājumā ar kredītiestāžu kredītportfeli bija aptuveni piecas reizes mazāks, taču tā attiecība pret kredītiestāžu portfeli pēdējo piecu gadu laikā palielinājusies divas reizes.

Nebanku mājsaimniecībām izsniegto aizdevumu atlikums turpina augt straujāk nekā kredītiestāžu izsniegto aizdevumu atlikums. 2017. gadā NFS aizdevumu atlikums iekšzemes mājsaimniecībām palielinājās par 19.0% (sk. 3.3. att.) un gada beigās sasniedza 591.7 milj. eiro. To līdzīgās daļās veidoja finanšu līzings, ko galvenokārt sniedz kredītiestāžu meitas sabiedrības, un nebanku patērētāju kredītēšana,

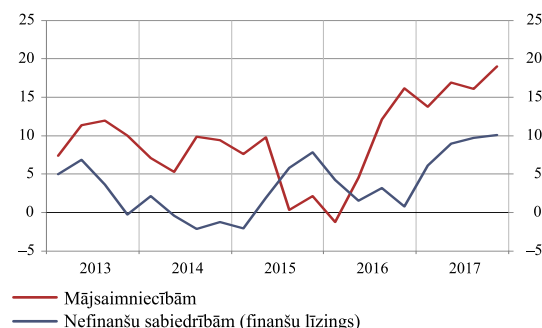
⁴⁹ Dažām kredītiestādēm riska ekspozīcija ir augstāka, bet tā galvenokārt koncentrēta dažos liela apjoma ilgtermiņa aizdevumos meitas sabiedrībām, t.sk. līzings sabiedrībām, un ekspozīcijas pieļaujama apjoms ir saskaņots ar FKTK.

t.sk. distances jeb ātrie kredīti. NFS aizdevumi mājsaimniecībām pieauga visos segmentos, īpaši palielinoties automobiļu līzingu un īstermiņa patēriņa kredītu atlikumam.

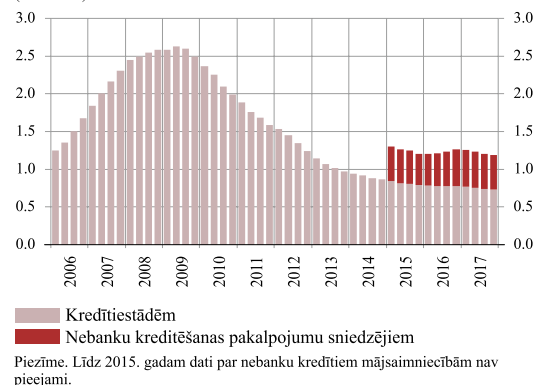
Mājsaimniecību procentu izdevumi par nebanku kredītiem pēdējo gadu laikā ir stabilizējušies. CSP dati liecina, ka 2011. gadā mājsaimniecību procentu izdevumi par nebanku kredītiem veidoja ne vairāk kā 45 milj. eiro (līdz 0.2% no IKP), bet 2017. gadā – aptuveni 125 milj. eiro (0.5% no IKP). Pēdējos divos gados attiecīgo izdevumu apjoms ir stabilizējies, un nebanku aizdevumu apjoms aug straujāk nekā mājsaimniecību procentu maksājumi par šiem kredītiem. Tas skaidrojams gan ar to, ka kopš 2016. gada noteiktas maksimāli pieļaujamās patērētāju kredīta izmaksas, gan ar citu nebanku kredītu veidu attīstību, kas ļauj aizņemt ar ilgāku termiņu un ar pakāpeniskāku kredīta atmaksas grafiku. Vienlaikus jaunu kredītu veidu (t.sk. kredītlīniju) straujā attīstība mudina regulāri izvērtēt, vai procentu likmju ierobežojumi ir pietiekami, lai veicinātu atbildīgu kreditēšanu.

Latvijas Bankas aprēķini, izmantojot CSP datus, ļauj tiešā veidā salīdzināt mājsaimniecību izdevumus par kredītiestāžu un nebanku kredītiem kopš 2015. gada (sk. 3.4. att.). 2017. gada beigās mājsaimniecību kopējie procentu izdevumi par aizņēmumiem atbilda 1.2% no IKP, t.sk. aptuveni 40% par nebanku kredītiem un 60% – par kredītiestāžu izsniegtajiem kredītiem. Lielāko daļu no mājsaimniecību izdevumiem par nebanku kredītiem veido izdevumi par distances jeb ātrajiem kredītiem un patēriņa kredītiem, bet nelielu daļu – arī izdevumi par līzingu un lombardu pakalpojumiem. **Lai gan mājsaimniecību izdevumi par nebanku finanšu institūciju aizdevumiem ir stabilizējušies, tie joprojām ir diezgan lieli,** jo NFS mājsaimniecībām izsniegto aizdevumu atlikums ir aptuveni 10 reīzu mazāks nekā kredītiestāžu mājsaimniecībām izsniegto aizdevumu atlikums. **Nesamērīgi augsti procentu maksājumi kavē mājsaimniecību uzkrājumu veidošanos, kā arī pasliktina to kredītvēsturi mājsaimniecību maksāspējas krituma gadījumā,** tādējādi ierobežojot daļai mājsaimniecību pieeju hipotekārās kreditēšanas tirgum. Turklāt NFS aizdevumus vēl var sadārdzināt arī potenciālais procentu likmju pieaugums eiro zonā tuvākajos gados.

3.3. attēls
NFS IEKŠZEMES AIZDEVUMI MĀJSAIMNIECĪBĀM UN NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM
(gada pieauguma temps, %)

3.4. attēls
IEKŠZEMES MĀJSAIMNIECĪBU PROCENTU IZDEVUMI PAR AIZŅĒMUMIEM
(% no IKP)

2017. gadā finanšu līzingu aizdevumu atlikums nefinanšu sabiedrībām pieauga par 10.1%, sasniedzot 1.0 mljrd. eiro. Finanšu līzings veido vairāk nekā divas trešdaļas no kopējā NFS nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikuma⁵⁰, un tas galvenokārt tiek izsniegts transporta, t.sk. komerctransporta, iegādei. **Finanšu līzingu portfeļa izaugsmi 2018. gadā, visticamāk, turpinās veicināt pakāpenisks ārējā pieprasījuma kāpums un ES finansējuma straujāka apgušana.** Galvenais risks līzingu sabiedrību peļņitīspējai ir nefinanšu sabiedrību maksāspējas potenciālā pasliktināšanās būtisku ārējo šoku gadījumā, kas ierobežotu arī jaunu investīciju veikšanu.

Latvijas nefinanšu sabiedrības (īpaši t.s. jaunuzņēmumi) izmanto arī riska kapitālu kā alternatīvu finansējuma avotu, taču šā finansējuma apjoms pagaidām ir visai neliels. Alternatīvo ieguldījumu fondu turēto Latvijas jaunuzņēmumu vērtspapīru

⁵⁰ Pārējo NFS nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikuma daļu galvenokārt veido operatīvais līzings un faktoringa un alternatīvo ieguldījumu fondu finansējums.

apjoms gada laikā pieauga par 55.0%, sasniedzot 50.2 milj. eiro. Vidējā alternatīvo ieguldījumu fondu veiktā ieguldījuma vērtība ir gandrīz 800 tūkst. eiro. Kāpumu noteica divu jaunu nozīmīgu ieguldījumu veikšana kopumā par 20 milj. eiro kokapstrādes un IT nozarēs.

Kā alternatīvs finansējuma avots Latvijā turpina attīstīties kopfinansējuma pakalpojumi. To sniedzēju

darbības modelis līdz šim galvenokārt bijis saistīts ar mājsaimniecību patēriņa kredītu segmentu, orientējoties galvenokārt uz ārvalstu klientiem. Latvijas kopfinansējuma pakalpojumu sniedzējiem nākotnē ir nozīmīgs potenciāls veicināt arī Latvijas tautsaimniecības finansēšanu, taču ilgtspējīgai nozares attīstībai ir nepieciešams atbilstošs tiesiskais ietvars (sk. 10. ielikumu).

10. IELIKUMS. KOPFINANSĒJUMA ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS LATVIJĀ: RISKI UN IESPĒJAS

Kopfinansējuma pakalpojumi ir viens no galvenajiem virzieniem, kā Latvijā attīstās finanšu tehnoloģiju (*fintech*) jaunuzņēmumi. Kopfinansējuma pakalpojumi ir samērā jauns finanšu produkts, un pasaulē ir tikai dažas valstis, kurās tas tiek regulēts (Apvienotā Karaliste, Itālija, Francija, Lietuva un Spānija). Ņemot vērā kopfinansējuma pakalpojumu straujo attīstību, 2016. gadā arī Latvijā sākta diskusija par šo pakalpojumu regulējuma izstrādi.

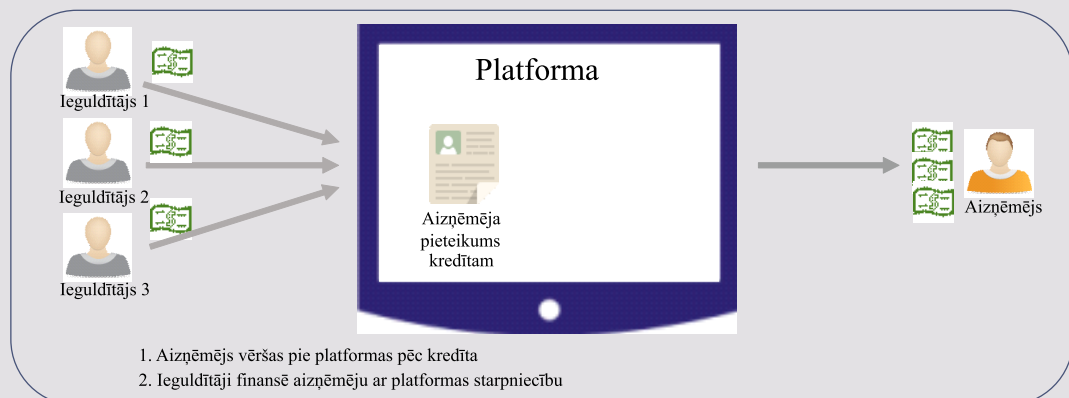
Saskaņā ar nozares dalībnieku sniegto informāciju **Latvija ir viens no straujāk augošajiem kopfinansējuma pakalpojumu sniegšanas centriem Eiropā.** No visiem kopfinansējuma pakalpojumu veidiem Latvijā visstraujāk attīstās savstarpējo aizdevumu kopfinansējums. Savstarpējie aizdevumi ir kredītēšanas veids, kurā ieguldītāji ar platformas starpniecību vienojas izsniegt aizdevumu kādam iedzīvotājam vai uzņēmumam, pretī sagaidot maksājumus ilgākā termiņā. Tirgus dalībnieku publicētie dati liecina, ka 2017. gadā ar Latvijas kopfinansējuma platformu starpniecību finansēti kredīti aptuveni 542 milj. eiro apjomā (2.5 reizes vairāk nekā 2016. gadā). Tas ir ievērojami vairāk nekā kaimiņvalstīs Igaunijā (86 milj. eiro) un Lietuvā (22 milj. eiro). 2018. gada sākumā Latvijā darbojas septiņi kopfinansējuma pakalpojumu sniedzēji.

Latvijas kopfinansējuma platformas galvenokārt piesaista ārvalstu ieguldītājus un ārvalstu kredītņēmējus, tāpēc tās tiešā veidā Latvijā tautsaimniecības finansēšanā gandrīz nepiedalās. Latvijas kopfinansējuma platformās vairākums ieguldītāju ir no Rietumeiropas, bet kredītņēmēji – galvenokārt no Austrumeiropas. Latvijas tautsaimniecības finansēšanā kopfinansējuma pakalpojumu sniedzēju loma ir pavisam neliela, un to izsniegtie aizdevumi Latvijā koncentrēti automobiļu kredītu segmentā. Publiski pieejamā informācija par kopējo ieguldītāju skaitu ļauj aplēst, ka caur Latvijas kopfinansējuma platformām ieguldījumus veic ne vairāk kā 0.1% no kopējā mājsaimniecību skaita, kam ir noguldījumi Latvijas kredītiestādēs.

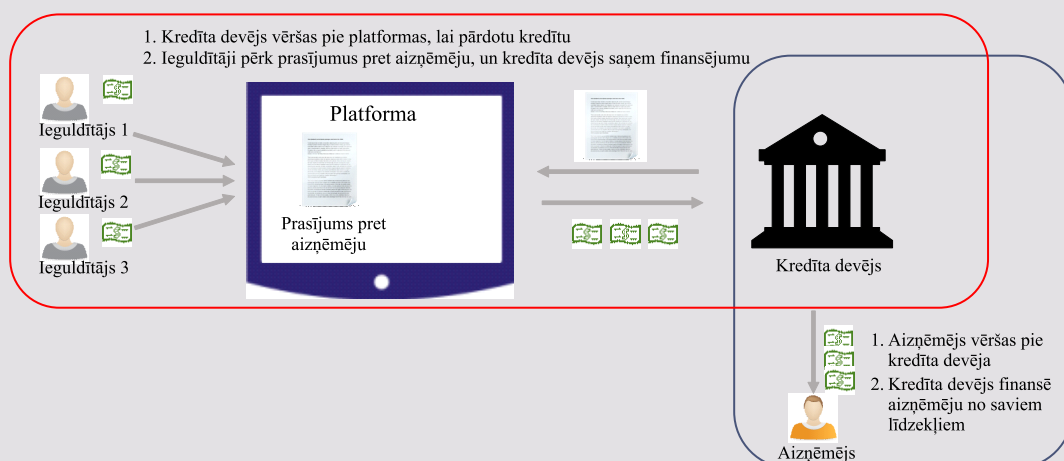
Kopfinansējuma platformas raksturo dažādi darbības modeļi, t.sk. atkarībā no tā, vai kredīta izsniedzējs ir platforma, ieguldītāji vai cits kredīta devējs. Tādējādi katram modelim raksturīgie riski atšķiras. Starptautiski visplašāk izplatīts ir klasiskais kopfinansējuma platformu modelis, kurā savstarpējo aizdevumu platformas izsniedz sākotnējus kredītus, darbojoties kā starpnieks starp individuālu aizņēmēju un potenciālajiem ieguldītājiem (sk. 3.5. att.). Šādā modelī savstarpējo aizdevumu platformas konkurē ar kredīta devējiem (kredītiestādēm, nebanku kredītu izsniedzējiem u.c.) par aizņēmēju tirgu, cenšoties ieņemt jaunas tirgus nišas vai piedāvājot izdevīgākus kredītēšanas pakalpojumus. Latvijā platformas ar šādu darbības modeli ir maz izplatītas.

Lielākie Latvijas kopfinansējuma pakalpojumu sniedzēji nodarbojas nevis ar sākotnējo kredītu izsniegšanu, bet ar kredītprasību tirdzniecību. Šāds darbības modelis (sk. 3.6. att.) ievērojami atšķiras

3.5. attēls
KLASISKAIS SAVSTARPĒJO AIZDEVUMU PLATFORMU DARBĪBAS MODELIS

3.6. attēls
KOPFINANSĒŠANAS PLATFORMU KREDĪTPRASĪBU TIRDZNICĪBAS DARBĪBAS MODELIS

no klasiskā savstarpējo aizdevumu platformas darbības modeļa, jo ieguldītājiem platformā tiek piedāvāti jau iepriekš izsniegti kredīti, kurus kāds licencēts kredīta devējs ir izsniedzis (t.sk. kopfinansējuma pakalpojuma sniedzējs, ja tam ir kredīta devēja licence). Šādā modeli platformām ir vieglāk palielināt darījumu apjomu, jo platforma nav saistīta ar aizņēmēja kreditēšanu un nekonkurē ar kredīta devējiem par tirgus daļu. Kredīta devējs iegūst no tā, ka saņem noteiktu maržu no aizņēmēja procentu maksājumiem un iegūst papildu finansējuma avotu.

Jebkurā darbības modeli galvenais kopfinansējuma pakalpojumu sniedzēja ilgtspējīgas attīstības risks ir nepilnīga informācijas pieejamība ieguldītājam, kas neļauj tam izvērtēt kredītņēmēja kredītrisku. Taču **kredītprasību tālākpārdošanas modelim ir vairāki papildu riski:**

1) informācijas asimetrijas un interešu konfliktu riski (kredīta devēji izvietojot platformā var selektīvi izvēlēties sliktākos kredītus);

2) kreditēšanas procikliskuma risks (sākotnējais kredīta devējs var palielināt kreditēšanas apjomu, nerūpējoties par piedāvāto kredītprasību kvalitāti, jo iespējamus zaudējumus uzņemsies ieguldītāji. Šāds darbības veids var veicināt neadekvātas kredītriska izvērtējuma procedūras pirms jaunu kredītu izsniegšanas un "izsniegt, lai izplatītu" (*originate-to-distribute*) uzņēmējdarbības veidu, kas savulaik, izraisot ASV zemstandarta kredītu tirgus sabrukumu, aizsāka globālo finanšu krīzi).

Vienlaikus, neraugoties uz paaugstinātajiem riskiem, **kredītprasību tālākpārdošanas darbības modelim**

ir liels potenciāls risināt ieilgušas strukturālas problēmas finanšu sektorā, piemēram, palīdzot attīstīt INK otrreizējo tirgu ES. EK ir vairākkārt uzsvērusi, ka ienākumus nenesošu kredītu īpatsvars ES kredītiestāžu bilancēs samazinās pārāk lēni un to daļēji nosaka vāji attīstītais otrreizējais kredītpasību tirgus ES, kas pašlaik nenodrošina efektīvu kredītriska pārnesi no kredītiestādēm, kuras vēlētos atbrīvot līdzekļus jaunu kredītu izsniegšanai, uz privāto sektoru, kas vēlētos šos riskus uzņemties⁵¹. ECB 2017. gada *Financial Stability Review* norādīja, ka kopfinansējuma platformām ir nozīmīgs potenciāls atvieglot šāda kredītriska pārnesi, savienojot kredītiestādes ar potenciālajiem ieguldītājiem un tādējādi pilnveidojot otrreizējo kredītpasību tirgu ES⁵². Vienlaikus no finanšu stabilitātes viedokļa ir būtiski, lai kopfinansējuma pakalpojumu nozare attīstītos ilgtspējīgi un ieguldītājiem būtu pilnīga informācija par riskiem, ko tie uzņemas.

Lai veicinātu ilgtspējīgu nozares attīstību, **jāturpina atbilstoša nacionālā līmeņa regulējuma izveide, kas ietvertu samērīgus, bet nepieciešamus jau minēto risku mazināšanas mehānismus. Paralēli jāuzsāk diskusija par kopfinansējuma regulējuma nepieciešamību ES līmenī arī attiecībā uz patērētāju kredītešanu.** 2018. gada sākumā EK publicēja priekšlikumu veidot vienotu ES regulējumu pārrobežu kopfinansējuma pakalpojumu sniedzējiem⁵³. Tomēr līdzšinējā iniciatīva aptver tikai kopfinansējuma pakalpojumus uzņēmumiem, bet ne mājsaimniecībām.

2016. gadā Latvijā uzsākta diskusija par kopfinansējuma regulējuma izstrādi, un 2017. gadā tika izsludināts likumprojekta variants, kas nacionālā līmenī regulētu arī kopfinansējuma aizdevumus mājsaimniecībām⁵⁴. Diskusijas par likumprojektu joprojām turpinās, lai panāktu vienotu izpratni par ilgtspējīgu juridisko ietvaru, kas paredzētu minēto risku mazināšanas mehānismus situācijā, kurā kopfinansējuma pakalpojumu sniedzēju darbības modelis nepārtraukti mainās. Lai panāktu samērību starp konkurētspējīgu tiesisko regulējumu un risku mazināšanu, Latvijas Bankas ieskatā par pamata risku mazināšanas mehānismiem būtu jāizvēlas instrumenti, kas jau ir aprobēti citu valstu tiesiskajā regulējumā vai arī ir labās prakses piemēri pašā nozarē:

- 1) platformai vai kredīta devējam jāsaģlabā ekonomiska interese par individuālu kredītu (*skin in the game*) un jābūt pietiekamam kapitālam, lai vajadzības gadījumā segtu zaudējumus no līdzdalības kredītos;
- 2) vadībai un akcionāriem jāievēro labas pārvaldības principi, stingri ierobežojot ieguldījumu veikšanu un aizņemšanos ar sava kopfinansējuma pakalpojuma sniedzēja starpniecību;
- 3) ieguldītājiem, kuru iespējamie zaudējumi nepārprotami ir nesamērīgi lieli pret to norādītajiem brīvajiem līdzekļiem, ir jāsaņem atteikums ieguldīt;
- 4) ieguldītājam jābūt pieejamai pilnīgai informācijai, ja tas iegādājas kredītpasību uz jau reiz izsniegtu aizdevumu;
- 5) noteikt ieguldītāju tiesību aizsardzību kīlas tiesību atsavināšanas jomā vai norādīt, ka juridiski pašiem ieguldītājiem nav nodrošināto kreditoru tiesību;
- 6) jānodrošina mehānismi, kas ierobežo klientu brīvo līdzekļu uzkrāšanos pie kopfinansējuma pakalpojuma sniedzēja, ja tie ilgstoši netiek ieguldīti jaunos projektos;
- 7) uz kopfinansējuma platformām jāattiecinā NILLTF novēršanas prasību regulējums.

⁵¹ EK. *Komisija aicina līdz 2018. gadam pabeigt visas banku savienības daļas*. Picejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-3721_lv.htm. 2017.

⁵² ECB. *Overcoming non-performing loan market failures with transaction platforms*. Picejams: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.sjafinancialstabilityreview201711.en.pdf?750d7cd5e9c84ede6780d7f9f12b22d2>. *Financial Stability Review*, November 2017, pp. 120–144.

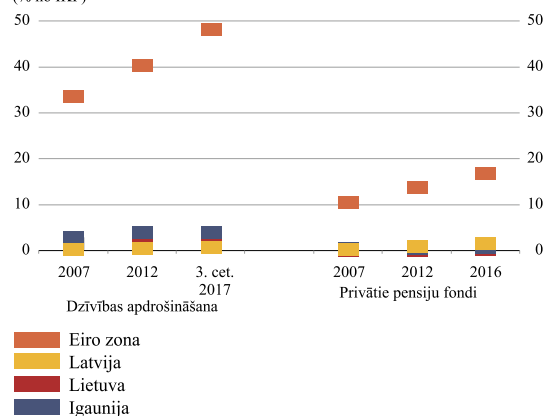
⁵³ EK. Picejams: https://ec.europa.eu/info/publications/180308-proposal-crowdfunding_en. 2018.

⁵⁴ Latvijas Republikas Ministru kabineta tiesību aktu projekti. *Likumprojekts "Kopfinansējuma pakalpojumu likums"*. Picejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40435945>. 2017.

NFS sniegtie pārējie finanšu pakalpojumi galvenokārt saistīti ar mājsaimniecību uzkrājumu izvietojšanu, riska apdrošināšanu, kā arī ar maksājumu veikšanu. NFS pārējo pakalpojumu sniedzēju aktīvi 2017. gadā pieauga par 16.2% un gada beigās sasniedza 4.7 mljrd. eiro. To īpatsvars NFS kopējos aktīvos bija 60.1%, t.sk. 42.0% veidoja valsts fondēto pensiju shēmā uzkrātie līdzekļi.

Mājsaimniecību ilgtermiņa uzkrājumu apjoms pensiju plānos un dzīvības apdrošināšanā pakāpeniski aug, taču tas joprojām nav pietiekams. Palielinoties iedzīvotāju iemaksām, valsts fondēto pensiju shēmas jeb pensiju sistēmas 2. līmeņa aktīvi pieauga par 18.9%, sasniedzot 3.3 mljrd. eiro. Lai gan mājsaimniecību pensiju uzkrājumi turpina palielināties, vidējais uzkrājuma apjoms ir mazs un nepārsniedz 3 000 eiro. Savukārt brīvprātīgi ilgtermiņa uzkrājumus veic samērā neliels skaits Latvijas mājsaimniecību. Iemaksas pensiju sistēmas 3. līmenī 2017. gadā veica tikai 22% no pensiju sistēmas 2. līmeņa dalībniekiem ar kopējo uzkrājumu apjomu 1.6% no IKP. Dzīvības apdrošināšanā uzkrāto līdzekļu tehnisko rezervju apjoms bija 0.4% no IKP; tas ir būtiski mazāk nekā vidēji 48.8% no IKP eiro zonā (sk. 3.7. att.). Zemais ilgtermiņa uzkrājumu apjoms mazina mājsaimniecību noturību pret finanšu šokiem un palielina nabadzības riskus, to locekļiem sasniedzot pensijas vecumu. Tomēr jāņem vērā, ka kopumā eiro zonā mājsaimniecību ilgtermiņa uzkrājumu apjoms veidojies vairākus gadu desmitus. Turpmākajos gados svarīgi, lai, palielinoties mājsaimniecību ienākumiem, pakāpeniski augtu arī to brīvprātīgās iemaksas dzīvības apdrošināšanā un pensiju fondos, kā arī lai iedzīvotāju grupas, kuras līdz šim zemo ienākumu dēļ iemaksas neveica, to pakāpeniski sāktu darīt. To daļēji stimulēs arī jaunas ES tiesiskās iniciatīvas, piemēram, 2017. gadā iniciējot jauna Eiropas mēroga privātā pensiju produkta (*Pan-European Personal Pension Product*) ieviešanu, kas atvieglos iespēju mājsaimniecībām uzkrāt naudas līdzekļus citu ES valstu pensiju plānos un veicinās konkurenci starp pensiju produktu sniedzējiem, ieguldītājiem saņemot līdzvērtīgas nodokļu atlaides, kā ieguldīt līdzīgā pensiju plānā Latvijā. Svarīgi, lai, pakāpeniski pieaugot brīvprātīgi veikto uzkrājumu līmenim, Latvijā piedāvāto dzīvības apdrošināšanas un privāto pensiju plānu apkalpošanas pakalpojumu

3.7. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU UZKRĀJUMI DZĪVĪBAS
APDROŠINĀŠANĀ UN PRIVĀTAJOS PENSIJU FONDOS
(% no IKP)

nosacījumi (t.sk. izmaksas) būtiski neatšķirtos no citu līdzvērtīgu, starptautiskajos finanšu tirgos pieejamu finanšu produktu nosacījumiem. Tas nozīmē, ka periodiski jāpārskata arī nacionālajā līmenī noteiktie uzkrājumu veikšanu stimulējošie mehānismi. Pretējā gadījumā ieguldītāju acīs var mazināties minēto pakalpojumu pievilcība, un finanšu sektorā kopumā netiktu veicināta darbības efektivitātes palielināšana.

2017. gada beigās Latvijas Republikas Saeima atbalstīja grozījumus Valsts fondēto pensiju likumā, kas samazina pensiju fondu pārvaldīšanas komisijas maksas, vairo uzticību Latvijas pensiju sistēmai un mazinās ēnu ekonomiku, veicinot iemaksas pensiju fondos. Valsts fondēto pensiju shēmā uzkrātais kapitāls ir un pārskatāmā nākotnē turpinās būt viens no nozīmīgākajiem iedzīvotāju ilgtermiņa uzkrājumu veidiem. Taču Latvijā mājsaimniecību izmaksas par pensiju uzkrājumu pārvaldīšanu līdz šim salīdzinājumā ar OECD valstīm bijušas augstākās, 2016. gadā veidojot vidēji 1.6% no pensiju plānu aktīviem (ieskaitot privāto pensiju plānu pārvaldīšanas izmaksas – tuvu 2%). 2017. gadā pārvaldīšanas izmaksas nedaudz samazinājās, bet joprojām bija augstas – vidēji 1.4% no pensiju plānu aktīviem. Samērā augstās pensiju plānu pārvaldīšanas izmaksas mazina pensiju plānu peļņu un ir veicinājušas to, ka valsts fondēto pensiju shēmas 10 gadu reālais ienesīgums, ņemot vērā inflāciju, ir negatīvs. Negatīva reālā sociālās apdrošināšanas iemaksu atdeve mazina mājsaimniecību uzticēšanos pensiju sistēmai kopumā. Saskaņā ar Latvijas Bankas aplēsēm 2018. gadā pensiju fondu pārvaldīšanas komisijas maksa būs mazāka par 1.0% no pensiju plānu aktīviem (sk. 3.8. att.). Tas

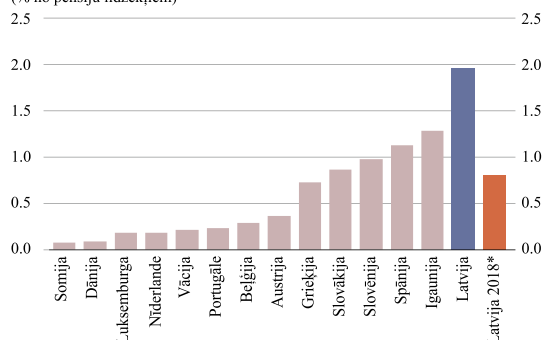
Latvijas iedzīvotājiem gadā ietaupīs vismaz 20 milj. eiro, kā arī veicinās ēnu ekonomikas mazināšanos.

Arī pārmaiņas Latvijas nodokļu režīmā veicinās uzkrājumu veikšanas kultūru Latvijā, taču mājsaimniecībām būs jāpielāgo savi uzkrāšanas paradumi. Ar 2018. gada 1. janvāri palielināts minimālais dzīvības apdrošināšanas līguma termiņš no 5 līdz 10 gadiem, kā arī mainīta iemaksu augstākā robeža, par kuru varēs saņemt nodokļu atvieglojumus⁵⁵. Līdzšinējais minimālais līguma termiņš bija viens no zemākajiem ES. Turpmāk mājsaimniecībām būs jāpielāgo savi uzkrāšanas paradumi, uzņemoties ilgāku ieguldījumu termiņu. Ilgāks uzkrājuma termiņš vairāk atbilst ilgtermiņa uzkrājuma būtībai un palielina izredzes uz lielāku atdevi, iemaksām tiekot ieguldītām uz ilgāku termiņu ar augstāku gaidīto atdevi. Vienlaikus tādējādi augs arī galvenais dzīvības apdrošināšanas sabiedrību risks, t.i., procentu likmju svārstīgums, kas līdz šim bija neliels, ņemot vērā īsos ieguldījumu termiņus un lielo tirgum piesaistīto līgumu popularitāti.

Eiro zonas visaptverošā ekonomiskā izaugsme vairo gaidas par galveno ECB procentu likmju pieaugumu turpmākajos gados, radot augšupvērstu spiedienu uz fiksēta ienākuma vērtspapīru ienesīgumu un lejupvērstu spiedienu uz to cenām. **Pret fiksēta ienākuma vērtspapīru cenu svārstībām jutīgākās ir mājsaimniecības ar locekļiem pirmspensijas vecumā.** Tā kā Latvijā valsts fondēto pensiju shēma negarantē noteiktu ieguldījumu atdevi, mājsaimniecību uzkrājumu vērtība ir atkarīga no norisēm finanšu tirgos. Vērtspapīra ar fiksētu ienesīgumu dzīves cikla laikā īstermiņa cenas un ienesīguma svārstības izlīdzinās un kopējo ieguldījuma atdevi neietekmē. Taču, ja mājsaimniecību pirmspensijas vecuma locekļi pensionēsies laikā, kas sakrītis ar vispārēju procentu likmju pieaugumu, procentu likmju risks var radīt zaudējumus, jo šādām mājsaimniecībām ieguldījumu termiņš ir mazāks nekā vērtspapīra dzīves cikls. Tāpēc procentu likmju riska līmenis ir galvenais riska avots pensiju fondu darbībai tuvākajos gados. Risku ievērojami mazina tas, ka Latvijas valsts fondēto pensiju shēmas pensiju plāni

⁵⁵ Ar 2018. gadu iedzīvotāji varēs saņemt nodokļu atmaksu dzīvības apdrošināšanā un pensiju fondos par iemaksām, kuras nepārsniedz 10% no bruto ienākumiem (2017. gadā – 20%), bet jebkurā gadījumā ne vairāk kā 4 000 eiro gadā.

3.8. attēls
PENSIJU PĀRVALDĪŠANAS IZDEVUMI LATVIJĀ UN OECD VALSTĪS 2016. GADĀ
(% no pensiju līdzekļiem)

* Latvijas Bankas prognoze Latvijas valsts fondēto pensiju shēmas pārvaldīšanas izmaksām 2018. gadā, pieņemot, ka aktīvu apjoma pieaugums un ieguldījumu atdevi ir līdzīga kā vidēji iepriekšējos 8 gados (precīzo pārvaldīšanas maksas līmeni noteiks pensiju shēmu ienesīgums un attiecīgi pārvaldīšanas komisiju mainīgās daļas apjoms).

nav īpaši jutīgi pret procentu likmju pārmaiņām. Vidējais konservatīvo pensiju plānu vērtspapīru portfeļa modificētais procentu riska indekss (*modified duration*) 2017. gada beigās bija samērā neliels un svārstījās no aptuveni 3.9 līdz 5.3 atkarībā no pensiju plāna ieguldījumu stratēģijas. Risku mazina arī tas, ka vidēji 11.2% no kopējiem pensiju plānu līdzekļiem tiek turēti noguldījumos kredītiestādēs, potenciāli kompensējot gaidāmo ietekmi.

Turpretī akciju tirgos 2017. gadā bija vērojama strauja, lai arī svārstīga, izaugsme, kas veicina pensiju plānu vērtības pieaugumu. Taču īstermiņa svārstības akciju tirgos nav būtisks risks pensiju plānu darbībai, jo šo plānu dalībniekiem ir ilgs ieguldījumu termiņš, un ilgtermiņā finanšu tirgus svārstībām ir tendence izlīdzināties.

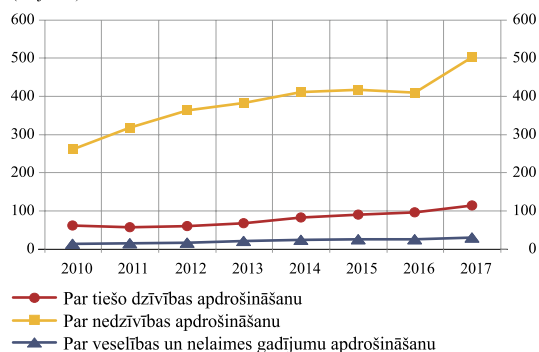
Nefinanšu sabiedrībām ir liels potenciāls plašāk izmantot nedzīvības apdrošināšanu, lai stiprinātu noturību pret neparedzētiem darbības šokiem un tādējādi mazinātu risku laikus neveikt kredīta maksājumus. 2017. gadā lietavu un plūdu izraisītās sekas liecināja par to, ka dažās nozarēs, īpaši mazo un vidējo nefinanšu sabiedrību segmentos, netiek pietiekami izmantota apdrošināšana, un pēkšņi darbības šoki var strauji radīt grūtības laikus veikt kredītu atmaksu. Tā kā apdrošināšanas kultūra Latvijā ir samērā jauna un veidojas pakāpeniski, daudzas nefinanšu sabiedrības joprojām nevēlas uzņemties apdrošināšanas maksājumu slogu. Tas savukārt kavē atbilstošu apdrošināšanas produktu izveidi un pieejamību Latvijas apdrošināšanas tirgū. Turpmākajos gados ir svarīgi vairojot uzņēmēju

izpratni par nepieciešamību slēgt apdrošināšanas līgumus, lai gūtu aizsardzību pret darbības šokiem, kuru iestāšanās varbūtība ir maza, bet radītie zaudējumi – lieli, kā tas ir, piemēram, dabas katastrofu gadījumā.

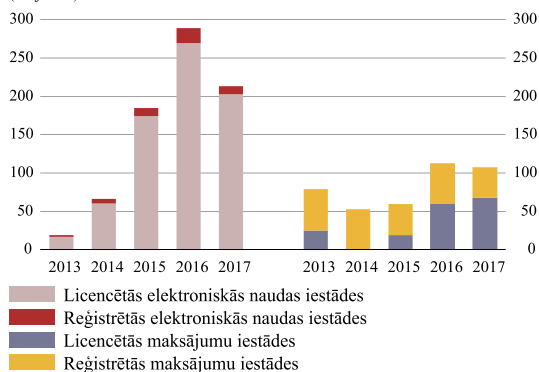
Neraugoties uz nelielo apdrošināšanas tirgu, **apdrošināšanas sabiedrības ir finansiāli stabilas un kopumā atrodas labā situācijā, lai turpinātu samērā strauju, bet vienlaikus ilgtspējīgu attīstību.** Tā kā Latvijas apdrošināšanas sabiedrības specializējas galvenokārt dzīvības vai nedzīvības apdrošināšanā, ar individuālu sabiedrību finanšu stabilitāti saistītie riski ir izklidēti. Maksātspējas rādītāji turpina būt augsti abās apdrošināšanas sabiedrību grupās arī pēc vienotā ES maksātspējas un uzraudzības režīma *Maksātspēja II* stāšanās spēkā (nedzīvības un dzīvības apdrošināšanas sabiedrībām 2017. gada beigās vidēji attiecīgi 131.8% un 156.8%). Kopējais visu apdrošināšanas sabiedrību, t.sk. ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāļu Latvijā, parakstīto bruto prēmiju apjoms 2017. gadā palielinājās par 21.4%, gada beigās sasniedzot 646.0 milj. eiro (sk. 3.9. att.). Apdrošināšanas sabiedrību pelnītspēja uzlabojas, un visu apdrošināšanas sabiedrību peļņa 2017. gadā bija 16.0 milj. eiro {7.0 milj. eiro}, t.sk. dzīvības apdrošināšanas sabiedrību peļņa – 1.0 milj. eiro {1.8 milj. eiro}. Pelnītspējas uzlabošanās noteica cenu pieaugums transporta apdrošināšanā, kura ilgstoši bija nerentabla. Papildus tam apdrošināšanas sabiedrības pēdējos gados īstenojušas veiksmīgas strukturālās pārmaiņas – nedzīvības apdrošināšanā vairākus gadus notika un 2017. gadā turpinājās nozares konsolidācija, vairākiem tirgus dalībniekiem apvienojoties, savukārt dzīvības apdrošināšanas sabiedrības turpina attīstīt jaunus finanšu produktus (mūža pensija), jo ilgstoši zemu procentu likmju apstākļos mazinās tradicionālo dzīvības apdrošināšanas produktu pievilcība.

Nebanku maksājumu pakalpojumu attīstību 2017. gadā ietekmēja paaugstinātie darījumu izpētes un uzraudzības standarti. Nebanku maksājumu pakalpojumus Latvijā pēdējos gados raksturo strauja attīstība, un piecos gados maksājumu iestāžu (MI) un elektroniskās naudas iestāžu (ENI) veikto izejošo maksājumu kopējais apjoms audzis vairāk nekā 10 reizi, lai gan tas joprojām ir neliels un 2017. gada beigās bija 0.1% no kredītiestāžu klientu izejošo maksājumu apjoma. Nebanku maksājumu

3.9. attēls
APDROŠINĀŠANAS SABIEDRĪBU PARAKSTĪTĀS BRUTO PRĒMIJAS
(milj. eiro)

3.10. attēls
KLIENTU IZEJOŠO MAKSĀJUMU APJOMS GADA LAIKĀ
(milj. eiro)

pakalpojumu attīstību veicināja dažu šo pakalpojumu sniedzēju ciešā sadarbība ar Latvijas kredītiestādēm, veidojot sinerģijas IT un informāciju sistēmu jomās. Taču strukturālās pārmaiņas Latvijas finanšu sektorā 2017. gadā radīja spiedienu pielāgot savu darbības modeli ne tikai Latvijas kredītiestādēm, bet arī nebanku maksājumu pakalpojumu sniedzējiem. 2017. gadā ENI un MI veikto izejošo maksājumu apjoms salīdzinājumā ar 2016. gadu samazinājās par 20.1% (sk. 3.10. att.). To galvenokārt ietekmēja stingrākas klientu izpētes un darījumu uzraudzības prasības. 2017. gadā FKTK nolēma apturēt vairāku tādu Latvijas MI darbību, kuras nespēja nodrošināt pilnvērtīgu NILLTF risku novēršanu iekšējās kontroles sistēmās. Turpmākajos gados nebanku maksājumu pakalpojumu attīstība būs atkarīga no maksājumu pakalpojumu sniedzēju spējas pielāgoties strukturālajām pārmaiņām. MI un ENI, kas spēs nodrošināt atbilstošu darījumu izpēti un uzraudzību, būs labā situācijā, lai turpinātu strauju izaugsmi, ņemot vērā augošo pieprasījumu pēc e-komercijas infrastruktūras nodrošināšanas ne tikai iekšzemes, bet arī ārvalstu tirgos. Vienlaikus jāturpina

rūpīga MI un ENI potenciālo risku uzraudzība, lai izvairītos no situācijas, kurā viena vai vairāku tirgus dalībnieku negodprātīgas rīcības dēļ cieš visa finanšu tehnoloģiju nozare.

Ieguldījumu fondu (neietverot alternatīvos ieguldījumu fondus) tirgus ir neliels un 2017. gadā būtiski nemainījās, kopējo aktīvu vērtībai veidojot 0.8% no IKP. Ieguldījumu fondi galvenokārt attīstās kā divu Latvijas kredītiestāžu papildu darbības segmenti, diversificējot peļņas avotus un piedāvājot ārvalstu klientiem aktīvu pārvaldīšanas pakalpojumus.

4. SISTĒMISKI NOZĪMĪGAS MAKSĀJUMU UN NORĒĶINU SISTĒMAS

Finanšu tirgus infrastruktūru pārraudzības galvenā uzmanība vērsta uz sistēmiski nozīmīgām finanšu tirgus infrastruktūrām, jo šādu infrastruktūru darbības traucējumi varētu ietekmēt finanšu stabilitāti valstī. Pārraudzības ietvaros tiek veikts finanšu tirgus infrastruktūru novērtējums saskaņā ar starptautiskajiem "Finanšu tirgus infrastruktūru principiem"⁵⁶, lai pārliecinātos, ka ar to darbību saistītie riski ir apzināti un tiek atbilstoši pārvaldīti, un lai sniegtu ieteikumus risku ierobežošanas pasākumu uzlabošanai, ja nepieciešams. Finanšu tirgus infrastruktūru darbība pakļauta dažādiem riskiem, kas var ietekmēt to spēju sniegt pakalpojumus atbilstoši gaidītajam vai radīt būtiskus zaudējumus pašai finanšu tirgus infrastruktūrai vai tās dalībniekiem. Galvenie riski (sk. 4.1. att.), kam pakļauts finanšu tirgus infrastruktūras operators un dalībnieki, ir juridiskais risks, kredītrisks, likviditātes risks un darbības risks. Katrs risks atsevišķi vai kombinācijā ar citiem riskiem var izraisīt sistēmisko risku, t.i., risku, ka viena maksājumu vai norēķinu sistēmas dalībnieka (tālāk tekstā – dalībnieks) nespēja pildīt savas saistības vai traucējumi vienā finanšu tirgus infrastruktūrā var radīt ietekmi uz finanšu tirgus darbību.

Latvijas Banka novērtējusi abas sistēmiski nozīmīgās finanšu tirgus infrastruktūras – TARGET2-Latvija sistēmu un Nasdaq CSD SE Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmu (kas no 2017. gada 18. septembra aizstāja DENOS sistēmu) – un konstatējusi, ka visi riski šajās sistēmās ir atbilstoši ierobežoti. Kredītrisks TARGET2-Latvija sistēmā faktiski novērsts, ņemot vērā sistēmas izmantoto reālā laika bruto norēķinu modeli. Tā kā Nasdaq CSD SE Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas naudas norēķini notiek TARGET2-Latvija sistēmas kontos, uzskatāms, ka kredītrisks novērsts arī Nasdaq CSD SE Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmā. Kopumā risku novērtējums var mainīties tikai būtisku attiecīgās sistēmas darbības pārmaiņu gadījumā, tomēr likviditātes riska un darbības riska vērtējums var mainīties arī atkarībā no šīs sistēmas darbības rādītājiem (sistēmā apstrādāto maksājumu

⁵⁶ Bank for International Settlements and International Organization of Securities Commissions. *Principles for financial market infrastructures*. April 2012.

4.1. attēls

GALVENIE RISKI FINANŠU TIRGUS INFRASTRUKTŪRĀS

Sistēmiskais risks

Risks, ka viena vai vairāku dalībnieku nespēja laikus izpildīt saistības var negatīvi ietekmēt citu dalībnieku spēju izpildīt savas saistības, radot negatīvu ietekmi uz finanšu tirgus darbību. Risks, ka viena finanšu tirgus infrastruktūra izraisīs traucējumus citu finanšu tirgus infrastruktūru darbībā, ja ietekmēto finanšu tirgus infrastruktūru darbība atkarīga no finanšu tirgus infrastruktūras, kuras darbība ir traucēta. Tādā veidā ietekmēto finanšu tirgus infrastruktūru darbības traucējumi ietekmē plašu dalībnieku loku un finanšu tirgus darbību.

Juridiskais risks

Risks, ka negaidīta likuma vai cita tiesību akta piemērošana var radīt zaudējumus.

Kredītrisks

Risks, ka darījuma partneris (dalībnieks vai cita iestāde) nevarēs izpildīt savas finanšu saistības pilnā apmērā.

Likviditātes risks

Risks, ka darījumpartneris (dalībnieks vai cita iestāde) finanšu līdzekļu nepietiekamības dēļ nevarēs laikus un pilnā apmērā izpildīt savas finanšu saistības.

Darbības risks

Risks, ka informācijas sistēmu vai iekšējo procesu nepilnības, personāla un vadības kļūdas vai ārējo faktoru ietekmes radīti traucējumi var ietekmēt maksājumu vai norēķinu sistēmas pakalpojumu pieejamību.

apjoma, norēķiniem pieejamās likviditātes un sistēmas darbības nepārtrauktības). Tādējādi vienīgie riski, kuru lielumu nepieciešams papildus pārskatīt, ņemot vērā attiecīgās sistēmas darbības rādītājus, ir likviditātes risks, kam pakļauti sistēmas dalībnieki, un darbības risks, kam pakļauti sistēmas operatori. Pārraudzības ietvarā Latvijas Banka 2017. gadā veica TARGET2-Latvija sistēmas un Nasdaq CSD SE Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas (kas no 2017. gada 18. septembra aizstāja DENOS sistēmu) likviditātes riska un darbības riska novērtējumu, un tas liecināja, ka minētie riski šajās sistēmās saglabājās zemi un nav nepieciešami papildu risku ierobežojoši pasākumi. Šīs infrastruktūras nodrošināja to dalībniekiem un visai finanšu sistēmai efektīvu un drošu maksājumu un norēķinu vidi, un to raita darbība veicināja finanšu stabilitāti.

MAKSĀJUMU SISTĒMAS

Latvijas Banka kopā ar citām Eiropas Centrālo banku sistēmas dalībniecēm nodrošināja TARGET2 sistēmas darbību. 2017. gadā Eirosistēmas veiktais TARGET2 sistēmas pārraudzības novērtējums liecināja, ka ar TARGET2 sistēmas darbību saistītie riski tiek atbilstoši pārvaldīti un ierobežoti, lai to ietekme uz sistēmas darbību un sistēmas dalībniekiem būtu minimāla un neradītu sistēmiskus traucējumus.

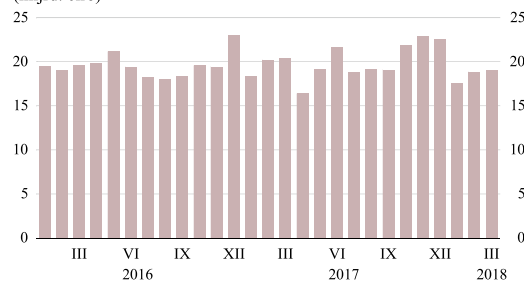
Eirosistēmas uzturētā TARGET2 sistēma 2017. gadā bija viena no lielākajām maksājumu sistēmām pasaulē. Latvijas Banka turpināja uzturēt vienu no 25 TARGET2 komponentsistēmām – TARGET2-Latvija sistēmu, nodrošinot Eurosistēmas monetārās politikas operāciju norēķinus, liela apjoma starpbanku maksājumu norēķinus, klientu steidzamu maksājumu norēķinus eiro, kā arī EKS sistēmas, Nasdaq CSD SE Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas un SIA "Worldline Latvia" karšu norēķinu sistēmas galanorēķinus eiro.

2017. gadā TARGET2-Latvija sistēmā apstrādāto maksājumu kopapjoms bija 240.4 mljrd. eiro. Tas salīdzinājumā ar 2016. gadu pieauga par 2.3% (mēnesī veikto maksājumu apjoma dinamiku sk. 4.2. att.). 2017. gadā TARGET2-Latvija sistēmā vidēji dienā apstrādāto maksājumu apjoms bija 942.7 milj. eiro (2018. gada 1. ceturksnī vidēji dienā – 879.0 milj. eiro).

Latvijas Banka, izmantojot *Suomen Pankki – Finlands Bank* izstrādāto maksājumu un norēķinu sistēmas darbību imitējošo modeli *BoF-PSS2*, veica datu analīzi nolūkā novērtēt likviditātes risku TARGET2-Latvija sistēmā.

Lai noteiktu likviditātes risku TARGET2-Latvija sistēmā, Latvijas Banka novērtēja, kāds būtu norēķiniem nepieciešamais līdzekļu apjoms visu dienā iesniegto maksājumu veikšanas nodrošināšanai salīdzinājumā ar sistēmā pieejamo likviditāti. Tika novērtēti šādi rādītāji: mazākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms (*lower bound*), t.i., līdzekļu apjoms, kas nodrošinātu visu maksājumu izpildi vēlākais līdz TARGET2-Latvija sistēmas darbības beigām; lielākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms (*upper bound*), t.i., līdzekļu apjoms, kas nodrošinātu visu iesniegto maksājumu izpildi nekavējoties; sistēmā pieejamā likviditāte, t.i., sistēmas dalībnieku kredītiestāžu un Valsts kases kontu kopējais līdzekļu atlikums, ietverot arī kredītiestādēm piešķirtos dienas kredītus un līdzekļu apjomu, kas nepieciešams Latvijas Bankas iesniegto maksājumu izpildei. Ja sistēmā pieejamā likviditāte ir lielāka par lielāko norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjomu, uzskatāms, ka likviditātes risks sistēmā ir zems. Ja sistēmā pieejamā likviditāte ir mazāka par lielāko norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjomu, bet lielāka par mazāko norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjomu,

4.2. attēls
TARGET2-LATVIJA SISTĒMĀ VEIKTO MAKSĀJUMU APJOMS (mljrd. eiro)

uzskatāms, ka likviditātes risks sistēmā ir vidējā līmenī. Savukārt, ja sistēmā pieejamā likviditāte ir vienāda ar mazāko norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjomu vai zemāka par to, likviditātes risks sistēmā ir augsts.

Veicot datu analīzi, Latvijas Banka izmantoja 2017. gada februāra datus, jo februārī salīdzinājumā ar citiem 2017. gada mēnešiem bija vismazākais brīvo līdzekļu apjoms, kas noteikts kā starpība starp TARGET2-Latvija sistēmā pieejamo likviditāti un TARGET2-Latvija sistēmā veikto maksājumu kopapjomu. Tāpēc februāra datu analīzes rezultāti ļauj izdarīt secinājumus par likviditātes risku 2017. gadā kopumā.

Simulācijas rezultāti parādīja, ka lielākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms vidēji dienā bija 294 milj. eiro jeb 6.89% no TARGET2-Latvija sistēmā pieejamās likviditātes. Nevienu dienu februārī lielākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms nepārsniedza 16% no sistēmā pieejamās likviditātes. Savukārt mazākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms visās februāra dienās bija 0.00% no TARGET2-Latvija sistēmā pieejamās likviditātes. Iegūtie rezultāti ļauj secināt, ka 2017. gadā TARGET2-Latvija sistēmā pieejamā likviditāte bija būtiski augstāka par lielāko norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjomu (sk. 4.3. att.), tādējādi **TARGET2-Latvija sistēmā likviditātes risks saglabājās zems.**

Papildus pārraudzības novērtējumos veiktajiem darbības riska novērtējumiem pārraugi, veicot dienas pārraudzību, vērtē arī sistēmas pārtraukumu ietekmi uz sistēmas darbību un sistēmas pieejamību gadā kopumā, jo sistēmas darbības pārtraukumi var ietekmēt sistēmu raitu darbību un radīt sistēmisko risku.

Tā kā TARGET2-Latvija sistēma ir TARGET2 komponentsistēma un tehniski TARGET2 sistēma darbojas kā

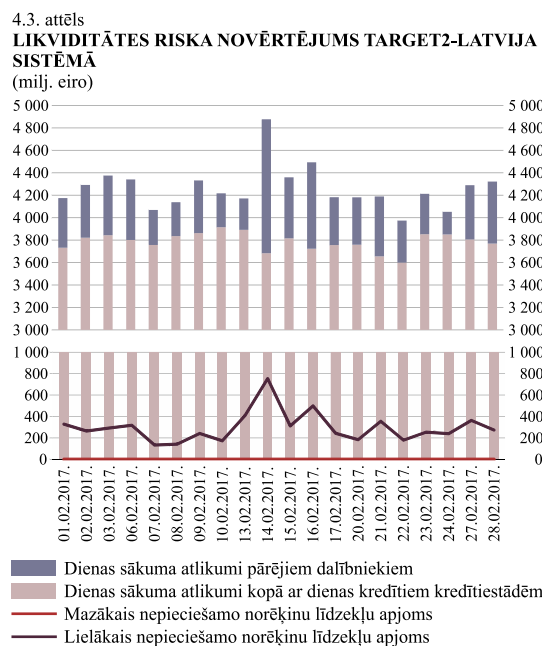
vienota sistēma, tās darbības nepārtrauktību atspoguļo kopējie TARGET2 sistēmas darbības rādītāji. 2017. gadā TARGET2 sistēmas pieejamības rādītājs bija 100% (2016. gadā – 100%). Arī 2018. gada 1. ceturksnī TARGET2 sistēma darbojās bez pārtraukumiem. Saskaņā ar pakalpojumu līgumu TARGET2 sistēmas operatoram jānodrošina sistēmas pieejamība vismaz 99.7% līmenī. TARGET2 sistēmas pieejamības rādītājs liecina par augstu sistēmas noturību pret operacionāliem satricinājumiem. Tādējādi var secināt, ka **darbības risks TARGET2 sistēmā saglabājās zems.**

VĒRTSPAPĪRU NORĒĶINU SISTĒMAS

2017. gadā Nasdaq CSD SE Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēma (kas no 2017. gada 18. septembra aizstāja DENOS sistēmu, Baltijas valstu tirgiem pārejot uz jaunu norēķinu platformu un pievienojoties TARGET2 vērtspapīru platformai) bija vienīgā sistēmiski nozīmīgā vērtspapīru norēķinu sistēma Latvijā, jo tā tika izmantota Eirosistēmas monetārās politikas operācijām un monetārās politikas operāciju dalībnieku vērtspapīru ķīlu mobilizēšanai dienas kredīta saņemšanai TARGET2-Latvija sistēmā. Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas ar finanšu instrumentiem saistītie norēķini eiro tika veikti TARGET2-Latvija sistēmā.

2017. gadā pārraugi veica Nasdaq CSD SE Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas novērtējumu saskaņā ar starptautiskajiem "Finanšu tirgus infrastruktūru principiem", t.sk. novērtēja sistēmas riskus (kredītrisku, likviditātes risku un darbības risku) un sniedza vairākas rekomendācijas nepieciešamo uzlabojumu veikšanai. Pirms Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas darbības uzsākšanas TARGET2 vērtspapīru platformā pārraugi pārlicinājās, ka Nasdaq CSD SE Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēma ir ieviesusi visas nozīmīgās pārraudzības rekomendācijas. **Pārraudzības novērtējums liecināja, ka ar Nasdaq CSD SE Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas darbību saistītie riski tiek atbilstoši vadīti un ierobežoti, lai to ietekme uz sistēmas darbību un sistēmas dalībniekiem būtu minimāla un neradītu sistēmiskus traucējumus.**

Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas DVP kopapjoms 2017. gadā bija 1.2 mljrd. eiro (vidēji dienā tas bija par 31.0% mazāks nekā 2016. gadā). 2017. gadā Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēma veica norēķinus

TARGET2-Latvija sistēmā vidēji dienā 3.0 milj. eiro apjomā (2016. gadā – 4.9 milj. eiro).

Tā kā Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas naudas norēķini tiek veikti TARGET2-Latvija sistēmā starp TARGET2-Latvija sistēmas dalībniekiem, bet TARGET2-Latvija sistēmas likviditātes riska novērtējums liecināja, ka TARGET2-Latvija sistēmā pieejamā likviditāte bija būtiski augstāka par nepieciešamo likviditāti (sk. 4.3. att.), **likviditātes risks Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas naudas norēķinos saglabājās zems.**

Papildus pārraudzības novērtējumos veiktajiem darbības riska novērtējumiem pārraugi, veicot dienas pārraudzību, vērtē arī sistēmas pārtraukumu ietekmi uz sistēmas darbību un sistēmas pieejamību gadā kopumā, jo sistēmas darbības pārtraukumi var ietekmēt citu maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu raitu darbību un radīt sistēmisko risku. 2017. gadā Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas pieejamības rādītājs bija 99.7% (2016. gadā – 100.0%). 2018. gada 1. ceturksnī Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēma darbojās bez pārtraukumiem.

Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas pieejamības rādītājs liecina par augstu sistēmas noturību pret operacionāliem satricinājumiem, tāpēc var secināt, ka darbības risks Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmā saglabājās zems.

1. PIELIKUMS. RISKU PANELIS – ANALĪTISKS RĪKS LATVIJAS FINANŠU STABILITĀTES SISTĒMISKO RISKU ANALĪZEI

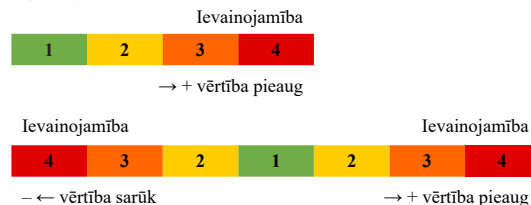
Kvantitatīvo instrumentu klāsts finanšu stabilitātes risku novērtēšanai papildināts ar risku paneli. Risku panelis sniedz kompleksu finanšu sistēmas stabilitātes novērtējumu noteiktu riska kategoriju (ārējie makrofinansiālie un iekšzemes makroekonomiskie riski, aizņēmēju kredītrisks, kredītiestāžu likviditātes un finansējuma risks, maksāspējas un pelnītspējas risks) ietvaros. Katrā riska kategorijā iekļauti 4–5 rādītāji, kas visagrāk raksturo attiecīgā riska pārmaiņas (sk. Pl.2. att.). Tie finanšu stabilitātes rādītāji, kuri maina vērtību tikai pēc risku īstenošanās vai kuri jau pēc būtības atspoguļo krīzes sekas, tika izslēgti no analīzējamo rādītāju loka.

Paneli riska kategoriju rādītājiem noteikta riska pakāpe, kas apzīmēta ar krāsu. Tādējādi risku panelis ļauj vizualizēt un analizēt ārējo makrofinansiālo risku un iekšzemes makroekonomisko risku pārmaiņas un kredītiestāžu sektora nesabalansētību uzkrāšanos, novērtējot nefinanšu sabiedrību un mājaisaimniecību kredītrisku, kredītiestāžu maksāspējas un pelnītspējas risku, kā arī likviditātes un finansējuma risku. Rādītāju riska pakāpes balstītas uz iepriekš noteiktiem sliekšņiem. Tas ir apjomīgs un lielā mērā uz ekspertu vērtējumu balstīts process, jo attiecībā uz kredītiestāžu un finanšu datiem bieži trūkst empīriskā pamatojuma. Noteiktā riska pakāpe neraksturo absolūto riska līmeni, bet gan sniedz salīdzinājumu ar vēsturisko vidējo riska līmeni.

Riska pakāpes noteikšanas metodē izmantotas procentiles – rādītāja vērtības tiek vērtētas salīdzinājumā ar šā rādītāja vēsturiskajiem novērojumiem. Dati kārtoti vienāda lieluma intervālos, kur intervālu un attiecīgi sliekšņu skaitu nosaka rādītāja attiecība ar risku. Attiecīgi rādītāja pazemināta vai paaugstināta vērtība signalizē par iespējamu riska pieaugumu. Risku panelī izdalīti divi rādītāju veidi: vienpusējā riska rādītājiem vērtības pieaugums vai samazinājums signalizē par riska pieaugumu, bet divpusējā riska rādītājiem gan pazemināta, gan paaugstināta vērtība signalizē par nesabalansētību (sk. Pl.1. att.). Dažādu riska kategoriju vērtējumi nav savstarpēji salīdzināmi.

Lai palielinātu novērtējuma izlasi un mazinātu novērojumu izkliedi, procentiņu sadalījums novērtēts

Pl.1. attēls
VIENPUSĒJA UN DIVPUSĒJA RISKĀ RĀDĪTĀJA INTERVĀLI

1. pakāpe atbilst rādītāja vēsturiski viszemākajām, 2. pakāpe – vidējām, 3. pakāpe – vidēji augstām un 4. pakāpe – visaugstākajām vērtībām.

Baltijas valstu datu kopai ar nosacījumu, ka rādītāji aprēķināti saskaņā ar vienādu metodoloģiju. Ja bija pieejami salīdzināmi dati par pārējām ES valstīm, iegūtie intervāli, kas balstīti uz Baltijas valstu izlasi, tika salīdzināti ar pilnās izlases vēsturisko sadalījumu; tā bija papildu informācija, ko ņemt vērā, nosakot rādītāja sliekšņus. Ar procentiņu metodi aprēķinātie intervāli kalpo par sākumpunktu, lemjot par rādītāja galīgo sliekšni. Iegūtie rezultāti salīdzināti ar ekspertu vērtējumu par finanšu ciklu un pieredzētajām finanšu stresa epizodēm, pirms kurām izvēlētajiem rādītājiem būtu jāsignalizē par riska pieaugumu. Nepieciešamības gadījumā iegūtās sliekšņu vērtības koriģētas.

Risku panelim izmantoti ceturkšņa dati, sākot ar 2000. gadu (vai ar brīdi, kad dati kļuvuši pieejami). Šāds periods izvēlēts, lai varētu attēlot rādītāju pārmaiņas visa finanšu cikla laikā, tomēr jāņem vērā, ka daļai rādītāju pārskata perioda sākumā augstais pieauguma temps nav saistīts ar finanšu cikla augšupejas fāzi, bet gan ar strukturālām pārmaiņām finanšu sistēmā. Rādītāju izvēli noteica to agrīnās riska pieauguma signalizēšanas spēja, kā arī izmantojamo datu pieejamība un salīdzināmība starp valstīm.

Iekšzemes makrofinansiālās vides pārmaiņas finanšu stabilitāti ietekmē galvenokārt caur ietekmi uz kredītņēmēju maksāspēju un attiecīgi – kredītiestāžu kredītportfeļa kvalitāti un pelnītspēju, tāpēc iekšzemes makrofinansiālās vides vērtēšanai risku panelī iekļauti šādi rādītāji:

– bezdarba novirze, kas rāda, cik lielā mērā bezdarba līmenis novirzās no Latvijas Bankas novērtētā dabīgā bezdarba līmeņa, raksturojot situāciju darba tirgū;

- mājokļu cenu indeksa gada pārmaiņas, kas informē par kredītriskam tik svarīgā aktīva vērtības pārmaiņām;
- tekošā konta bilance, kas norāda uz pārmērīgas preču un pakalpojumu importa un eksporta nesabalansētības veidošanos tautsaimniecībā;
- iekšzemes kredītu atlikuma un IKP attiecība, kas ļauj salīdzināt kārtējo kredītēšanas ciklu ar vēsturisko maksimumu.

Valsts parāda līmeņa pārmaiņu rādītāji, Latvijas ekonomiskā noskaņojuma indekss un arī IKP pārmaiņas pasliktinās ne agrāk kā līdz ar krīzes iestāšanos – no šiem rādītājiem ar procentiņu metodi agrīni brīdinājuma signāli nav iegūti, tāpēc tie nav iekļauti risku panelī.

Ārējie makrofinansālie riski saistīti ar ārējiem šokiem (piemēram, galveno tirdzniecības partnervalstu ekonomiskās attīstības palēnināšanos, ārvalstu finanšu tirgu satricinājumiem, ES valstu fiskālās situācijas pasliktināšanos), kas varētu negatīvi ietekmēt iekšzemes makroekonomisko vidi un tādejādi arī kredītiestāžu aktīvu kvalitāti un pelnītspēju. Ārējās makrofinansālās vides novērtēšanai izmantoti rādītāji, kas signalizē par ārējā ekonomiskās attīstības un finanšu cikla attīstības pakāpi. Svarīgi tvert arī ekonomiskās attīstības un finanšu cikla mijiedarbību, jo ekonomiskās attīstības cikla pārliekums var veicināt finanšu cikla lejupslīdi, īpaši, ja iepriekš bija vērojama pārmērīgas aktīvu cenu un privātā parāda dinamikas tendence. Par finanšu cikla attīstības pakāpi var liecināt aktīvu cenu un privātā sektora parāda rādītāji:

- kopējais Latvijas ārējā pieprasījuma rādītājs (svērtās importa gada pārmaiņas galvenajās tirdzniecības partnervalstīs);
- valdības vērtspapīru ienesīguma līknes stāvuma rādītājs kā reālā laika indikators ekonomiskās attīstības cikla augšupejas fāzei eiro zonā (starpība starp valdības 10 gadu un 2 gadu valdības vērtspapīru peļņas likmēm valstīm ar AAA kredītreitingu);
- *BofA Merrill Lynch* indekss augsta ienesīguma nefinanšu sabiedrību parāda vērtspapīru riska prēmijai eiro, kas signalizē par tirgus noskaņojumu un pārmērībām aktīvu tirgos;
- eiro zonas privātā sektora parāda un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas;
- ECB izstrādātais saliktais valdību sistēmiskā stresa rādītājs (*SovCISS*), kas izmantots, lai tvertu nevēlamās

blakusparādības, ko var izraisīt valdības politika un pārlieku liels parādu slogs. Ņemot vērā, ka pat samērā nelielu valstu finanšu grūtības var radīt ietekmi uz citām valstīm eiro zonā un eiro zonu kopumā, tiek izvēlēts apkopotais rādītājs, kur iekļauto valdību rādītāji tiek vienādi svērti.

Ņemot vērā mājsaimniecību un nefinanšu sabiedrību kredītriska nozīmi, kā arī mājsaimniecību un nefinanšu sabiedrību kredītēšanas attīstības atšķirības Latvijā, mājsaimniecību kredītrisks un nefinanšu sabiedrību kredītrisks vērtēti atsevišķi. **Nefinanšu sabiedrību kredītriska** kategorijā aizņēmjū kredītspējas novērtēšanai iekļauti šādi rādītāji:

- nefinanšu sabiedrību slīdošais procentu maksājumu segums, kas ļauj novērtēt nefinanšu sabiedrību spēju apkalpot savus aizdevumus, izslēdzot sezonālātes ietekmi;
- nefinanšu sabiedrību gada procentu maksājumu un IKP attiecība;
- parāda attiecība pret pašu kapitālu, lai novērtētu saistību slogu;
- nefinanšu sabiedrību kredītu un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas;
- nozaru koncentrācijas mērs – Herfindāla–Hiršmana indekss, kas aprēķināts, balstoties uz nefinanšu sabiedrību kredītportfeļa daļījumu galvenajās nozarēs.

Mājsaimniecību kredītriska novērtēšanai iekļauti šādi rādītāji:

- mājsaimniecību gada procentu maksājumu un IKP attiecība;
- mājsaimniecību noguldījumu atlikuma un kredītu atlikuma attiecība;
- mājsaimniecību kredītu un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas, lai novērtētu mājsaimniecību saistību slogu;
- mājokļu pieejamības indekss, kas aprēķināts, mājokļu cenu indeksu attiecinot pret vidējās neto darba samaksas indeksu. Mājokļa pieejamības indekss atšķirībā no mājokļu cenu indeksa ļauj spriest par mājsaimniecību reālo mājokļa pirktspeju.

Kredītriska kategorijā netika iekļauti kredītportfeļa kvalitātes rādītāji, jo tie atspoguļo situāciju pēc risku īstenošanās, kad aizņēmjū kredītspēja kļuvusi vājāka. Savukārt kredītu dinamikas rādītāju vēsturiskās vērtības nav informatīvas, jo pārmērīgā kredītēšana pagātnē un

ilgstošais vājās kredītēšanas posms pēc krīzes gandrīz visā pārskata periodā signalizē par nesabalansētību (ņemot vērā, ka risks pieaug tad, kad kredītēšana ir pārmērīga vai – tieši pretēji – vāja).

Kredītiestāžu likviditātes un finansējuma riska kategorijā novērtēta kredītiestāžu finansējuma pieejamības un tā piesaistes izmaksu pārmaiņu ietekme uz finanšu stabilitāti, izmantojot šādus rādītājus:

- FKTK likviditātes rādītājs 1. grupas un 2. grupas kredītiestādēm. FKTK likviditātes rādītājs 1. grupas kredītiestādēm pazeminās, kad tās sāk vairāk izvietot resursus riskantākos aktīvos, galvenokārt izsniedzot kredītus. Tādējādi šis rādītājs varētu liecināt par pārmērīgas kredītēšanas risku;
- 1. grupas kredītiestāžu iekšzemes klientu kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība, kas rāda šo kredītiestāžu spēju izsniegtos iekšzemes kredītus finansēt ar piesaistītajiem iekšzemes noguldījumiem. Ja šis rādītājs pārsniedz 100%, tas liecina par kredītiestāžu augošu atkarību no ārvalstu finansējuma;
- tīro ārējo aktīvu un aktīvu attiecība, kas raksturo kredītiestāžu sektora atkarību no ārvalstu finansējuma.

Kredītiestāžu maksāspējas un pelnīspējas riska novērtējums parāda kredītiestāžu spēju absorbēt šokus un nepieciešamības gadījumā nodrošināt pietiekamu kapitālu zaudējumu absorbēšanai. Kredītiestāžu pelnīspējas novērtēšanai izmantots aktīvu atdeves rādītājs (ROA), jo tas ir stabilāks rādītājs par kapitāla atdeves rādītāju (ROE) un ilgtermiņā labāk parāda kredītiestāžu pelnīspēju, nevis akcionāru peļņu. Savukārt maksāspējas riska analīzei izmantoti šādi gan riska svērtie, gan nesvērtie rādītāji:

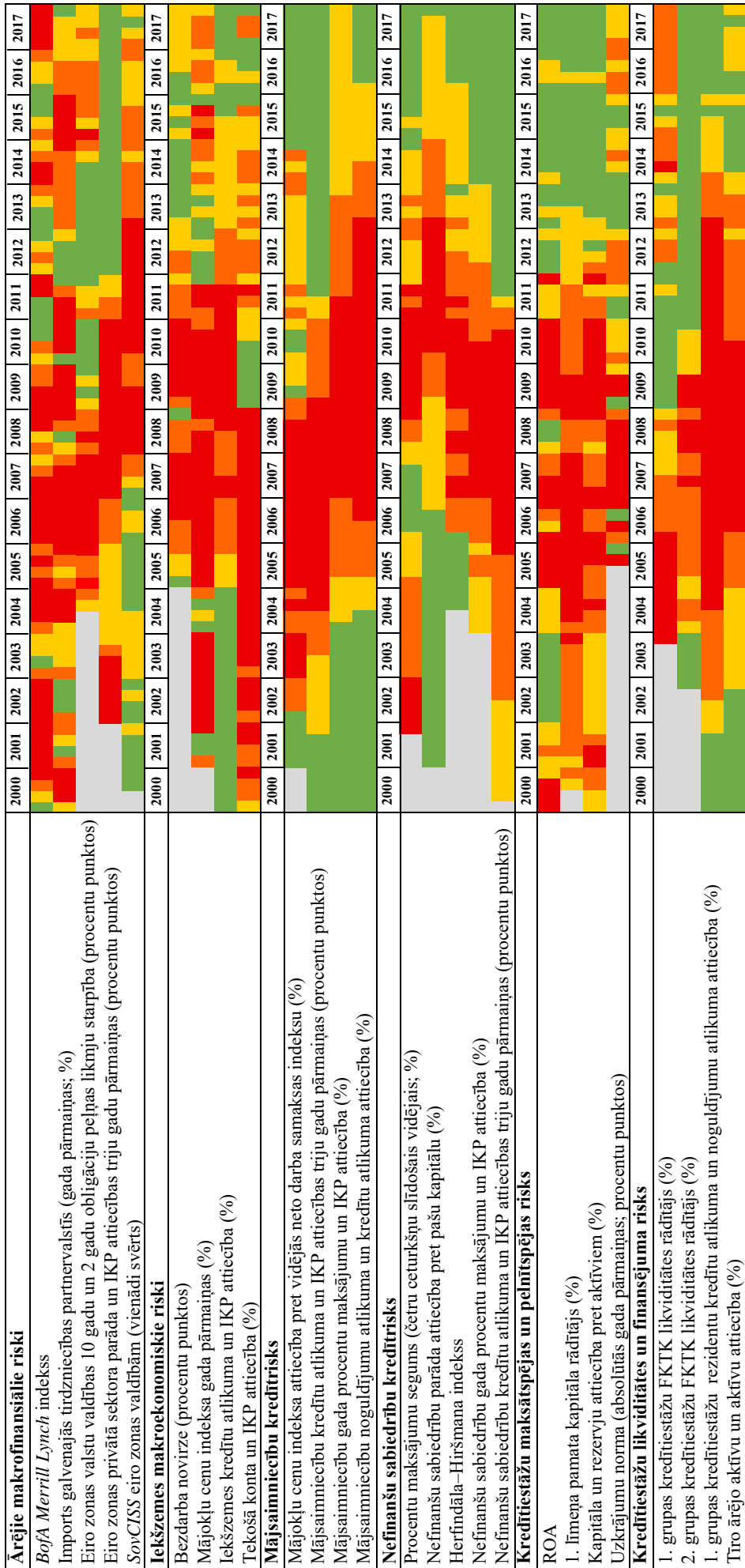
- 1. līmeņa pamata kapitāla rādītājs;
- uzkrājumu normas (uzkrājumu kredītiem attiecības pret ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu atlikumu) absolūtās gada pārmaiņas;
- kapitāla un rezervju attiecība pret aktīviem.

Retrospektīvi analizējot risku paneļa kategoriju vērtējumus, redzams, ka agrīnie brīdinājuma signāli par finanšu stabilitātes risku pieaugumu atsevišķās risku kategorijās saņemti jau kopš 2004. gada–2005. gada sākuma. Savukārt risku paneļa signāli par strauju risku pieaugumu 2000.–2003. gadā vērtējami kā Latvijas tautsaimniecības strukturālās

pārmaiņas. Šādi ierobežojumi jāņem vērā, izmantojot risku paneli finanšu stabilitātes novērtējumā: ar mehānisku aprēķinu nav iespējams precīzi nodalīt laika periodu, kurā notika finanšu sistēmas padziļināšanās, no laika perioda, kurā notika ekonomiskā pārkaršana. Galvenokārt tas saistīts ar to, ka risku panelis novērtē riska pakāpi tikai salīdzinājumā ar vēsturisko vidējo riska līmeni vai riska līmeni iepriekšējos periodos.

Risku paneli iekļauti arī atsevišķi rādītāji, kas signalizē par cikliskā riska pieaugumu un kas saskaņā ar ESRK rekomendāciju jāizvērtē, nosakot pretcikliskās kapitāla rezerves (PKR) normu. PKR normas aprēķinā līdz šim kvantitatīvi novērtējumi veikti tikai kredītu atlikuma un IKP attiecības pārmaiņām, bet pārējiem rādītājiem, kas arī jāanalizē, nosakot PKR normu, tika izmantots ekspertu vērtējums. Tādējādi risku panelis var kalpot par noderīgu papildinājumu arī PKR metodoloģijas ietvaram. Apkopojot dažādu finanšu stabilitātes rādītāju signālus, risku panelis ir visaptverošs rīks ar viegli komunicējamu informāciju un papildina Latvijas Bankas finanšu sistēmas stabilitātes monitoringa un analīzes rīku klāstu.

Pl.2. attēls
AGRINĀS BRĪDINĀŠANAS RĀDĪTĀJU RISKU PANELIS

Riska pakāpe apzīmēta ar krāsu

Ar pelēku toni atzīmēti laika periodi, par kuriem nav datu.

2. PIELIKUMS. UZ LATVIJAS BANKAS APTAUJU BALSTĪTAIS MĀJSAIMNIECĪBU KREDĪTŅĒMĒJU NOVĒRTĒJUMS

Lai novērtētu, kā mainījies mājsaimniecību kredītņēmēju jutīgums pret ekonomiskajiem šokiem un tā ietekme uz aizdevējiem, Latvijas Banka 2017. gadā atkārtoti veica mājsaimniecību kredītņēmēju aptauju. Aptaujas uzbūve un veiktās ievainojamības analīzes metodoloģija ir līdzīga 2013. gadā veiktajai mājsaimniecību kredītņēmēju aptaujai⁵⁷. Lai novērtētu kredītņēmēju maksātspēju makroekonomisko šoku gadījumā, tika vākti un analizēti dati par mājsaimniecību ienākumiem, izdevumiem, uzkrājumiem, kredītsaistībām un ķīlas vērtībām. Analīzē izmantoti individuālie dati par 796⁵⁸ aptaujātajām mājsaimniecībām, kurām kopumā izsniegti 843 kredīti mājokļa iegādei un 345 citi kredīti.

Balstoties uz aptaujas rezultātiem, katrai aptaujātajai mājsaimniecībai tika veikts finansiālās maržas aprēķins, kas rāda, cik liela daļa no rīcībā esošajiem ienākumiem paliek pāri pēc parāda apkalpošanas izdevumu un sadzīves pamatizdevumu segšanas. Ja finansiālā marža ir pozitīva, mājsaimniecība spēj segt gan sadzīves izdevumus, gan kredīta maksājumus un uzskatāma par maksātspējīgu mājsaimniecību (MM). Savukārt, ja finansiālā marža ir negatīva, mājsaimniecībai ir maksātspējas problēmas un tā uzskatāma par ievainojamu mājsaimniecību (IM). Balstoties uz finansiālās maržas aprēķinu, iespējams salīdzināt MM un IM, kā arī modelēt dažādu šoku (ienākumu krituma, aizdevumu procentu likmju kāpuma, bezdarba līmeņa pieauguma) ietekmi uz mājsaimniecību maksātspēju. IM skaita pieauguma novērtējums dažādu nelabvēlīgu scenāriju gadījumā

ļauj aprēķināt kredītiestāžu paredzamo zaudējumu⁵⁹ pieaugumu un nepieciešamos papildu uzkrājumus.

Saskaņā ar 2017. gada aptaujas datiem 5.4% mājsaimniecību kredītņēmēju uzskatāmas par finansiāli ievainojamām, un tām izsniegto kredītu īpatsvars kopējā aptaujāto mājsaimniecību kredītu mājokļa iegādei atlikumā 2017. gadā veidoja 3.6%. 2013. gada aptaujā par IM varēja uzskatīt 10.2% mājsaimniecību, un tām izsniegto kredītu mājokļa iegādei atlikums veidoja 12.8% no kopējā aptaujāto mājsaimniecību aizņēmumu mājokļa iegādei atlikuma. Līdzīgi arī kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars iekšzemes mājsaimniecībām izsniegto kredītu mājokļa iegādei atlikumā sarucis no 12.3% 2013. gada 2. ceturksnī līdz 3.4% 2017. gada 2. ceturksnī. IM īpatsvara kritums skaidrojams ar mājsaimniecību maksātspējas uzlabošanu (darba samaksas pieaugumu un bezdarbnieku skaita kritumu) un efektīvāku maksātspējas procesu. Jāatzīmē, ka lielākā daļa no IM ir tās mājsaimniecības, kuras kredītus ir ņēmušas pirms krīzes (2005.–2008. gadā).

Salīdzinājumā ar 2013. gadā veikto aptauju samazinājusies mājsaimniecību vidējā kredītmaksājumu un ienākumu attiecība (sk. P2.1. att.), un to noteicis mājsaimniecību ienākumu pieaugums (sk. P2.2. att.) un kredītiestāžu piesardzīgā kreditēšanas politika salīdzinājumā ar laiku pirms krīzes. Visbūtiskāk (vairāk nekā divas reizes) uzlabojusies IM kredītmaksājumu un ienākumu attiecība (to vidējā attiecība jau ir zemāka par 40%, un tas tiek uzskatīts par saprātīga parāda sloga griestiem). Jāņem vērā, ka kredītmaksājumu un ienākumu attiecības sarukumu veicināja arī esošo kredītu atlikuma samazināšanās, mājsaimniecībām tos pakāpeniski atmaksājot. Jāpiebilst, ka 2013. gada aptaujā lielākā daļa mājsaimniecību

⁵⁷ Iepriekšējās aptaujas rezultātus un analīzes metodoloģijas aprakstu sk. Āriņš, M., Siņenko, N., Laube, L. *Uz aptaujas datiem balstīts mājsaimniecību kredītņēmēju finansiālās ievainojamības novērtējums*, Latvijas Banka, Diskusijas materiāls Nr. 1, 2014.

⁵⁸ Latvijas Bankas uzdevumā aptauju veica SIA "Latvijas Fakti". Kopējais aptaujāto mājsaimniecību skaits bija 844, bet turpmākajā analīzē netika ietvertas mājsaimniecības, kuru kredīti tiktu atmaksāti pirms 2018. gada, kā arī mājsaimniecības, kuru sniegtās atbildes nebija pietiekamas analīzes veikšanai.

⁵⁹ Arī šoreiz paredzamo zaudējumu vērtējumam tika izmantotas vidējās kredītu nodrošinājuma vērtības attiecības pret kredīta atlikumu, kas tika aprēķinātas, balstoties uz Kredītu reģistra datiem, taču atšķirībā no iepriekšējās reizes tām papildus tika piemērots samazinājuma koeficients (35%), lai labāk atspoguļotu iespējamo ķīlas pārdošanas vērtību, ja pārdošana notiek steidzamības kārtā. Tas atbilst arī piespiedu pārdošanas izsoļu praksei, kurās sākcumcenu mēdz noteikt 30–40% zem tirgus vērtības.

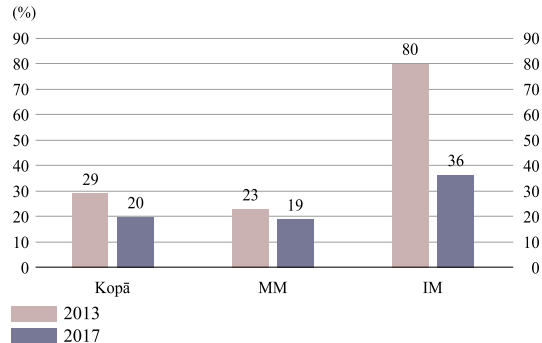
kredītu mājokļa iegādei bija ņemti pirms krīzes, bet šajā aptaujā pirms krīzes izsniegto kredītu īpatsvars kopējā aptaujātajām mājsaimniecībām izsniegto kredītu mājokļa iegādei atlikumā veido tikai 30.2%.

Novērtējot mājsaimniecību kredītņēmēju jutīgumu pret dažādiem nelabvēlīgiem makroekonomiskiem šokiem, var secināt, ka to noturība salīdzinājumā ar 2013. gadu ir ievērojami uzlabojusies, un tas attiecīgi mazina aizdevēju kredītrisku. Uzlabojums skaidrojams ar mājsaimniecību ienākumu pieaugumu, IM skaita sarukumu, hipotekāro ķīlu tirgus vērtības pieaugumu pēdējos gados, pirms krīzes izsniegto kredītu atlikuma amortizāciju, kredītiestāžu veikto bilanču attīrīšanu no sliktajiem kredītiem un stingrijiem kredītu standartiem laikā pēc krīzes.

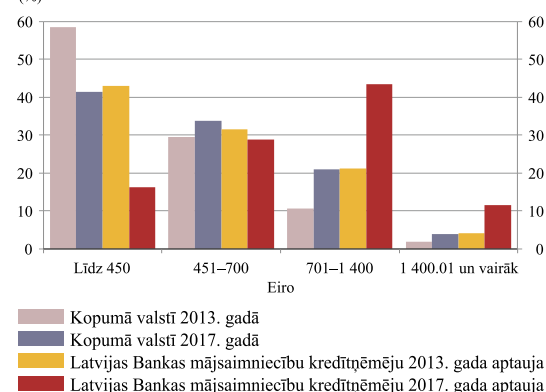
Līdzīgi kā 2013. gadā, procentu likmju kāpuma šoks mājsaimniecību maksātspēju ietekmē vismazāk (sk. P2.3. att.). Taču, ņemot vērā rekordzemo procentu likmju līmeni, šā šoka īstenošanās varbūtība nav izslēgta. Līdz šim lielākais 3 mēnešu EURIBOR bāzes procentu likmju pieaugums viena gada laikā sasniedza 204 bāzes punktus. Izolēts procentu likmju pieaugums par 200 bāzes punktiem palielinātu mājsaimniecību kredītu mājokļa iegādei maksājumu vidējo apjomu par 17.0%, un IM īpatsvars kopējā mājsaimniecību skaitā pieaugtu līdz 10.9%, bet to saistību īpatsvars kredītportfelī – līdz 9.7%. Kredītiestādēm šāda notikuma attīstība liktu palielināt uzkrājumus kredītiem mājokļa iegādei par 3.7% no mājokļa kredītportfeļa atlikuma, bet to paredzamo zaudējumu vērtējums pieaugtu par 1.5% no kredītu mājokļa iegādei atlikuma. Potenciālais paredzamo zaudējumu pieaugums šajā scenārijā vērtējams kā neliels. Tas skaidrojams ar labvēlīgo situāciju nekustamā īpašuma tirgū – ieķīlāto nekustamo īpašumu vērtība ir pakāpeniski augusi, bet attiecīgo kredītu atlikums mazinājies, mājsaimniecībām tos atmaksājot. Tādējādi ieķīlāto nekustamo īpašumu radītais kredītiestāžu "drošības spilvens" ir palielinājies.

Līdzīgi kā iepriekšējā aptaujā, mājsaimniecības tomēr ir ļoti jutīgas pret nodarbināto ienākumu samazināšanos. Pēdējo 15 gadu laikā lielākais darba samaksas kritums viena gada laikā bija 13.4%. Izolēts ienākumu sarukums par 13% palielinātu IM kredītu īpatsvaru kredītportfelī līdz 22.3% (sk. P2.4. att.). Tas

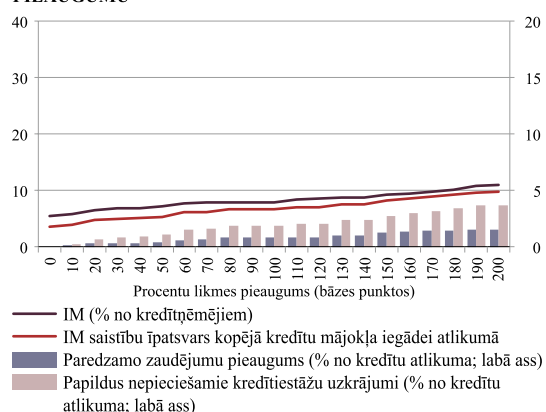
P2.1. attēls
VISU MĒNEŠA KREDĪTMAKSĀJUMU VIDĒJĀ ATTIECĪBA PRET MĀJSAIMNIECĪBAS MĒNEŠA IENĀKUMIEM 2013. UN 2017. GADA APTAUJĀS

P2.2. attēls
VALSTĪ NODARBINĀTO UN LATVIJAS BANKAS APTAUJĀTO MĀJSAIMNIECĪBU KREDĪTŅĒMĒJU SADALĪJUMS ATBILSTOŠI NETO MĒNEŠĀ IENĀKUMIEM VIDĒJI UZ VIENU NODARBINĀTO ATTIECĪGĀ GADA 2. CETURKSŅĪ (%)

P2.3. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU JUTĪGUMS PRET PROCENTU LIKMES PIEAUGUMU

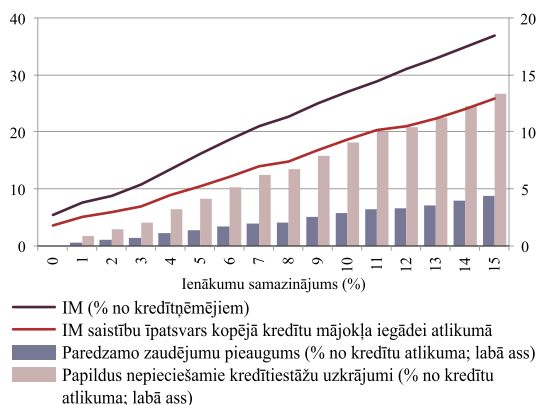
nozīmētu, ka kredītiestādēm būtu jāpalielina uzkrājumi mājsaimniecību kredītiem mājokļa iegādei aptuveni par 11.2% no mājokļa kredītportfeļa. Savukārt aizdevēju paredzamo zaudējumu novērtējums rāda, ka šāda ienākumu krituma gadījumā paredzamie mājokļa kredītportfeļa zaudējumi pieaugtu par 3.5%.

Mājsaimniecību jutīgums pret bezdarba pieaugumu ir mērens (sk. P2.5. att.). Pēdējo 15 gadu laikā lielākais bezdarba līmeņa gada pieaugums bijis 11.7 procentu punkti, tādējādi mājsaimniecību maksātspēja tiek pārbaudīta, pieņemot, ka bezdarba pieaugums ir 12 procentu punktu. Šāds izolēts šoks radītu IM kredītu īpatsvara pieaugumu kredītportfelī līdz 16.6%, bet paredzamo zaudējumu pieaugumu – par 2.2%. Jāņem vērā, ka testētais stresa periods ir tikai viens gads un tiek pieņemts, ka visi nodarbinātie deviņus mēnešus saņem bezdarbnieka pabalstu. Taču ietekmes aprēķinā grūti objektīvi ietvert mājsaimniecību patieso kopējo ienākumu kritumu, ņemot vērā ēnu ekonomikas faktoru – "aplokšņu algu" dēļ bezdarbnieka pabalstu apjoms var tikt aprēķināts no zemāka atalgojuma, nekā reāli saņemts⁶⁰. Bezdarba pieauguma šoks netiek attiecināts arī uz tiem mājsaimniecību locekļiem, kas nodarbināti ārvalstīs, un vecākiem, kas atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā.

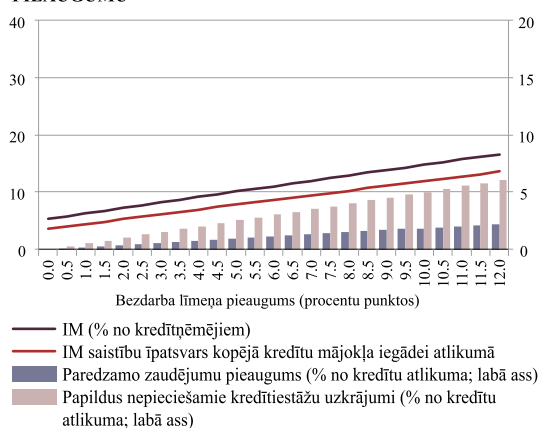
Jāpiebilst, ka tiek analizēta izolētu šoku ietekme, taču nelabvēlīga šoka gadījumā var vienlaikus augt bezdarbs, kristies ienākumi, sarukt nekustamā īpašuma cenas un palielināties procentu likmes. Taču kopumā mājsaimniecību kredītņēmēju maksātspēja vērtējama kā diezgan spēcīga, un to noturība pret nelabvēlīgiem tautsaimniecības attīstības scenārijiem ir uzlabojusies, mazinot arī kredītiestāžu ievainojamību.

Kredītņēmēju noturība pret iespējamiem satricinājumiem ir palielinājusies, un kredītiestādes īsteno piesardzīgu kredītēšanas politiku. Taču, ņemot vērā krīzes mācību par to, ka veselīgu kredītu standartu neievērošana var radīt būtisku triecienu mājsaimniecību maksātspējai un kredītiestāžu ienākumiem krīzes apstākļos, būtu apsverama savlaicīga un preventīva uz aizņēmējiem vērsto makrouzraudzības pasākumu klāsta paplašināšana, LTV prasību papildinot ar, piemēram, parāda apkalpošanas izdevumu attiecības pret aizņēmēja

P2.4. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU JUTĪGUMS PRET NODARBINĀTO IENĀKUMU SAMAZINĀŠANOS

P2.5. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU JUTĪGUMS PRET BEZDARBA LĪMEŅA PIEAUGUMU

ienākumiem ierobežojumu, kas novērstu kredītu standartu nepamatotu pazemināšanu kredītu cikla augšupejas fāzē, tādējādi stiprinot mājsaimniecību un aizdevēju noturību pret iespējamiem satricinājumiem.

⁶⁰ 2016. gadā neuzrādītās darba samaksas līmenis Latvijā bija 18.1% no faktiskās darba samaksas (Putniņš, T. J., Sauka, A. *Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.–2016.*, SSE Rīga, 2017. gada maijs). Lai gan kredītiestādes, izsniedzot aizdevumus, rūpīgi izvērtē aizņēmēju finansiālo situāciju, tām ne vienmēr pieejama informācija par visiem mājsaimniecības locekļiem, tāpēc nevar izslēgt, ka izlasē ietverti arī tādi mājsaimniecību locekļi, kas saņem "aplokšņu algas".

3. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI

P3.1. tabula

KOPEJIE KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI

Rādītājs	2011 ⁶¹	2012 ⁶¹	2013	2014	2015	2016	2017	2018. g. marts
Bilances rādītāji								
Kredītiestāžu un ārvalstu kredītiestāžu filiāļu skaits	30	29	28	26	27	23	21	21
Aktīvu kopsumma (milj. eiro)	29 775.7	28 784.4	29 192.3	30 816.1	31 937.7	29 496.1	28 397.4	25 717.1
Kredītu īpatsvars aktīvos (%)	62.9	58.0	53.5	47.6	46.0	51.3	50.9	55.4
Noguldījumu īpatsvars pasīvos (%)	52.9	61.7	66.8	72.0	72.8	72.4	71.4	70.3
Saistību pret MFI īpatsvars pasīvos (%)	24.5	20.5	15.4	11.4	9.2	9.5	10.0	9.6
Iekšzemes klientu kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)	195.4	160.4	132.7	117.6	114.6	104.9	101.9	101.7
Pelnītspēja⁶²								
ROE (%) ⁶³	-11.2	5.6	8.6	11.1	12.8	14.3	7.6	11.0
ROA (%) ⁶⁴	-0.9	0.6	0.9	1.1	1.4	1.5	0.9	1.3
Izdevumu un ienākumu attiecība (%) ⁶⁵	60.3	52.6	50.7	49.7	47.5	44.7	51.9	51.9
Peļņas marža (%) ⁶⁶	-25.1	24.3	31.4	39.3	47.0	45.0	34.7	54.4
Kapitāla pietiekamība⁶⁷								
Pašu kapitāls (milj. eiro)	2 716.4	2 696.2	2 742.7	3 025.2	3 184.9	2 910.2	3 063.7	3 092.5
Pirmā līmeņa pamata kapitāls/pirmā līmeņa kapitāls (milj. eiro) ⁶⁸	2 219.5	2 340.4	2 508.0	2 627.5	2 764.5	2 471.0	2 732.0	2 770.9
Riska svērtie aktīvi (milj. eiro)	16 439.7	16 113.8	15 201.8	15 000.5	14 583.8	14 269.0	14 844.3	13 893.9
Kopējais kapitāla rādītājs (%)	16.5	16.7	18.0	20.2	21.8	20.4	20.6	22.3
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs/pirmā līmeņa kapitāla rādītājs (%)	13.5	14.5	16.5	17.5	19.0	17.3	18.4	19.9
Sviras rādītājs(%)	-	-	-	9.2	9.4	9.2	9.6	10.8
Likviditāte								
Likvido aktīvu īpatsvars aktīvos (%) ⁶⁹	27.4	32.3	36.5	39.9	40.2	33.8	37.4	35.0
LSK (%)	-	-	-	-	-	342.7	313.3	264.3
SFK (%) ⁷⁰	-	-	-	-	148.2	148.5	145.9	
Aktīvu kvalitāte								
Uzkrājumu nedrošajiem parādiem attiecība pret kredītportfeli (%)	11.5	8.0	6.1	5.3	4.7	4.0	3.8	4.1
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kredītportfelī (%)	17.5	11.1	8.3	6.9	6.0	4.4	4.1	4.2

⁶¹ 2011. un 2012. gada peļņitpējas, kapitāla pietiekamības un likviditātes rādītājos nav iekļauti *Allied Irish Banks Plc* Latvijas filiāles, AS "Latvijas Krājbanka" un AS "Parex banka" dati.

⁶² Peļņitpējas rādītāji 2016. un 2017. gadam uzrādīti, neizslēdzot vienreizējos efektus, kas minēti 1. nodaļā "Makrofinansialā vide un kredītēšanas attīstība".

⁶³ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējo kapitālu un rezervēm (rādītāja aprēķinā netiek iekļauti ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati).

⁶⁴ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējiem aktīviem.

⁶⁵ Izdevumu attiecība pret ienākumiem = (administratīvie izdevumi + nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums un atsavināšana)/(tīrie procentu ienākumi + dividenžu ienākumi + neto komisijas naudas + finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi + finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts + neto parastie ienākumi + pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija) × 100.

⁶⁶ Peļņas pirms nodokļiem un finansialās darbības peļņas attiecība.

⁶⁷ No 2014. gada kredītiestāžu kapitāla pietiekamība un ar to saistītie rādītāji tiek aprēķināti saskaņā ar CRR regulā noteikto metodoloģiju un nav tieši salīdzināmi ar iepriekšējo periodu rādītājiem. Dati norādīti konsolidētā līmenī.

⁶⁸ 2014. gadā visu kredītiestāžu pirmā līmeņa pamata kapitāls sakrīt ar pirmā līmeņa kapitālu. 2013. un 2012. gadam norādīti dati par pirmā līmeņa kapitālu.

⁶⁹ Likvidie aktīvi = nauda kasē + prasības pret centrālajām bankām un citām kredītiestādēm + centrālo valdību parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu (tie, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus, t.i., tos var pārdot īsā laikā bez ievērojamiem zaudējumiem vai izmantot par nodrošinājumu kredītu saņemšanai).

⁷⁰ Latvijas Bankas aprēķins.

P3.2. tabula

1. UN 2. GRUPAS KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI

	1. kredītiestāžu grupa					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018.g. marts
Bilances rādītāji						
Kredītiestāžu un ārvalstu kredītiestāžu filiāļu skaits	13	10	11	10	8	8
Aktīvu kopsumma (milj. eiro)	18 345.0	17 623.3	17 289.9	17 845.0	17 791.3	17 483.8
Kredītu īpatsvars aktīvos (%)	68.6	64.9	64.7	65.2	64.0	65.5
Noguldījumu īpatsvars pasīvos (%)	57.3	63.4	65.6	69.8	69.0	70.3
Saistību pret MFI īpatsvars pasīvos (%)	24.0	19.4	16.0	15.2	15.5	14.0
Iekšzemes klientu kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)	129.3	112.2	110.5	101.2	98.4	96.5
Pelnītspēja⁷¹						
ROE (%) ⁷²	6.8	9.8	9.5	11.7	8.3	12.0
ROA (%) ⁷³	0.8	1.1	1.2	1.4	1.0	1.4
Izdevumu un ienākumu attiecība (%) ⁷⁴	50.5	49.7	48.2	46.1	48.6	48.6
Peļņas marža (%) ⁷⁵	29.3	41.8	50.1	46.4	42.9	47.9
Kapitāla pietiekamība⁷⁶						
Pašu kapitāls (milj. eiro)	1 797.2	1 794.0	1 898.8	1 499.7	1 803.5	1 837.3
Pirmā līmeņa pamata kapitāls/pirmā līmeņa kapitāls (milj. eiro) ⁷⁷	1 766.5	1 762.4	1 868.2	1 446.4	1 743.5	1 777.3
Riska svērtie aktīvi (milj. eiro)	9 586.0	8 383.6	7 487.7	7 589.1	8 642.0	8 625.3
Kopējais kapitāla rādītājs (%)	18.7	21.4	25.4	19.8	20.9	21.3
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs/pirmā līmeņa kapitāla rādītājs (%)	18.4	21.0	24.9	19.1	20.2	20.6
Sviras rādītājs (%)	–	11.6	12.3	9.5	9.7	10.1
Likviditāte						
Likvīdo aktīvu īpatsvars aktīvos (%) ⁷⁸	25.6	27.7	28.5	27.8	31.1	29.3
LSK (%)	–	–	–	314.1	256.3	221.2
SFK (%) ⁷⁹	–	–	133.4	136.3	136.9	
Aktīvu kvalitāte						
Uzkrājumu nedrošajiem parādiem attiecība pret kredītportfelī (%)	5.8	4.9	4.2	3.1	2.8	2.8
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kredītportfelī (%)	7.8	6.1	4.8	3.1	2.5	2.5

⁷¹ Pelnītspējas rādītāji 2016. un 2017. gadam uzrādīti, neizslēdzot vienreizējos efektus, kas minēti 1. nodaļā "Makrofinansālā vide un kredītēšanas attīstība".

⁷² Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējo kapitālu un rezervēm (rādītāja aprēķinā netiek iekļauti ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati).

⁷³ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējiem aktīviem.

⁷⁴ Izdevumu attiecība pret ienākumiem = (administratīvie izdevumi + nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums un atsavināšana)/(tīrie procentu ienākumi + dividendu ienākumi + neto komisijas naudas + finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi + finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts + neto parastie ienākumi + pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija) × 100.

⁷⁵ Peļņas pirms nodokļiem un finansiālās darbības peļņas attiecība.

⁷⁶ No 2014. gada kredītiestāžu kapitāla pietiekamība un ar to saistītie rādītāji tiek aprēķināti saskaņā ar CRR regulā noteikto metodoloģiju un nav tieši salīdzināmi ar iepriekšējo periodu rādītājiem. Dati norādīti konsolidētā līmenī.

⁷⁷ 2014. gadā visu kredītiestāžu pirmā līmeņa pamata kapitāls sakrīt ar pirmā līmeņa kapitālu. 2013. un 2012. gadam norādīti dati par pirmā līmeņa kapitālu.

⁷⁸ Likvīdie aktīvi = nauda kasē + prasības pret centrālajām bankām un citām kredītiestādēm + centrālo valdību parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu (tie, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus, t.i., tos var pārdot īsā laikā bez ievērojamiem zaudējumiem vai izmantot par nodrošinājumu kredītu saņemšanai).

⁷⁹ Latvijas Bankas aprēķins.

P3.2. tabula

1. UN 2. GRUPAS KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI (TURPINĀJUMS)

	2. kredītiestāžu grupa					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018.g. marts
Bilances rādītāji						
Kredītiestāžu un ārvalstu kredītiestāžu filiāļu skaits	15	16	16	13	13	13
Aktīvu kopsumma (milj. eiro)	10 847.3	13 192.9	14 647.8	11 651.1	10 606.1	8 233.3
Kredītu īpatsvars aktīvos (%)	28.0	24.5	23.8	29.9	28.8	34.1
Noguldījumu īpatsvars pasīvos (%)	83.0	83.6	81.3	76.5	75.3	73.0
Saistību pret MFI īpatsvars pasīvos (%)	0.8	0.7	1.0	0.7	0.7	0.2
Iekšzemes klientu kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)	164.7	174.2	151.3	141.6	135.5	167.0
Pelnītspēja⁷¹						
ROE (%) ⁷²	13.1	13.7	19.0	18.3	7.3	10.0
ROA (%) ⁷³	1.0	1.1	1.5	1.6	0.8	1.2
Izdevumu un ienākumu attiecība (%) ⁷⁴	51.0	49.7	46.8	43.1	56.2	56.2
Peļņas marža (%) ⁷⁵	34.5	36.5	43.9	43.7	25.0	76.0
Kapitāla pietiekamība⁷⁶						
Pašu kapitāls (milj. eiro)	945.5	1 231.2	1 286.1	1 410.5	1 260.2	1 255.1
Pirmā līmeņa pamata kapitāls/pirmā līmeņa kapitāls (milj. eiro) ⁷⁷	741.5	865.0	896.3	1 024.6	988.5	993.6
Riska svērtie aktīvi (milj. eiro)	5 615.8	6 616.9	7 096.0	6 680.0	6 202.2	5 268.6
Kopējais kapitāla rādītājs (%)	16.8	18.6	18.1	21.1	20.3	23.8
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs/pirmā līmeņa kapitāla rādītājs (%)	13.2	13.1	12.6	15.3	15.9	18.9
Sviras rādītājs (%)	–	6.50	6.33	8.77	9.29	12.3
Likviditāte						
Likvīdo aktīvu īpatsvars aktīvos (%) ⁷⁸	54.8	56.4	54.0	43.0	48.0	47.1
LSK (%)	–	–	–	369.0	414.7	349.5
SFK (%) ⁷⁹	–	–	170.1	168.4	165.7	
Aktīvu kvalitāte						
Uzkrājumu nedrošajiem parādiem attiecība pret kredītportfelī (%)	7.4	6.8	6.3	6.7	7.5	9.4
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kredītportfelī (%)	10.3	9.6	10.0	8.9	10.0	11.0

⁷¹ Pelnītspējas rādītāji 2016. un 2017. gadam uzrādīti, neizslēdzot vienreizējos efektus, kas minēti 1. nodaļā "Makrofinansālā vide un kredītēšanas attīstība".

⁷² Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējo kapitālu un rezervēm (rādītāja aprēķinā netiek iekļauti ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati).

⁷³ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējiem aktīviem.

⁷⁴ Izdevumu attiecība pret ienākumiem = (administratīvie izdevumi + nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums un atsavināšana)/(tīrie procentu ienākumi + dividendu ienākumi + neto komisijas naudas + finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi + finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts + neto parastie ienākumi + pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija) × 100.

⁷⁵ Peļņas pirms nodokļiem un finansiālās darbības peļņas attiecība.

⁷⁶ No 2014. gada kredītiestāžu kapitāla pietiekamība un ar to saistītie rādītāji tiek aprēķināti saskaņā ar CRR regulā noteikto metodoloģiju un nav tieši salīdzināmi ar iepriekšējo periodu rādītājiem. Dati norādīti konsolidētā līmenī.

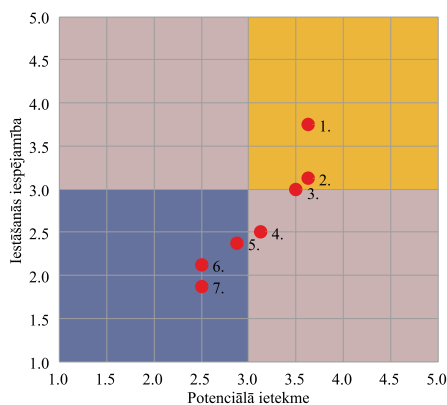
⁷⁷ 2014. gadā visu kredītiestāžu pirmā līmeņa pamata kapitāls sakrīt ar pirmā līmeņa kapitālu. 2013. un 2012. gadam norādīti dati par pirmā līmeņa kapitālu.

⁷⁸ Likvīdie aktīvi = nauda kasē + prasības pret centrālajām bankām un citām kredītiestādēm + centrālo valdību parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu (tie, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus, t.i., tos var pārdot īsā laikā bez ievērojamiem zaudējumiem vai izmantot par nodrošinājumu kredītu saņemšanai).

⁷⁹ Latvijas Bankas aprēķins.

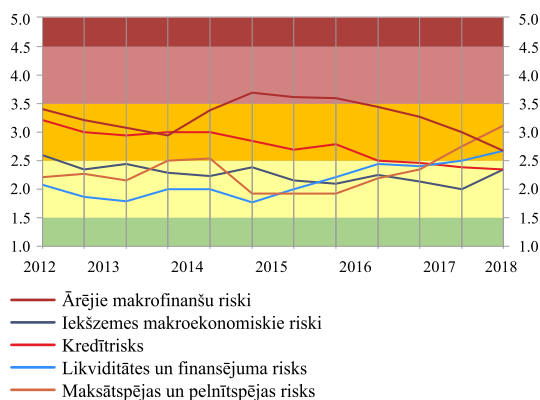
4. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU APTAUJA PAR IESPĒJAMIEM FINANŠU STABILITĀTES RISKIEM UN FINANŠU STRESA INDEKSS

P4.1. attēls
2018. GADA MAIJA APTAUJĀ SNIEGTAIS KREDĪTIESTĀŽU VĒRTĒJUMS PAR IESPĒJAMIEM FINANŠU STABILITĀTES RISKIEM

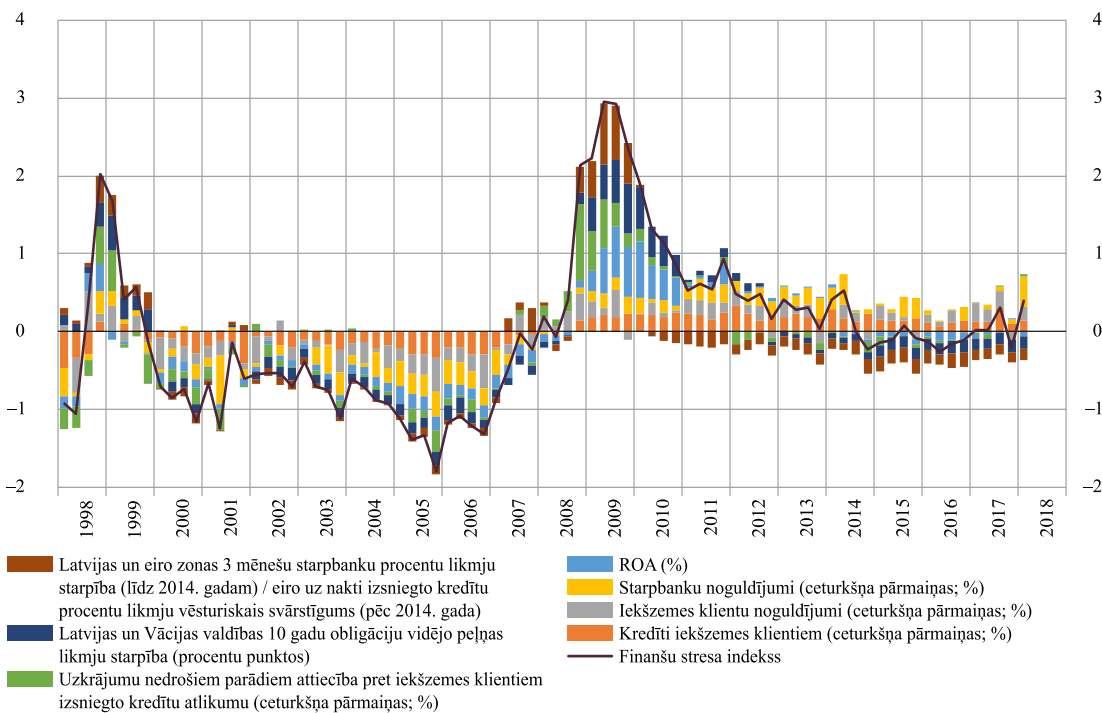

1. Jauni reputācijas un citi riski, kas saistīti ar augsta riska ārvalstu klientu noguldījumu īpatsvaru finanšu sistēmā
2. Starptautiskās ģeopolitiskās situācijas pasliktināšanās un nenoteiktības negatīvā ietekme uz Latvijas tautsaimniecību
3. Ārējā pieprasījuma pasliktināšanās
4. Nefinanšu sabiedrību maksātspējas pasliktināšanās
5. Strauja riska prēmijas korekcija finanšu tirgos
6. Straujas nekustamā īpašuma cenu pārmaiņas
7. Nekustamo īpašumu cenu būtiska korekcija Zviedrijā un Norvēģijā un/vai riska prēmijas pārvērtēšana, kas var negatīvi ietekmēt mātes banku aizņemšanās nosacījumus, finansiālo stāvokli un tautsaimniecības izaugsmi

P4.2. attēls
KREDĪTIESTĀŽU VEIKTAIS RISKA PAKĀPES VĒRTĒJUMS GALVENAJĀM RISKU KATEGORIJĀM
(ņemot vērā riska iestāšanās iespējamību un iespējamo negatīvo ietekmi turpmāko sešu mēnešu laikā)

P4.3. attēls
LATVIJAS FINANŠU STRESA INDEKSS

- Latvijas un eiro zonas 3 mēnešu starpbanku procentu likmju starpība (līdz 2014. gadam) / eiro uz nakti izsniegto kredītu procentu likmju vēsturiskais svārstīgums (pēc 2014. gada)
- Latvijas un Vācijas valdības 10 gadu obligāciju vidējo peļņas likmju starpība (procentu punktos)
- Uzkrājumu nedrošiem parādiem attiecība pret iekšzemes klientiem izsniegto kredītu atlikumu (ceturkšņa pārmaiņas; %)
- ROA (%)
- Starpbanku noguldījumi (ceturkšņa pārmaiņas; %)
- Iekšzemes klientu noguldījumi (ceturkšņa pārmaiņas; %)
- Kredīti iekšzemes klientiem (ceturkšņa pārmaiņas; %)
- Finanšu stresa indekss